94- KITABU'L-AHKAM
1- Yüce Allah'in Su Kavli Babi:
2- Bâb: Emirler Kureystendir
3- Hikmetle Hüküm Verenin Ecri Babi
Hilâfet'te KureysIi Olmanin Sart Kilinmasmdaki Hikmet ve Sakit Olmasinin Keyfiyeti
4- Imâmin (Devlet Baskaninin, Onun Ta'yîn Ettigi Emirlerinin) Allah'a Ma'siyet Olmayan Emirlerini Dinlemek Ve Itaat Etme(Nin Vucûbu) Babi
5- Bâb:
6- Bâb:
7- Emirlik Istegi Üzerine Hirsli Olmanin Mekrûhlugu Babi
8- Bir Toplulugu Koruyup Gözetlemek Vazifesi Verilip De O Topluluga Nasihat Etmeyen Kimse Babi
9- Bâb: Insanlar Üzerine Mesakkat Girdiren Kimseye Allah Da Mesakkat Verîr
10- Yolda Iken Hükmetmek Ve Fetva Vermek Bâri
11- Peygamber(S)'E Âid (Huzuruna Insanlarin Girmelerine Mâni Olacak) Kapicilar Olmadiginin Zikredilmesi Babi
12- Hâkim, Öldürülmesi Vâcib Olan Kimse Üzerine Üstünde Bulunan Imâmdan. Bunun Için Ayrica Izin Almaksizin Öldürmekle Hüküm Verir Babi
13- Bâb: Hâkim Yâhud Müftî Öfkeli Hâlde Hüküm Ve Fetva Verir Mi?
14- Hâkim Için (Haddler Gibi Allah Haklari Disindaki Hususlarda) Insanlarin Islerinde, Zanlardan Ve Töhmetten Korkmadigi Zaman Kendi Bilgisi Ile Hükmetmek Hakki Oldugu Görüsünde Olan Kimse Babi
15- "Bu Fulânin Yazisidir" Diye Mühürlenmis Yazi Üzerine Sâhidlik Etme; Bu Nevi'den Yazi Üzerine Sâhidligin Caiz Olacak Ve Kendilerine Sâhidligin Dar Olacagi, Yâni Caiz Olmayacak Olanlar, Hâkimin Kendi Âmillerine Mektûb Yazmasi Ile Kaadinin Diger Kaadiya Mektûb Yazmasinin Hükmü Babi
16- Bâb: Insan Ne Zaman Kaadi Olmaya Hakk Kazanir?
17- Hâkimlerin Ve (Müslümanlarin Islerini Yüklenen) Hükümet Âmir Ve Me'murlarinin Riziklari Bâri
18- Mescidde Hüküm Veren Ve Yine Mescid Içinde La'netlesme Yaptiran Kimse Babi
19- Mescid Içinde Hüküm Veren Ve Nihayet Dînî Cezalardan Bir Ceza Vermege Geldiginde, Cezayi Hakk Eden Kimsenin Mescidden Çikarilmasini Emreden Kimse Babi
20- Imâmin Da'vâ Sirasinda Hasimlara Ögüt Vermesi Babi
21- Kaadiligi Üzerine Almasi Zamaninda Yâhud Üzerine Almadan Önce Iki Hasimdan Birisi Için Bu Hâkimin Huzurunda Olacak Olan Sâhidligin Hükmü Nedir? Babi
22- Vâlî, Bir Yere Iki Kumandan Gönderdigi Zaman Onlara Birbirlerine Itaat Etmelerini Ve Birbirlerine Öfkelenip Isyan Etmemelerini Emretmesi Babi
23- Hâkimin (Dügün Için Olan) Da'vete Icabet Etmesi Babi
24- Devlet Âmir Ve Me' M Urla Rina Verilen Hediyelerin Hükmü) Babi
25- Kölelerin Kaza Ve Hâkimlik Vazifelerine Ta'yîn Olunmalari Ve Memleketler Üzerine Vâlî Ve Kumandan Yapilmalari Babi
26- Insanlarin Siyâset Islerini Üzerlerine Alan Ve Onlarin Bu Islerini Koruyup Tedbîreden Arîf

Yâni Isbilir Kisiler Babi
27- Bir Kimsenin Sultânin Huzurunda Sultâni Medhetmesi. Oradan Çiktiginda Da Bunun Ziddini Söylemesinin Çirkin Olmasi Babi
28- (Allah Haklarinda Degil De Insan Haklari Hususunda) Hazir Olmayan Kimse Üzerine Hüküm Verme Babi
29- Bâb:
30- Kuyu Ve Benzerî (Havuz, Ev Ve Su Harki) Hakkinda Hüküm Verme Babi
31- Malin Çogu Ve Azi Hakkinda Hüküm Vermek Babi
32- Imâmin (Devlet Baskaninin) Insanlarin Mallarini Ve Akarlarini {Borçlarini Tam Ödetmek Ve Faydalandirmak Için) Satin Almasi Babi
33- Kumandanlar Hakkinda Hiçbir Söz Bilmiyerek Kötüleme Yapanin Kötülemesine Aldirmayan Kimse Babi
34- "El-Eledditl-Hasim" -Ki "Husûmeti Devamli Olan"-Kimse Babi
35- Bab: Hakim Zulüm Ile Hükmettigi Yâhud Ilim Ehline Zidd Bir Hüküm Verdigi Zaman, Onun Bu Hükmü Reddedilir
36- Imâm (Yânî Devlet Baskani) Bir Kavme Gelir Ve Onlarin Aralarini Iyilestirip Düzeltir Babi
37- Bâb: Hüküm Yazicisinin Emîn Ve Akilli Bir Kimse Olmasi Müstehâb Olur
38- Hâkimin, Kendi Emrindeki Âmir Ve Metorlarina; Kaadinin Da Insanlarin Mallarini Ve Haklarini Yazip Korumakla Vazifeli "Eminler" Denilen Me'mûrlarina Yazi Yazmasi Babi
39- Bâb: Hâkime, Müslümanlara Âîd Islerde Bakip Tahkik Etmesi Için Tek Basina Bir Adami Göndermesi Caiz Olur Mu?
40- Hâkimlerin Ifâdeleri Tercüme Ettirmeleri (Yânî Sözleri Kendi Dilinden Baska Bir Dille Tefsîr Ettirmeleri) Ve Bir Tek Tercüman Caiz Olur Mu? Babi
41- Imâmin (Yâni Devlet Baskaninin) Vâlî, Âmir, Kumandan Ve Me'mûrlarini Hesaba Çekmesi Babi
42- Imâmin {Yânî Devlet Balkaninin) Sirdaslari Ve Devlet Islerini Danisip Istisare Ettigi Kimseler Babi
43- Bâb: Imâm (Yânî Devlet Baskani) Insanlarla Nasil Bey'at Yapar (Yâhud: Insanlar Imâmla Nasil Bey'at Ederler)?
44- (Bir Halette Te'kîd Için) Iki Kerre Bey'at Eden Kimse Babi
45- Bedevî Arablar'in (Islâm Ve Cihâd Üzerine) Bey'at Etmeleri Babi
46- Küçük Çocugun Bey'ati Babi
47- Bey'at Ettikten Sonra Bey'atinden Geri Dönmek Isteyen Kimse Babi
48- Bir Imâma (Devlet Baskanina Allah'a Tâat Maksadiyle Degil De) Sirf Dünyâ Menfaati Için Bey'at Eden Kimse Babi
49- Kadinlarin Bey'ati Babi
50- Yaptigi Bir Bey'ati Bozan Kimse Babi
51- Vefat Ardinda Halîfe Ta'yîn Etmek Babi
52- Bâb
53- Birbirleriyle Çekisen Hasimlarin, Töhmet Ve Ma'siyet Ehli Olanlarin, Bu Sifatla Taninmalarindan Sonra Evlerden Çikarilmalari Babi

54- Bâb: Imâm Için Mücrimleri Ve Ma'siyet Isleyenleri Konusmaktan, Kendilerini Ziyaret Etmekten Ve Benzeri Seylerden Men1 Etmesi Caiz Olur Mu?

Rahman ve Rahim olan Allah'in ismiyle

94- KITABU'L-AHKAM

(Hükümler Kitabi) [1]

1- Yüce Allah'in Su Kavli Babi:

'Ey îmân edenler, Allah 'a itaat edin. Rasûle ve sizden olan emir sahihlerine de itaat edin... " (en-Nisâ: 59) [2].

1-.....ez-Zuhrî söyle demistir: Bana Ebû Seleme ihmi Abdirrahmân haber verdi ki, kendisi Ebû Hureyre(R)'den söyle derken isit-mistir: Rasûlullah (S): "Her kim bana itaat ederse, Allah'a itaat etmistir. Her kim bana isyan ederse, Allah'a isyan etmistir. Her kim benim emîrime itaat ederse, bana itaat etmistir. Her kim de benim emîrime isyan ederse, bana isyan etmistir" buyurdu [3].

2-.....Bana Mâlik, Abdullah ibn Dinar'dan; o da Abdullah ibn Umer(R)'den tahdîs etti ki, Rasûlullah (S) söyle buyurmustur: "Dikkat ediniz! Herbirerleriniz güdücüdür ve herbirerleriniz elinin altindakilerden sorumludur. Söyle ki, insanlar üzerinde bulunan en büyük imâm (yâni devlet baskani) da bir güdücüdür ve o da idaresi altinda bulunanlardan sorumludur. Erkek, kendi ev halki üzerinde bir güdücüdür, o da eli altindakilerden sorumludur. Kadin da kocasinin ev halki ve çocuklari üzerinde bir güdücüdür ve o da onlardan sorumludur. Insanin hizmetçisi de efendisinin mali üzerinde bir güdücüdür ve o da o mallarin korunmasindan sorumludur. Dikkat edin! Hâsili herbirerleriniz güdücü ve herbirerleriniz güttügünüz seylerden sorumlusunuz!" [4].

2- Bâb: Emirler Kureystendir

3-.....Bize Suayb tahdîs etti. ez-Zuhrî söyle demistir: Muhammed ibn Cubeyr ibn Mut'im, Kureys tarafindan elçilikle gönderilen bir hey'et arasinda bulundugu hâlde, Muâviye'nin huzurunda iken geçen bir vak'ayi ve ondan isittiklerini söyle rivayet etmistir: Abdullah ibn Amr ibni'l-Âs'in "Kahtânîler'den birisi ileride melik olacaktir" diye tahdîs ettigini Muâviye duymustu. Bundan sinirlenen Muâviye (hey'et karsisinda) ayaga kalkip, Allah'i sanina lâyik sifatlarla sena etti. Sonra "Amma ba'du" (fasil hitâbiyle söze baslayip söyle) dedi:
— Ey Kureys hey'eti! Kesin olarak bildirildigine göre, sizden bâzi kimseler Allah'in Kitâbi'nda olmayan, Rasûrullah(S)'tan nakledilmeyen birtakim hadîsler tahdîs ve naklediyor olduklari bana ulasti. Emîn olunuz ki, onlar, sizin câhillerinizdir. Ben, sahibini delâlete sürükleyen bu bâtil sözlerden sizleri sakindiririm. Çünkü ben Rasûlullah(S)'-tan: "Su hilâfet isi Kureys'te bulunacaktir.

Onlar dînî vecîbelerini îfâ ve adalet icra ettikleri müddetçe, onlara hiçbir kimse düsmanlik edemiyecektir. Eger onlar dînden, adaletten saparlarsa, bu hâlde Allah Kureys'i yüzüstü atese sürçtürür" buyururken isittim, dedi.
Bu hadîsi Ibnu'l-Mübârek'ten; o da Ma'mer'den; o da Zuhrî'-den; o da Muhammed ibn Cubeyr'den rivayet etmekte Nuaym ibn Hammâd, Suayb'e mutâbaat etmistir [5].

4-.....Bize Âsim ibn Muhammed tahdîs edip söyle dedi: Ben babam Muhammed ibn Zeyd'den isittim, o söyle diyordu: Dedem Ibn Umer (R) söyle demistir: Rasûlullah (S): "Kureys'ten iki kisi kaldikça, su hilâfet isi Kureys'ten zail olmaz" buyurdu [6].

3- Hikmetle Hüküm Verenin Ecri Babi

Çünkü Yüce Allah'in su kavli vardir:
'Kim Allah'in indirdigi (hükümler) ile hükmetmezse, onlar fâsiklarin tâ kendileridir" (el-Mâide: 47) [7].

Hilâfet'te KureysIi Olmanin Sart Kilinmasmdaki Hikmet ve Sakit Olmasinin Keyfiyeti

Hilâfet'ten esâs gaye olan seriat hükümlerini tenfîz ve ümmetin islerini tanzîm, kuvvet ve iktidara dayanmis bulundugundan, hilâfetin sartlarindan asil ve akdemi, kuvvet ve kudrettir. Islâm'in evvelinde Kureys kabilesi büyük bir asiret idi ki, seref, haseb, nç-seb, sayi çokluguyla ve mülkün muhafazasinda, ümmetin islerini görmekte, seriat hükümlerini infazda kuvvet ve kudret cihetinden diger kabilelerden daha üstün durumda idi. Binâenaleyh, hilâfet vazifesini icraya Kureys kabilesinde fevkalâde liyâkat ve isti'dâd bulunmaktaydi. Iste bundan dolayidir ki, Peygamber "Imâm Kureys'tendir" hadîsi ile hilâfet isini Kureys kabilesine tahsis buyurmustur. Yoksa bu hadîsten maksad, Kureys'in sirf Peygamber'in sülâlesine intisâblan demek degildir. Çünkü "Bizpeygamberler mîrâs birakmayiz" hadîsi ile peygamberlerin mîrâs birakmadiklari açiklanmistir. Binâenaleyh birinci hadîs ile hilâfet ve imametin Kureys kabilesine tahsis buyurulmasi, o hilâfetin en önde gelen sarti olan kuvvet ve kudretin onlarda tamamen mevcûd bulunmasina dayanmaktaydi.
Peygamber vefat ettigi gün, Kureys ile Ensâr halîfe seçimi için Benû Sâide sakîfesinde toplandiktan sonra Ensâr "Kureys'ten bir emîr, Ensâr'dan bir emîr ta'yîn olunmak" fikrini ortaya almislarsa da, Kureys kabilesi o sirada hilâfetin hem sihhat ve hem evlevi-yetinin sartlarini tamamen hâiz olup, her cihetten hilâfete ehliyet ve istihkaaklari bulundugundan, Ebû Bekr "Imâm Kureys'tendir" hadîsini hüccet getirerek, Ensâr'i susturup hem Muhacirler, hem de Ensâr toplulugu beraberce Ebû Bekr'e bey'at etmislerdi. Bu sekilde hilâfet makaami Kureys'in idaresine geçmis oldu. Bu târihten i'-tibâren hilâfet makaami Râsid Halîfeler zamaninda kamilen (noksansiz), Emevî ve Abbasîler zamanlarinda da noksan olarak Kureys kabilesinin uhdesinde bulundu.
Fakat Abbasî Saltanati'nin sonlarinda, sevket ve satvetlerine, kuvvet ve kudretlerine bir zayiflik ve bozukluk ânz olarak, hilâfetin ilk önde gelen sartim kaybettiler. O sirada nüfuz ve iktidar kazanmis olan Deylem ve Selçuk kabîleleri, bunca zamandan beri Kureys kabilesinin uhdesinde devam etmis

olan Islâm Hilâfeti'ni uhdelerine aldilar...
Daha önce arzedilen Hilâfet'in Hâsim ve Kureys kabilelerine mensûb olmasi, hilâfetin sihhatinin sarti olmayip, evleviyetinin sarti oldugundan, ihtiyâç âninda sakit olacagina ve binâenaleyh Kureys kabilesine mensûb olmayan halîfenin de hilâfeti sahîh olduguna Islâm âlimlerinin pekçogu kaail olmuslardir. Sahîh-iMüslim'de de: "Sizdin üzerinize basi kuru üzüm gibi siyah Habesli bir köle ta'yîn olunsa, onu dinleyip itaat ediniz" ve "Sizleri Allah Kitâbi'na göre idare edecek olan emîriniz Habesli bir köle olsa bile ona itaat ediniz" hadîsleri... ile KureysIi olma sartinin ortadan kalkarak, KureysIi olmayan halîfenin hilâfeti sahîh oldugunu açiklamislardir.
Binâenaleyh Emevî ve Abbasî halîfelerinin hilâfeti nasil sahîh ise, sihhatinin sartlan bulundugunda Selçuklu ve Osmanli pâdisâhlarinin hilâfetleri de sahîh olmustur...
Su kadar var ki, gerek Emevî ve Abbasî ve gerekse Selçuklu halîfelerinin, hilâfetin hem sihhat ve hem evleviyetinin sartlarini tamamen üzerlerinde toplamamis olduklarindan, Râsid Halîfeler devrinde oldugu gibi, hilâfetleri kâmil degildir. Bunda ise Osmanli Halîfesi ile Abbasî ve Emevî Halîfesi arasinda asla fark yoktur. Binâenaleyh gerek Emevî, Abbasî; gerekse Selçuklu ve Osmanli olsun, bir halîfeye bey'at olunduktan sonra "Allah'a ve Rasûlü'ne ve sizden olan emir sahihlerine itaat ediniz" (en-Nisâ: 59) âyeti geregince, bütün müslümânlarin ve himâyesi altinda bulunan gayrimüslimlerin, halîfeye itaat ve boyun egmeleri vâcibdir. (Iskilipli Mehmed Atif, Seriat Medeniyeti, Sâmil Yayinevi, Istanbul, 2. baski, s.25-28).
Hamîdullah'in Rasûlullah Muhammed (Irfan Yayinevi, 1973) adli eserinin 323. sahîfesinde bu hadîsle ilgili güzel bir tevcih daha vardir. Oradan bir paragraf:
"Imamlar (devlet baskanlari) Kureys'tendir" seklindeki hadîsin ne sebeb ve ne münâsebetle söylenmis oldugu ma'lûmumuz degildir. Ben sahsen bu hadîsin bir emir degil de, olacak seyi önceden haber vermeftebsîrjden ibaret oldugu görüsündeyim...
Hz. Umer daha sonra ölüm döseginde iken kendi yerine geçecek olan kimseyi ta'yîndetereddüd içinde iken: "Âh! Sayet Huzey-fe'nin âzâdli kölesi Salim hayâtta olsaydi, hiç tereddüdsüz onu, yerimi alacak kimse olarak gösterirdim" sözünü tekrarlayip durmustur. Iste bu Salim, bir Kureysli degildi."

5-.....Abdullah ibn Mes'ud (R) söyle demistir: Rasûlullah (S) söyle buyurdu: "Iki hasletten baskasina hased olunmaz. Bunlar da Allah'in kendisine bir mal verip de o mali hakk yolunda tüketmeye muktedir kildigi kimse, digeri de Allah'in kendisine hikmet verdigi, o da hu hikmetle hükmeder ve onu baskalarina ögretir olan kimsedir" [8].

4- Imâmin (Devlet Baskaninin, Onun Ta'yîn Ettigi Emirlerinin) Allah'a Ma'siyet Olmayan Emirlerini Dinlemek Ve Itaat Etme(Nin Vucûbu) Babi

6-.....Enes ibn Mâlik (R) söyle demistir: Rasûlullah (S) söyle buyurdu: "Sizler valilerinizin, kumandanlarinizin emirlerini dinleyiniz ve onlara itaat ediniz; üzerinize ta'yîn olunan vâlî, basi siyah kuru üzüm gibi Habesli bir köle olsa bile" [9].

7-.....Ibn Abbâs (R) söyle demistir: Peygamber (S) söyle buyurdu: "Her kim emîrinden kerîh

gördügü bir is meydana geldigini görürse, onun fenaligina sabretsin (isyan etmesin)/ Çünkü her kim (Islâm) camiasindan bir karis ayrilir da ölürse, muhakkak o, Câhili-yet ölümü ile ölür" [10].

8-.....Bana Nâfî\ Abdullah ibn Umer(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S): "Devlet âmirlerinin sevdigi yâhud sevmedigi hususlardaki emirlerini dinlemek ve ma'siyetle emrolunmadikça itaat ve icabet etmek müslim kisi üzerine vâcib bir haktir. Ma'siyetle emrolundugu zaman da onlari dinlemek ve boyun egmek yoktur" buyurmustur [11].

9-.....Alî ibn Ebî Tâlib (R) söyle demistir: Peygamber (S) bir seriyye gönderdi de baslarina Ensâr'dan bir adami kumandan ta'ym etti ve askerlere kumandanlarina itaat etmelerini emretti. Yolda kumandan maiyyetine öfkelendi de:
— Peygamber (S) bana itaat etmenizi emretmis degil mi? dedi. Askerler:
— Evet emretti! dediler. Kumandan:
— Kat'î olarak size emrettim ki, muhakkak odun toplayacaksiniz ve bir ates yakacaksiniz, sonra da atesin içine gireceksiniz! dedi.
Sahâbîler odun topladilar, bir ates yaktilar. (Bâzisi) atesin içine girmeyi kasdettikleri zaman, bir kismi diger bir kismina bakmaya ve:
— Bizler Peygamber'e ancak atesten kaçmak için tâbi' olmusuzdur; böyle iken simdi biz bu atese girer miyiz? dedi.
Onlar böyle konusma yaptiklari sirada atesin alevi söndü ve kumandanin da öfkesi sâkinlesti. Sonra bu vak'a Peygamber'e zikrolu-nunca, Peygamber (S):
— "Eger mucâhidler bu atese girseler di, ebediyyen ondan disari çikamazlardi. Çünkü âmire itaat, ancak ma'kûl ve mesru' olan emirler hakkindadir" buyurdu [12].

5- Bâb:

"Emirlik ve idarecilik istemeyen kimseye; Allah bu iste ona yardim eder".

10-.....Abdurrahmân ibn Semure (R) söyle demistir; Peygamber (S) bana su ögüdü verdi:
— "Yâ Abderrahmân! Sen kimseden emirlik isteme! Eger sen isteyerek sana emaret ve baskanlik verilirse, istedigin sey ile yalniz birakilirsin. Eger emirlik ve baskanlik, sen istemeden sana verilirse, (Allah tarafindan) emirlik isi üzerinde yardim olunursun. Bir de sen birseye yemîn edip de baskasini ondan daha hayirli gördügünde, yemininden keffâret verip, o hayirli isi isle!" [13].

6- Bâb:

"Emirlik isteyen kimse, emirlik isinde yalniz birakilip yardim olunmaz".

11-.....Abdurrahmân ibn Semure (R) söyle dedi: Rasûlullah (S) bana söyle buyurdu:

— "Yâ Abderrahmân ibn Semure! Sakin sen emir olmak isteme! Eger sen isteyerek sana emirlik verilirse, istedigin sey ile yalniz birakilirsin (Allah'in yardimina nail olamazsin). Eger emirlik ve baskanlik, sen istemeden sana yöneltilirse, bu is üzerine yardim olunursun. Bir de sen bir seye yemîn eder de baskasini ondan daha hayirli gördügünde, yemininden keffâret verip o hayirli olan isi isle!" [14].

7- Emirlik Istegi Üzerine Hirsli Olmanin Mekrûhlugu Babi

12-.....Bize Ibnu Ebî Zi'b, Saîd el-Makburî'den; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) söyle buyurmustur: "Muhakkak ki sizler emarete (yüksek idare mevki' ve makaamlarina) çok hirsli oluyorsunuz- Hâlbuki emaret (kötü idareciler için) kiyamet gününde nedamet olacaktir. O yüksek mevki' ne güzel süt-anadir (emmekle doyulmaz), fakat ondan ayrilmak da memeden fena bir ayrilistir (ki, hüznü çekilmez) " [15].
Ve Muhammed ibn Bessâr söyle dedi: Bize Abdurrahmân ibnu Humrân tahdîs etti. Bize Abdulhamîd ibn Ca'fer, Saîd el-Makburî'-den; o da Umer ibnu'I-Hakem'den; o da Ebû Hureyre'den, onun kavli olarak tahdîs etti [16].

13-.....Ebû Mûsâ (R) söyle demistir: Ben, beraberimde kavmim Es'arîler'den iki kimseyle Peygamber'in huzuruna girmistim. O iki adamdan biri:
— Yâ Rasûlallah, beni bir me'mûriyete ta'yîn et! dedi. ~ Digeri de bunun gibi bir me'mûriyet istedi. Bunun üzerine Rasûlullah (S):
— "Biz bu is üzerine onu isteyen ve ona hirsli olan kimseyi ta'-yîn etmeyiz" buyurdu [17].

8- Bir Toplulugu Koruyup Gözetlemek Vazifesi Verilip De O Topluluga Nasihat Etmeyen Kimse Babi

14-.....Bize Ebû'l-Es'as, Hasen Basrî'den tahdîs etti ki, (Basra Emîri) Ubeydullah îbnu Ziyâd, Ma'kil ibn Yesâr(R)'i vefati hastaligi içinde ziyaret etmisti. Ma'kil, Ibnu Ziyâd'a söyle dedi:
— Ben sana Rasûlullah'tan isittigim bir hadîs tahdîs edecegim: Ben Peygamber(S)'den söyle buyururken isittim: "Bir kul ki, Allah onu halki görüp gözetmek üzere vâlî kilar da, o, hayirli irsâdiyle halki muhafaza etmezse, elbette o kisi cennet kokusu koklayamayacaktir [18].

15-.....Hasen Basrî söyle demistir: Biz Ma'kil ibn Yesâr(R)'a

9- Bâb: Insanlar Üzerine Mesakkat Girdiren Kimseye Allah Da Mesakkat Verîr

16-.....Tarîf Ebû Temime söyle dedi: Ben, tabiî âlimi Safvân Nibn Muharnz'a, sahâbî Cundeb ibn Abdillah el-Becelî'ye ve Safvân'm arkadaslarina, bir mecliste hâzir bulunup sâhid oldum. Cundeb onlara vasiyet ediyordu. Safvân ve arkadaslari Cundeb'e:

— Sen RasûlulIah(S)'tan herhangi birsey isittin mi? dediler (de onu söylemesini istediler).
Cundeb de onlara söyle dedi:
— (Evet.) Ben RasûluIIah(S)'tan isittim: "Her kim duyulsun diye bir is islerse, kiyamet gününde Allah da onun rüsvâytigini duyurur" buyuruyordu. Yine Rasûlullah: "Her kim de halka mesakkat ve zahmet verirse, Allah da kiyamet gününde o kimseyi azâb ile cezalandirir" buyurdu.
Bunun üzerine tabiîler Cundeb'e:
— Bize daha vasiyet et! diye rica ettiler. Cundeb de söyle dedi:
— "Insanin (öldükten sonra) ilk önce kokusan organi karnidir. Her kim sübheli kazançlardan çekinip yalniz halâl lokma ile geçinmeye gücü yeterse, bunu yapsin! Her kim de kendisiyle cennet arasini (haksiz yere) döktügü kan ile dolu eliyle ayirmamaya gücü yeterse, bunu da yapsin!"
(Buhârî Sahîh'inm râvîsi Firabrî söyle dedi:) Ben, Ebû Abdillah Muhammed ibn îsmâîl el-Buhârî'ye:
—"Bu hadîsi Rasûlullah'tan isittim" diyen Cundeb midir? diye sordum.
el-Buhârî.
— Evet Cundeb'dir! diye cevâb verdi [19].

10- Yolda Iken Hükmetmek Ve Fetva Vermek Bâri

Merv Kaadisi Yahya ibnu Ya'mer yolda hüküm vermis, es-Sa'bî de kendi evinin kapisi Önünde hüküm vermistir [20].

17-.....Enes ibn Mâlik (R) tahdîs edip söyle demistir: Ben ve Peygamber (S) beraber mescidden çiktigimiz sirada mescid kapisi üzerindeki gölgeligin yaninda bize bir adam kavustu da:
— Yâ Rasûlallah! Kiyamet ne zaman kopacak? diye sordu. I Peygamber de ona:
— "Sen kiyamet için ne hazirladin?" diye sordu.
O adam sanki boyun egdi (yâhud bir hâlden diger bir hâle geçti), sonra da:
— Yâ Rasûlallah, ben âhiret için oruçtan, namazdan, sadakadan çok bir hazirlik yapmadim. Lâkin ben Allah'i ve Rasûlü'nü seviyorum! diye cevâb verdi.
Rasûlullah:
— "Sen sevdigin kimse ile berabersin!" buyurdu [21].

11- Peygamber(S)'E Âid (Huzuruna Insanlarin Girmelerine Mâni Olacak) Kapicilar Olmadiginin Zikredilmesi Babi

18-.....Bize Sabit el-Bunânî tahdîs etti ki, Enes ibn Mâlik (R) kendi ehlinden bir kadina hitaben:
— Sen fulânca kadim taniyor musun? diye soruyordu. O kadin:
— Evet ben onu taniyorum, dedi.
Enes söyle dedi: Peygamber (S), o kadin bir kabir yaninda aglamakta iken yanina ugradi da ona:
— "(Ey Allah'in disi kulu!) Allah'tan kork ve sabreyle!" buyurdu.
Kadin:

— Haydin benden uzaklas! Çünkü Sen benim musibetimden bossun (yânî musîbetlenmis degilsin)! dedi.
Enes dedi ki: Bunun üzerine Rasûlullah o kadindan öteye geçti ve yürüdü. Arkasindan o kadinin yanina bir adam (Fadl ibn Abbâs) ugradi ve ona:
— Rasûlullah sana ne söyledi? diye sordu. Kadin ona:
— Ben O'nun Rasûlullah oldugunu tanimadim, dedi.
O zât:
— Sübhesiz ki, O elbette Allah'in Rasûlü'dür, dedi.
Enes dedi ki: Akabinde o kadin Peygamber'in kapisina geldi de, O'nun kapisi yaninda hiçbir kapici bulmadi ve:
— Yâ Rasûlallah! Allah'a yemîn ederim ki, ben Seni taniyamadim! dedi.
Pevsamber de ona:
—"Sabrin kemâli, musibetin birinci darbesi sirasindadir'"buyurdu [22].

12- Hâkim, Öldürülmesi Vâcib Olan Kimse Üzerine Üstünde Bulunan Imâmdan. Bunun Için Ayrica Izin Almaksizin Öldürmekle Hüküm Verir Babi

19-.....Bize babam Abdullah ibnu'l-Musennâ, babasinin amcasi Sumâme'den tahdîs etti ki, Enes ibn Mâlik (R) Kays ibn Sa'd (ibn Ubâde el-Ensârî el-Hazrecî) Peygamber(S)'in önünde emîr tarafindan (emniyeti korumak için ta'yîn olunmus bulunan) surtalar sahibi menzilesinde olur idi, demistir [23].

20-.....BizeEbû Burde, Ebû Mûsâ(Abdullah ibn Kays el-Es'arî-R)'dan tahdîs etti ki, Peygamber (S) onu Yemen'e kaadi olarak göndermis, onun ardindan da Muâz ibn Cebel'i yollamistir [24].

21-.....BizeHâlid el-Hazzâ, HumeydibnHilâl'den;o da Ebû Burde'den; o da Ebû Mûsâ(R)'dan tahdîs etti ki, bir adam müslü-mân olmus, sonra da Yahûdîlige dönmüstü. Bu dîninden dönen kisi Ebû Musa'nin yaninda baglanmis hâlde dururken, Muâz ibn Cebel de oraya gelmis ve:
— Bu bagli adamin hâli nedir? diye sormustur. Ebû Mûsâ da ona:
— Bu zât Islâm'a girmis, bundan sonra da Yahûdî olmustur! diye cevâb verdi.
Muâz ibn Cebel:
— Ben bu dîninden dönen adami Allah'in hükmü ve Rasûlü'-nün hükmü olarak öldürmedikçe yere oturmam! demistir [25].

13- Bâb: Hâkim Yâhud Müftî Öfkeli Hâlde Hüküm Ve Fetva Verir Mi? [26]

22-..... Bize Abdulmelik ibn Umeyr tahdîs etti: Ben Abdurrahmân ibn Ebî Bekre'den isittim, o söyle dedi: Babam Ebû Bekre, Sîcistân'da hâkim bulunan oglu Ubeydullah'a gönderdigi mektubunda:

— Sakin öfkeli iken iki kimse arasinda hükmetme! Çünkü ben Peygamber(S)'den isittim: "Iki kimse arasinda hükmedecek hiçbir hâkim, sakin öfkeli bir hâlde iken hükmetmesin!" buyuruyordu, diye yazmistir [27].

23-.....Ebû Mes'ûd el-Ensârî (R) söyle demistir: Bir defa Rasûlullah'a bk adam geldi de:
— Yâ Rasûlallah! FuIân zât bize namaz kildirirken o kadar uzatiyor ki, vallahi sabah namazina gitmekten geri kaliyorum! dedi.
Ebû Mes'ûd dedi ki: Bunun üzerine Rasûlullah öfke ve heyecan içinde bir hutbe yapti ki, kendisini o günkü kadar hiçbir mev'izesin-de o derece heyecan gösterdigini görmemistim. Rasûlullah (hutbe girisinden sonra) söyle buyurdu:
— "Ey insanlar! Içinizden cemâati nefret ettirip kaçiranlar vardir! Herhangibiriniz insanlara namaz kildiracak olursa hafif kildirsin. Çünkü cemâatin içinde ihtiyar olani var, zayif olani var, is-güç sahibi olani vardir!" [28].

24-.....Muhammed ez-Zuhrî söyle dedi: Bana Salim haber verdi ki, ona da babasi Abdullah ibn Umer (R) söyle haber vermistir: Kendisi hayiz hâlinde bulunan karisini Peygamber zamaninda bosamis-ti. Babasi Umer ibnu'l-Hattâb, oglunun bu hareketini Peygamber'e zikretmis, bundan dolayi Rasûlullah (S), Ibn Umer'in bu hareketi hakkinda öfkelenmis, sonra:
— "Abdullah karisina dönsün! Sonra temizleninceye, sonra tekrar hayiz oluncaya, sonra tekrar temizleninceye kadar onu kendi yaninda tutsun (yânî onunla birlikte yasasin)/ Kadin ikinci âdetinden temizlendikten sonra, kadini bosamak fikri kendisine zahir olursa, o takdirde -kadini ile cinsî münâsebet yapmaksizin- kadinini bosasin" buyurmustur [29].

14- Hâkim Için (Haddler Gibi Allah Haklari Disindaki Hususlarda) Insanlarin Islerinde, Zanlardan Ve Töhmetten Korkmadigi Zaman Kendi Bilgisi Ile Hükmetmek Hakki Oldugu Görüsünde Olan Kimse Babi [30]

Nitekim Peygamber (S), kocasi Ebû Sufyân aleyhine karisi lehine hüküm verdigi zaman, Hind'e: "Onun malindan örfe göre kendine ve çocuklarina yetecek mikdâr seyi al" buyurmustu. Bu, meshur bir is oldugu zamandir [31].

25-.....BizeSuayb, ez-Zuhrî'den haber verdi: Bana Urvetahdîs etti ki, Âise(R) söyle demistir:Utbe ibn Rabîa'mn kizi Hind geldi de söyle dedi:
— Yâ Rasûlallah! Allah'a yemîn ederim ki, vaktiyle yeryüzünde ev bark sahibi ailelerden hiçbir ailenin zelîl olmalari, bana Sen'in aile halkinin zelîl olmalari kadar sevimli olmazdi. Sonra bu güne gelince, yeryüzünde hiçbir aile halkinin aziz olmalari bana, Sen'in aile halkinin azîz olmasi ve saadeti derecesinde sevimli degildir! dedi...
Sonra Hind söyle devam etti:
— Muhakkak ki, Ebû Sufyân malini çok siki tutucu bir adamdir. Bunun için ben, onun aile

ferdlerinden olan kimseleri onun malindan doyurmamda benim üzerime bir günâh var midir? diye sordu.
Rasûlullah da ona:
— "Onun aile ferdlerinden olan kimseleri onun malindan örfe göre doyurmanda sana hiçbir günâh yoktur" buyurdu [32].

15- "Bu Fulânin Yazisidir" Diye Mühürlenmis Yazi Üzerine Sâhidlik Etme; Bu Nevi'den Yazi Üzerine Sâhidligin Caiz Olacak Ve Kendilerine Sâhidligin Dar Olacagi, Yâni Caiz Olmayacak Olanlar, Hâkimin Kendi Âmillerine Mektûb Yazmasi Ile Kaadinin Diger Kaadiya Mektûb Yazmasinin Hükmü Babi

Bâzi Adem oglu:
Hâkimin mektubu caizdir, ancak haddlerde caiz degildir, dedi. Sonra da: Eger kati, hatâ ise hâkimin mektubu caizdir.
Çünkü hatâen kati, isin aslinda kisas olmayacagi için onun nazarinda bir maldir, dedi [33].
(Sonra Buhârî buradaki tenakuzu zikredip söyle dedi:) Hatâen kati, ancak hâkim indinde katlin hatâ oldugunun sabit olmasinin ardindan bir mal olur. Hatâ ile amd'in, isin basinda hükümleri birdir (aralarinda hadd olmakta fark yoktur). Umer ibnu'l-Hattâb, haddler konusunda Yemen'deki âmili Ya'lâ ibn Umeyye'ye, bir kadinla zina etmis bir adamin kissasi hakkinda mektûb yazmistir.
Umer ibnu'l-Abdilazîz (R) de kendi âmili Zurayk ibn Hakîm'e, kinlrms bir dis hakkinda sâhidligini bildiren
bir mektûb yazmistir.
Ibrâhîm en-Nahaî de:
Kaadinin diger kaadiya mektubu -kendisine mektûb yazilan kaadi, yaziyi ve üzerine mühürlenen mührü baskalariyla karismayacak sekilde tanidigi zamân- câizdir, demistir [34].
es-Sa'bî Amr ibn Serâhîl de, kaadi tarafindan mühürlenmis olan mektubun içindekileri geçerli kiliyordu. Ibnu Umer'den de es-Sa'bî*den rivayet olunanin benzeri rivayet olunuyor [35].
Muâviye ibnu Abdilkerîm es-Sakafî de söyle demistir:
Ben, Basra Kaadisi Abdulmelik ibn Ya'lâ'nin yaninda, yine Basra Kaadisi Iyâs ibn Muâviye'nin yaninda, Hasen Basrf nin yaninda, Sumâme ibn Abdillah ibn Enes'in yaninda, Bilâl ibn Ebî Burde'nin yaninda, Abdullah ibn Bureyde el-Eslemî*nin yaninda, Amir ibn Abîde'nin yaninda, Abbâd ibn Mansûr'un yaninda hazir bulunup sâhid oldum ki, bu fakîh âlimlerin hepsi sâhidlerden bir hazir bulunma olmaksizin kaadilarin mektûblarini geçerli kiliyorlardi. Aleyhinde mektûb getirilmis olan kimse "Bu mektûb yalandir" diyecek olursa, ona: "Sen git de bu mektûbdaki beyyineyi çürütmek yâhud kadin aleyhine delâlet edecek bir delille bunun uhdesinden çikis ara!" denilir.
Buhârî söyle dedi:
Kaadinm mektubunun sahîhligi üzerine ilk evvel beyyine isteyen, Küfe Kaadisi Muhammed ibnu Ebî Leylâ ile Basra Kaadisi Sevvâr ibnu Abdillah el-Anberfdir.

Yine Buhârî kendisine senedle ulasarak söyle dedi:
Ve bize Ebû Nuaym el-Fadl ibn Dukeyn müzâkere olarak söyle dedi: Bize Ubeydullah ibnu Muhriz tahdîs edip söyle dedi:Ben Basra Kaadisi olan Mûsâ ibn Enes ibn Mâlik et-Tâbifden bir mektûb getirdim ve huzurunda: Benim Kûfe'de bulunan fulân kimse yaninda su ve su kadar alacagim vardir diye beyyine getirdim ve ben bu mektubu Küfe Kaadisi el-Kaasim ibn Abdirrahmân et-Tâbifye Umer Ibn Abdilazîz zamaninda getirdim de o bu mektubu geçerli kilip, onunla amel etti.
Hasen Basrî ile Ebû Kilâbe, sahidin, bir vasiyetin içindeki seyleri iyice bilmedikçe sehâdet etmesini kerih görmüslerdir. Çünkü sâhid, vasiyetin içinde zulüm ve bâtil olabilecegini bilmez, demislerdir [36].
Ve Peygamber (S) Huveyyisa ile Muhayyisa kissasi hakkinda Hayber Yahûdîleri'ne: "Ya maktulün diyetini verirsiniz yâhud da bize harb i'Iân etmis olursunuz!" diye mektûb yazip göndermistir [37].
Ve ez-Zuhrî de perde arkasindan kadin üzerine yapilan sehâdette: Eger o kadini tanimis isen, onun üzerine sehâdet et, eger tanimadiysan sehâdet etme! demistir [38].

26-.....Bize Su'be tahdîs edip söyle dedi: Ben Katâde'den isittim, Enes ibn Mâlik (R) söyle demistir: Peygamber (S) Rûmlar'a mektûb yazmak istedigi zaman, sahâbîler:
—Rumlar ancak üzeri mühürlenmis bulunan mektubu okurlar! dediler.
Bunun üzerine Peygamber gümüsten yapilmis bir mühür yüzük edindi. Onun Peygamber'in parmagmdaki parlamasi hâlâ gözümün önündedir. O mühür yüzügün naksi "MuhammedRasûlullah"idi [39].

16- Bâb: Insan Ne Zaman Kaadi Olmaya Hakk Kazanir? [40]

Hasen Basrî: Aüah hâkimler üzerine hüküm vermeleri sirasinda nefsin hevâsina tâbi' olmamalari ve insanlardan korkmamalari ve Allah'in âyetlerini az bir bahâ ile satmamalari (yânî rüsvet almamalari) hususlarinda taahhüd almistir, dedi ve sonra su âyetleri okudu:
"Ey Dâvûd, biz seni yeryüzünde bir halîfe yaptik. O hâlde insanlar arasinda hakla (adaletle) hükmet. (Hükmünde) hevâ ve hissiyatina tâbi9 olma ki, bu seni Allah yolundan saptirir. Çünkü Allah yolundan sapanlar, hesâb gününü unuttuklari için onlara pek çetin bir azâb vardir" (su-. 26); yine Hasen Basrî su âyeti okudu:
"Sübhesiz ki, Tevrat'i biz indirdik ki, onda bir hidâyet, bir nur vardir. Kendisini Allah'a teslim etmis olan (Isrâîl) peygamberleri Yahudiler'e (âid da'vâlarda) onunla hükmederlerdi.
Âlimler, fakîhler de Allah'in o kitabini korumaya me'mûr olduklari için (yine hükümlerini onunla verirlerdi). Hepsi de onun (Allah tarafindan gönderilmis oldugu) üzerinde ittifakla sâhid idiler. O hâlde siz insanlardan korkmayin, benden korkun. Benim âyetlerimi az bir bahâya satmayin. Kim Allah'in indirdigi hükümler ile hükmetmezse, iste onlar kâfirlerin tâ kendileridirler" (ei-Mâide: 44>; ve yine Hasen Basrî su âyeti okudu: "Davud'u ve Süleyman'i da (hatirla)! Hani onlar ekin hakkinda hüküm veriyorlardi. Hani kavmin davari çobansiz olarak içinde yayilmis(zarar yapmis)ti. Onlarin verdikleri hükmün biz sâhidleri idik. Biz onun fetvasini hemen Süleyman 'a anlatmistik. Zâten biz

herbirine bir hüküm, bir ilim vermistik" (ei-EnbiyS: 78-79). Hasen Basrî dedi ki:
Süleyman en üstün hükme muvafakat etmesinden dolayi Allah'a hamd etti ve Davud'u râcih olana uygun hükmettigi için kinamadi. Allah bu iki peygamberin islerinden zikretmemis olaydi, elbette ben kaadilari helak oldular görür idim. (Çünkü Yüce Allah'in: "Kim Allah'in indirdigi ile hükmetmezse, onlar kâfirlerdir" sözü, kasidli ve hatali olani sâmildir.)
Yüce Allah su Süleyman'i ilmi sebebiyle övdü, su Davud'u da içtihadi sebebiyle ma'ziretli gördü.
Muzâhim ibn Zufer söyle dedi:
Bize Emîru'l-Mü'minîn Umer ibnu Abdilazîz söyle dedi: "Bes haslet vardir ki, kaadi onlarin birinden eksiklik
yaptigi zaman onda ayipli bir haslet olmus olur:
Kaadinin hâli anlayisli, halim, (haramdan el çeken) bir iffetli, çok saglam ve salâbetli, ser'î ilimleri iyi bilen ve bir de ilimden çok sorucu ve arastirici olmalidir" [41].

17- Hâkimlerin Ve (Müslümanlarin Islerini Yüklenen) Hükümet Âmir Ve Me'murlarinin Riziklari Bâri [42]

Kaadi Surayh da kaadihk hizmetine karsilik ücret alirdi [43].
Aise (R) de: Yetimin vasisi, isinin ücreti kadar o maldan yer, demistir. Ebû Bekr es-Siddîk ile Umer ibnu'l-Hattâb halîfe seçildiklerinden i'tibâren Beytu'l-mâFden maas alip yemislerdir [44].

27-.....Bize Suayb, ez-Zuhrî'den haber verdi: Bana Nemîr'in kizkardesi oglu es-Sâib ibnu Yezîd haber verdi ki, ona da Huveytib ibn Abdiluzzâ haber vermis, ona da Abdullah ibnu's-Sa'dî söyle haber vermistir: Kendisi, halifeligi zamaninda Umer ibnu'l-Hattâb'in yanma gelmisti. Umer de ona:
— Senin insanlarin vâlîlik ve hâkimlik gibi birtakim islerini üzerine almakta oldugun ve çalismanin ücreti sana verildiginde bunu almak istemedigin bana haber verilmedi mi? dedi.
O da dedi ki: Ben:
— Evet böyledir, (benim ücrete ihtiyâcim olmadigi için reddettim), dedim.
Bunun üzerine Umer bana:
— Bu redd ile neyi kasdediyorsun? dedi.
Ben de ona:
— Benim birçok beygirlerim ve kölelerim vardir, ben hayirli ve rahat bir yasayis içindeyim. Ben bu hizmetlerimin ücretinin müslü-mânlar üzerine sadaka olmasini arzu ediyorum, dedim.
Umer bana:
— Sen ücreti reddetme isini yapma! Çünkü ben de vaktiyle senin yapmak istedigin isi yapmak istedim. Söyle ki: Rasûlullah (S) bana, gördügüm devlet islerine karsilik Beytu'l-mâl'den atiyyemi verirdi de ben de O'na: Sen bu hissemi benden daha fakir olan kimselere ver! der idim. Nihayet bana büyük bir mal daha verdi. Ben yine O'na: (Yâ Rasûlallah!) Sen bunu benden daha muhtâc olanlara ver! dedim. Bunun üzerine Peygamber (S) bana: "Sen bunu al da kendine mal yap veyâhud sadaka yap! Harîs olmadigin ve isteyicisi de bulunmadigin hâlde sana bu maldan birsey geldiginde, sen onu al. Böyle kendi gelmeyen ve nefsin kendisine meylettigi bir malin arkasindan nefsini ta'kîb

ettirme!" buyurdu.
Ve ez-Zuhrî söyle dedi: Bana Salim ibn Abdillah tahdîs etti ki, Abdullah ibn Umer söyle demistir: Ben babam Umer'den isittim, söyle diyordu: Peygamber (S) bana devlet hizmetim karsiligi olan atami verirdi, ben de O'na:
—Onu benden daha muhtâc olanlara ver! derdim. Nihayet bana bir kerre daha mal verdi. Ben yine O'na: —Bunu benden daha muhtâc olanlara ver! dedim. Bunun üzerine Peygamber (S) bana:
— "Sen bunu al da kendine mal yap ve kendin sadaka yap. Kendin harîs olmadigin ve isteyicisi de bulunmadigin hâlde sana bu maldan birsey geldiginde sen onu al. Böyle kendi gelmeyen ve nefsin kendisine meylettigi bir malin arkasindan nefsini ta'kîb ettirme!" buyurdu [45].

18- Mescidde Hüküm Veren Ve Yine Mescid Içinde La'netlesme Yaptiran Kimse Babi

Umer ibnu'l-Hattâb da Peygamber'in minberi yaninda kari-koca arasinda Ia'netlesme yaptirmistir.
Kaadi Surayh, Sa'bî ve Yahya ibn Ya'mer de mescid içinde hüküm vermislerdir. Mervân ibnu'l-Hakem de minber yaninda Zeyd ibn Sabit üzerine yeminle hükmetmistir. Hasen Basrî ile Basra Kaadisi Zurâretu'bnu Evfâ da mescidin disindaki genis saha içinde hüküm verirlerdi [46].

28-.....Bize Suyfân ibn Uyeyne tahdîs etti. ez-Zuhrî söyle demistir: Sehl ibn Sa'd (R):
— Ben onbes yasinda iken (Uveymir ile Havle bintu Kays'in) la'-netlesmelerinde hazir bulundum; Rasûlullah onlarin arasini ayirdi, demistir.

29-..... Ibn Cureyc haber verip söyle demistir: Bana Ibn Sihâb, Sâide ogullari'nin kardesi olan Sehl ibn Sa'd'den söyle haber verdi: Ensâr'dan (Uveymir el-Aclânî denen) bir adam Peygamber(S)'e geldi de:
— Karisinin beraberinde bir adam bulan kimse hakkinda ne dersin? Bu adam onu öldürür mü? diye sordu.
Akabinde bu kari-koca mescidde la'netlesme yaptilar, ben de orada hazir bulundum [47].

19- Mescid Içinde Hüküm Veren Ve Nihayet Dînî Cezalardan Bir Ceza Vermege Geldiginde, Cezayi Hakk Eden Kimsenin Mescidden Çikarilmasini Emreden Kimse Babi

Umer ibnu'l-Hattâb: Üzerine ceza gereken kimseyi mescidden disariya çikariniz! demistir.
Alî ibn Ebî Tâlib'den de bunun benzeri bir emir zikrolunur [48].

30-.....Ebû Hureyre (R) söyle demistir: Rasûlullah mescidde iken (Mâiz adindaki) adam geldi de:
— Yâ Rasûlallah, ben zina ettim! diye nida etti. Rasûlullah ondan yüz çevirdi. O zât kendi nefsi aleyhine dört
kerre zina i'tirâfi yapinca, Rasûlullah ona:
— "Sende delilik var mi?" diye sordu. O zât:

— Hayir, bende delilik yoktur, dedi. Rasûlullah (S):
— "Bunu götürün de tasla öldürünüz!" buyurdu.
Ibn Sihâb söyle dedi: Bana Câbir ibn Abdillah'tan isiten kimse haber verip:
— Ben (Baki' yakinindaki cenaze namazi kilinan) Musallâ'da onu taslayan kimselerin içinde idim, dedi.
Bu hadîsi Yûnus ibn Yezîd, Ma'mer ibn Râsid ve Ibn Cureyc de ez-Zuhrî'den; o da Ebû Seleme'den; o da Câbir'den; o da Pey-gamber(S)'den olmak üzere "Recm"de rivayet etmislerdir [49]
.

20- Imâmin Da'vâ Sirasinda Hasimlara Ögüt Vermesi Babi

31-..... Ebû Seleme'nin kizi Zeyneb'den; o da Ümmü Seleme(R)'den tahdîs etti ki, Rasûluüah (S) söyle buyurmustur:
— "Sübhesiz ben de ancak bir insanim. Sizler bana da'vâlanni-zi arzediyorsunuz. Belki bâziniz hüccetini digerinden daha düzgün ifâde etmis olabilir. Ben de ondan isitmekte olduguma göre hükmederim. Binâenaleyh ben her kimin kardesinin hakki olan birseyi onun lehine hükmetmis isem, sakin onu almasin. Ben ona ancak atesten bir parça hükmedip kesmekteyimdir" [50].

21- Kaadiligi Üzerine Almasi Zamaninda Yâhud Üzerine Almadan Önce Iki Hasimdan Birisi Için Bu Hâkimin Huzurunda Olacak Olan Sâhidligin Hükmü Nedir? Babi

(Yânî bu hâkim o adam lehine hasmi aleyhine, bunu kendisinin daha Önceki bilgisiyle, hüküm verir mi yâhud o adam için baska bir hâkim huzurunda sâhidlik mi yapar?)
Bir insan,herhangi birsey üzerinde bilmekte oldugu sâhidligini Kaadi Surayh'tan istedi de, Kaadi Surayh, ona: Emîre, yânî Umer'e git de ben senin için onun huzurunda sâhidlik yapayim, dedi (de kendi bilgisiyle hükmetmedi) [51].
Ibn Abbâs'in âzâdlisi Ikrime söyle dedi: Umer ibnu'l-Hattâb, Abdurrahmân ibn Avf a:
— Görüsün nedir, bana haber ver: Sen emîr oldugun hâlde, bir adami bir zina suçu yâhud bir hirsizlik suçu
üzerinde görsen, o kimseye kendi bilgin ile hadd uygular misin? diye sordu.
(Abdurrahmân: Hayir, nihayet benden baska biri de beraberimde sehâdet eder, dedi.)
Bunun üzerine Umer, Abdurrahmân'a:
— Senin sehâdetin, müslümânlardan herhangibirinin sâhidliginden ibarettir, dedi.
Abdurrahmân:
— Evet, dogru söyledin, dedi.
Umer (Recm Ayeti'ni sirf kendi bilgisiyle Mushaf a katmamasinin illetini açiklayarak):
— Eger insanlarin 'Umer, Allah'in Kitâbi'nda artirma yapti!' demeleri olmasaydi, ben muhakkak recm âyetini kendi elimle Mushaf a yazardim, dedi [52].
Umer devamla: Mâiz,Peygamber'in huzurunda dört kerre, zina ettigini i'tirâf etti de, bunun üzerine

Peygamber
-onun yanindaki kimseleri Mâiz üzerine sâhid yaptigi zikrolunmadigi halde- onun recmedilmesini emretmistir [53].
Küfe fakîhi Hammâd ibn Ebî Süleyman:
Zinâ edici kimse hâkim huzurunda bir kerre zina ettigini ikrar ederse (beyyine ve dört ikrari olmadan) recm olunur, demistir.
Küfe fakîhi Hakem ibnu Uteybe de: Dört kerre i'tirâf etmedikçe recm olunmaz, demistir [54].

32-..... Bize el-Leys, Yahya ibn Saîd'den; o da Amr ibn Kesîr'den; o da Ebû Katâde'nin âzâdlisi Ebû Muhammed'den tahdîs etti ki, Ebû Katâde (R) söyle demistir: Rasûlullah (S) Huneyn günü:
— "Her kim bir düsman öldürür ve öldürdügüne dâir beyyinesi de olursa, öldürdügü kimsenin elbise, silâh ve diger esyalari onundur!*' buyurdu.
Bunun üzerine ben öldürmüs oldugum maktul için bir beyyine, bir sâhid aramaga kalktim. Fakat benim için onu öldürdügüme sâ-hidlik yapacak hiçbir kimse bulamadim. Bunun üzerine oturdum. Sonra bende su hâl meydana geldi: Ben o sirada bir adamin Rasûlullah'a sözünü hatirladim. Onun meclisinde oturanlardan bir adam (Esved ibn Huzâî el-Eslemî):
— Su Ebû Katâde'nin zikretmekte oldugu maktulün silâhlari benim yammdadir.
Râvî dedi ki: O adam, Rasûlullah'a:
— Ebû Katâde'yi o maktulün silâhlari yerine baska seyler ile razi kil! dedi.
Bunun üzerine Ebû Bekr:
— Hayir bu olmaz! Peygamber, Allah ve Rasûlü yolunda mu-kaatele eden bir arslani birakip da, onun payini Kureys'ten küçük bir çakala vermez! dedi.
Ebû Katâde dedi ki: Bunun üzerine Rasûlullah (S), o maktulün silâh ve esyalari yaninda bulunmakta olan adama emretti de, o da bu silâh ve esyalari bana teslîm etti. Ben de onlari sattim da bedeliyle bir bustân satin aldim. îste bu bustân, benim aslina mâlik oldugum ilk maldir.
Buhârî söyle dedi: el-Leys ibn Sa'd'm kâtibi olan Abdullah ibn Salih bana el-Leys'ten olmak üzere söyle dedi: Ebû Katâde: Peygamber (S) ayaga kalkti da o maktulün silâh ve esyalarini bana teslîm etti, demistir [55].
Hicaz ehli (yânî Mâlik ve bu hususta ona uyanlar): Hâkim, hâkimligi üzerine aldigi zaman yâhud daha önceden birseye sâhid olup da bilmekte oldugu ilmiyle hüküm veremez. Eger bir hasim, hâki-min yaninda hüküm verme meclisinde diger bir kimse lehine bir hakk ikrar eylese, bâzi fakîhlerin görüsünde o hâkim bunun üzerine hüküm veremez. Ancak o hâkim ayrica iki sâhid çagirir ve onlari mahkemede bu hasmin ikrarinda hazir bulundurmak suretiyle hükmeder, dediler.
Bâzi Irak ehli de (Ebû Hanîfe ve tâbi'leri) söyle dedi: Kaadi, hüküm meclisinde isittigi yâhud gördügü seyle hükmeder; hüküm meclisi disinda olan seylerle o hususta hüküm vermez, ancak ikrarinda hazir bulunduracagi iki sahidin sehâdetiyle hükmeder.
Irak ehlinden diger bâzilari da (Ebû Yûsuf ve ona tâbi' olanlar): Hâkim, iki sâhid olmadan da hükmeder, çünkü hâkim i'timâd edilip güvenilmis bir kimsedir. Çünkü sehâdetten murâd edilen, ancak hakki bilmektir. Hâkimin ilmi ise sehâdetten daha çoktur! dediler.
Irak ehlinin bâzisi da: Hâkim, mallar hususunda kendi ilmi ile hüküm verir, fakat mallar disindaki

da'vâlarda (meselâ bir adami zina ederken görse, bunu huzurunda sehâdetle beyyine olmadikça) kendi ilmi ile hükmedemez, dediler. (Bu, Ebû Hanîfe ve Ebû Yûsuf'tan nakledilmistir.)
el-Kaasim ibn Muhammed ibn Ebî Bekr de söyle demistir: Hâkim için baskasinin ilmi olmaksizin sirf kendi ilmi ile bir hüküm verip infaz etmesi olamaz, kendi ilmi baskasinin sehâdetinden daha çok olmakla beraber (bu dogru olmaz). Çünkü beyyinesiz olarak sirf kendi ilmiyle hüküm vermekte müslümânlar katinda kendi nefsini töhmete atmak ve onlarin gönüllerine fâsid zannlar düsürmek vardir. Peygamber (S) de zanni kerih görmüs de (gelecek hadîste): "Bu kadin ancak Safiyye'dir" buyurmustur.

33-.....Bize Ibrâhîm ibn Sa'd, Ibn Sihâb'dan; o da Alî ibn Hüseyin Zeynelâbidîn'den tahdîs etti ki, Safiyye bintu Huyey (R), Peygamber (S) i'tikâf yerinde iken O'nun yanina ziyarete gelmisti. Safiyye geriye dönecegi zaman Peygamber de onunla beraber kapiya kadar yürümüs, tam bu sirada Ensâr'dan iki kisi yanindan geçmis, Peygamber onlari çagirmis da;
— "Yanimdaki bu kadin Safiyye bintu Huyey'dir" buyurmus. Bu iki Ensârî zât:
— Subhânallah = Biz Allah'i tenzih ederiz (Rasûlü'nü lâyik olmayan bir harekette bulunmaktan tenzîh ederiz)! dediler.
Peygamber onlara:
— "Sübhesiz ki seytân, Âdem oglu'nun vücûdunda kan dolasmasi gibi akip dolasmaktadir!" buyurdu [56].
Bu hadîsi Suayb, Ibnu Musâfir, îbnu Ebî Atik, Ishâk ibnu Yahya toplulugu da ez-Zuhrî'den; o da Alî'den, yânî Hüseyin'in oglundan; o da Safiyye'den; o da Peygamber (S)'den olmak üzere rivayet etmislerdir.

22- Vâlî, Bir Yere Iki Kumandan Gönderdigi Zaman Onlara Birbirlerine Itaat Etmelerini Ve Birbirlerine Öfkelenip Isyan Etmemelerini Emretmesi Babi

34-.....Bize Su'be tahdîs etti ki, Saîd.ibn Ebî Burde söyle demistir: Ben babam Ebû Burde Âmir ibn Abdillah'tan isittim, o söyle dedi: Peygamber (S) babam Ebû Mûsâ el-Es'arî ile Muâz ibn Cebel'i Yemen'in birer tarafina vazîfe ile gönderip, onlara:
— "Kolaylastiriniz, zorlastirmayiniz; müjdeleyip sevindirin, nefret ettirmeyin ve birbirinize hükümde uygunluk gösterin!" diye emretmistir.
Ebû Mûsâ Peygamber'e:
— Bizim Yemen arazîmizde "Biti"' denilen baldan bir içki yapilir! diye sormus.
Peygamber (S):
— "Sarhosluk verici her içki haramdir!" düstûrunu bildirmistir [57]. Nadr ibn Sumeyl el-Mâzinî, Ebû Dâvûd Süleyman ibn Dâvûd et-
Tayâlisî, Yezîd ibnu Hârûn, Vekf ibnu'l-Cerrâh, bunlarin dördü de Su'be'den; o da Saîd'den; o da babasi Ebû Burde'den; o da Peygam-ber(S)'den olmak üzere bu hadîsi söylemislerdir.

23- Hâkimin (Dügün Için Olan) Da'vete Icabet Etmesi Babi

Usmân ibn Affân (R), Mugîre ibn Su'be'nin bir kölesinin da'vetine icabet etmistir.

35.....Bana Mansûr, Ebû Vâil'den; o da Ebû Mûsâ el-Es'ârî(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S): "(Kâfirlerin ellerindeki) esirleri kurtarin ve yapilan dügün ve yemek da 'veîlerine de icabet eyleyin " buyurmustur [58].

24- Devlet Âmir Ve Me' M Urla Rina Verilen Hediyelerin Hükmü) Babi

36-..... Bize Sufyân ibn Uyeyne tahdîs etti ki, ez-Zuhrî, Urve'den isitmistir. Bize Ebû Humeyd es-Sâidî (R) haber verip söyle dedi: Peygamber (S) Esed ogullari'ndan Ibnu'l-Utbiyye denilen bir adami Suleym ogullan zekâtini toplamak üzere me'niûr ta'yîn etti. Bu adam zekât malim alip geldiginde:
— (Yâ Rasûlallah!) Bu sizin zekât malinizdir, bu da bana hediye verilmistir! dedi.
Bunun üzerine Peygamber minber üstünde ayaga kalkip bir hutbe yapti.
Sufyân ibn Uyeyne yine söyle dedi: Peygamber minbere çikti da Allah'a hamd ve yakisan sifatlarla övdü, bundan sonra söyle buyurdu:
— "Birtakim devlet me'mûrunun hâli nedir ki, ben onu bir me'-mûriyet üzerine gönderiyorum da, o akabinde geliyor ve 'Su sizin mahnizdir, su da bana âid maldir' diyerek, kendisine bir pay ayiriyor? Bu adam (bir mal me'mûru olmayip da) babasinin yâhud anasinin evinde otursaydi da o zaman kendisine hediye verilir miydi yâhud verilmez miydi baksaydi ya! Nefsim elinde bulunan Allah 'a yemîn ederim ki, zekât âmillerinden herhangibir kisi Beytu'l-mâVden haksiz olarak birsey alirsa, kiyamet gününde muhakkak o kimse çaldigi mali boynuna yüklenerek hasrolup gelecektir: Çaldigi hayvan deve ise omu-zunda musîbetli develer gibi inliyerek; eger sigir ise omuz kökünde avaz avaz bagirarak; koyun ise siddetle feryâd ederek Arasat meydanina getirilecektir!" buyurdu.
Sonra RasûluIIah ellerini, biz O'nun koltuk altlarinin kirmiziya karisik beyaz rengini görünceye kadar kaldirdi ve üç defa:
— "Yâ Rabb! Emirlerini teblig ettim mi? Emirlerini teblig ettim mi? Emirlerini teblig ettim mi?" diye sordu.
Sufyân ibn Uyeyne geçen senedle söyle dedi: Bu hadîsi bize ez-Zuhrî kissa edip anlatti. Ve Hisâm da babasi Urve'den sunu ziyâde etti: Ebû Humeyd (R): Ben bu hadîsi RasûluIIah'tan dinlerken iki kulagim isitti, kendisini de bunu söylerken iki gözüm gördü. Sizler bunu Zeyd ibn Sâbit'e de sorunuz. Çünkü o da benimle beraber bu konusmayi isitmistir, dedi.
ez-Zuhrî: "Iki kulagim isitti" dememistir.
Buhârî söyle dedi: "Huvâr", "Savt" demektir. "el-Cuâru", sigirin sesi gibi "Tec'erûne(= Bögürüyorlar)" ma'nâsmdandir [59].

25- Kölelerin Kaza Ve Hâkimlik Vazifelerine Ta'yîn Olunmalari Ve Memleketler Üzerine Vâlî Ve Kumandan Yapilmalari Babi

37-..... Bize Ibnu Cureyc haber verdi. Ona da Nâfi' haber verdi. Ona da Ibn Umer (R) haber verip söyle demistir: Ebû Huzeyfe'nin kölesi Salim, Medine'ye ilk hicret etmis olan Muhâcirler'e ve Pey-

gamber'in sahâbîlerine Kubâ Mescidi'nde imamlik eder idi. Bu cemâatin içinde Ebû Bekr es-Siddîk, Umer ibnu'l-Hattâb, (Mü'minlerin annesi Ümmü Seleme'nin Peygamber'den önceki kocasi) Ebû Seleme ibn Abdi'1-Esed el-Mahzûmî, Zeyd ibn Harise -yâhud: Ilk Muhâcir-ler'den Zeyd ibnu'l-Hattâb el-Adevî- ve Âmir ibnu Rabîa el-Anezî vardi [60].

26- Insanlarin Siyâset Islerini Üzerlerine Alan Ve Onlarin Bu Islerini Koruyup Tedbîreden Arîf Yâni Isbilir Kisiler Babi [61]

38-..... Ibnu Sihâb söyle demistir: Bana Urve ibnu'z-Zubeyr tahdîs etti ki, ona da Mervân ibnu'l-Hakem ile Misver ibn Mahrame (R) söyle haber vermislerdir: Rasûlullah (S), müslümânlar Hevâzin esirlerinin hürriyete kavusturulmasi hususunda kendilerine izin verdikleri zaman:
— "Simdi ben sizden esîrlerini vermeye rizâsi olan kimseleri, rizâsi olmayanlardan bilemiyorum. Haydi sizler gidiniz de sizin muvafakat emirlerinizi bize isbilir arifleriniz, nakîbleriniz yükseltip arzetsin-ler" buyurdu.
Bunun üzerine insanlar yerlerine çekildiler. Kabilelerin arifleri, kabileleri halklanyle konustular. Sonra da Rasûlullah'a gelip herbiri kavminin esîrlerini geri vermekten memnun olduklarini ve Rasûlullah'a esirleri hürriyete kavusturmak hususunda izin verdiklerini bildirdiler [62].

27- Bir Kimsenin Sultânin Huzurunda Sultâni Medhetmesi. Oradan Çiktiginda Da Bunun Ziddini Söylemesinin Çirkin Olmasi Babi

39-.....Bize Âsim ibnu Muhammed ibn Zeyd ibn Abdillah ibn Umer, babasi Muhammed ibn Zeyd'den tahdîs etti: Birtakim insanlar Ibn Umer(R)'e:'
— Bizler sultânimizin huzuruna giriyoruz da onlar lehine; onlarin yanindan disari çiktigimiz zaman, konusmakta olduklarimizin zid-dini söylüyoruz! dediler.
Ibn Umer:
— Biz bu fiili (Peygamber zamaninda) münafiklik sayiyorduk, dedi [63]

40-..... Bize el-Leys, Yezîd ibn Ebî Habîb'den: o da Irak'tan tahdîs eyledi ki, Ebû Hureyre (R), RasûluIIah(S)'tan: "Insanlarin en serrlisi, ikiyüzlü olan su kimsedir ki, sunlara bir yüzle gelir, bunlara da baska bir yüzle gelir" buyururken isitmistir [64].

28- (Allah Haklarinda Degil De Insan Haklari Hususunda) Hazir Olmayan Kimse Üzerine Hüküm Verme Babi

41-.....Bize Sufyân ibn Uyeyne, Hisâm'dan; o da babasi Urve'den; o da Âise(R)'den tahdîs etti ki, Ebû Sufyân'in karisi Hind bintu Utbe ibn Rabîa, Peygamber(S)'e:
— Sübhesiz Ebû Sufyân çok cimri bir adamdir, ben onun malindan almaya muhtâc oluyorum! dedi.
Peygamber de ona:

— "Örfe göre sâna ve çocuklarina yetecek mikdâr al!" buyurdu [65].

29- Bâb:

"Her kimin lehine mü'min kardesinin hakki hükmolunmussa sakin o kimse bu hakki almasin. Çünkü hâkimin hükmü harami halâl kilmaz, halâli da haram kilmaz".

42-..... Ibn Sihâb söyle demistir: Bana Urve ibnu'z-Zubeyr haber verdi ki, ona da Ebû Seleme'nin kizi Zeyneb haber vermis; ona da Peygamber'in zevcesi Ümmü Seleme (R) Rasûlullah(S)'tan haber vermistir: Rasûlullah (S) Ümmü Seleme hücresinin kapisi önünde siddetli bir kavga isitti de onlarin yanina çikti ve söyle buyurdu:
— "Sübhesiz ben de bir insanim. Su muhakkak ki bana sizden iki hasim gelir de bâziniz (haksizken) digerinizden meramini daha düzgün ve açik anlatmis olabilir, ben de o belîg sözleri dogru zannederek onun lehine hükmedebilirim. Bunun için ben kimin lehine bir müslümâmn hakkim hükmettim ise, bilsin ki, bu hakk ancak atesten bir parçadir. Ister onu alsin yâhud onu terketsin!" [66].

43-.....Âise (R) söyle demistir: Utbe ibn Ebî Vakkaas, kardesi Sa'd ibn Ebî Vakkaas'a vasiyet edip:
— Zem'a'nm cariyesi oglu (Abdurrahmân) bendendir. Bu çocugu almalisin! demis.
Âise dedi ki: Mekke'nin fethi senesi (Mekke'ye varildiginda) Sa'd ibn Ebî Vakkaas, çocugu yakaladi ve:
— Bu, kardesim Utbe'nin ogludur. Bunun nesebinin kendisine katilmasi için bana vasiyet etmistir, dedi.
Bunun üzerine Abd ibn Zem'a ayaga kalkip:
— Bu benim kardesimdir, babamin cariyesinin ogludur; babamin dösegi üstünde dogmustur, dedi.
Her iki taraf bu niza' ve da'vâlarim arka arkaya Rasûlullah'a arzettiler. Sa'd ibn Ebî Vakkaas:
— Yâ Rasûlallah, bu çocuk, kardesim Utbe'nin ogludur. Nesebinin kendisine katilmasina dâir bana vasiyeti vardir, dedi.
Abd ibn Zem'a da:
— Bu, benim kardesimdir ve babamin cariyesi dogurmustur; babamin dösegi üstünde dogmustur, dedi.
Rasûlullah (S):
— "Yâ Abd ibne Zem 'a! Bu (Abdurrahmân), senm(kardtsin)dir"
buyurdu.
Sonra da Rasûlullah:
— "Çocuk, dösek sahibinindir; zina edene de mahrumiyet
vardir" buyurdu.
Sonra da Rasûlullah, da'vâ konusu olan bu çocugun sîmâca Ut-be'ye benzedigini görerek, zevcesi Sevde bintu Zem'a'ya:
— "Ey Sevde! Bundan sonra sen de Abdurrahmân'dan perde arkasina çekil!" buyurdu.
Bundan sonra Abdurrahmân, Sevde (vefat edip de) Yüce Allah'a kavusuncaya kadar mü'minlerin

annesinin yüzünü görmedi [67].

30- Kuyu Ve Benzerî (Havuz, Ev Ve Su Harki) Hakkinda Hüküm Verme Babi

44-..... Abdullah ibn Mes'üd (R) söyle demistir: Peygamber (S): "Bir kimse müslümân bir kimsenin malini koparmak için, yemininde yalanci olarak habsedip baglayici yalan bir yemîn ederse, kiyamet gününde o kimse A ilah kendisine gadabli oldugu hâlde kavusacaktir" buyurdu.
Bunun üzerine Allah su âyeti indirdi: "Hakikat, Allah'a olan ahidlerine ve yeminlerine bedel az bir bahâyi satin alanlar; iste onlar: Onlar için âhirette hiçbir nasîb yoktur. Allah kiyamet günü onlarla konusmaz, onlara bakmaz, onlari temize çikarmaz. Onlar için pek acikli bir azab vardir" (Âiu imrân: 77).
Abdullah meclistekilere bu hadîsi tahdîs ederken, bu sirada meclise el-Es'as ibn Kays gelmis ve dinleyicilere:
— Bu âyet benim hakkimda ve bir kuyu hususunda kendisiyle da'vâlastigim bir kimse hakkinda indi. Pegamber (S) bana:
— "Beyyinen var mi?" diye sordu. Ben:
— Beyyinem yoktur! dedim.' Peygamber:
— "Öyleyse o yemîn etsin!" buyurdu. Ben:
— Bu takdirde o adam (yalan yere) yemîn eder! dedim. Bunun üzerine "Hakikat Allah'a olan yeminlerine ve ahidlerine..." âyeti indi [68].

31- Malin Çogu Ve Azi Hakkinda Hüküm Vermek Babi

Sufyân ibn Uyeyne, Küfe Kaadisi Abdullah ibn Subrume'den:
Malin azi ve çogu hakkinda hüküm vermek müsâvîdir, diye söylemistir [69].

45-..... Bize Suayb, ez-Zuhrî'den haber verdi: Bana Urve ibnu'z-Zubeyr haber verdi ki, ona da Ebû Seleme'nin kizi Zeyneb haber verdi ki, ona da Ümmü Seleme haber verip söyle demistir: Peygamber (S) kapisinin yaninda bir husûmet gürültüsü isitti de hemen onlarin yanina çikip vardi ve onlara:
— "Ben ancak bir beserim. Su da bir gerçek ki, bazen bana hasimlar gelir. Bâzisi digerinden daha belîg konusucu olabilir. Ben de bu sebeble onu dogru söyledi sanarak, onun lehine hüküm veririm. Öyleyse ben kimin lehine bir müslümânin hakkini hüküm vermis isem (iyi bilsin ki) bu hüküm atesten bir parçadir. Artik o kimse bu atesi alsin yâhud onu terketsin" buyurdu [70].

32- Imâmin (Devlet Baskaninin) Insanlarin Mallarini Ve Akarlarini {Borçlarini Tam Ödetmek Ve Faydalandirmak Için) Satin Almasi Babi

Peygamber (S) de "Benden sonra hürsün" denilen bir tedbirli köleyi, Nuaym ibnu'n-Nahhâm'a

satmistir.

46-.....Bize Seleme ibnu Kuheyl, Atâ ibn Ebî Rebâh'tan tandîs etti ki, Câbir ibn Abdillah (R) söyle demistir: Peygamber(S)'e sa-hâbîlerinden (Ebû Mezkûr denilen) bir adamin kölesini "Hayâtimdan sonra sen hürsün" deyip rnüdebber olarak azâd ettigi haberi ulasti. Hâlbuki bu zâtin bu köleden baska hiçbir mali yoktu. Peygamber (S) o köleyi sekizyüz dirhem rnukaabilinde satti da sonra onun bedelini o zâta gönderdi [71].

33- Kumandanlar Hakkinda Hiçbir Söz Bilmiyerek Kötüleme Yapanin Kötülemesine Aldirmayan Kimse Babi

47-.....Bize Abdullah ibn Dînâr tahdîs edip söyle dedi: Ben Ibnu Umer(R)'den isittim, söyle diyordu: Rasûlullah (S) bir ordu birligi hazirladi da basina Zeyd'in karisinin oglu Usâme'yi kumandan yapti. Akabinde onun kumandanligi konusunda i'tirâzlar yapildi. Rasûlullah (S):
— "Sizler simdi Usâme'nin kumandanligi hususuna ta'n ediyorsaniz, muhakkak ki siz bundan önce onun babasinin kumandanligi hakkinda da dil uzatmistiniz. Allah'a yemin ederim ki, Zeyd, kumandanliga nasil tamâmiyle lâyik olduysa ve o bana insanlarin en sevimlilerinden biri idiyse, hiç sübhesiz su Usâme de babasindan sonra bana insanlarin en sevimlilerindendir" buyurdu [72].

34- "El-Eledditl-Hasim" -Ki "Husûmeti Devamli Olan"-Kimse Babi

"Eledd", "A'vec", yânî "Egri" demektir.

48".....Bize Yahya ibn Saîd-, Ibn Cureyc'den tahdîs etti Ben Ibn Ebî Muleyke'den isittim; o Âise(R)'den tahdîs ediyordu ki, o: Rasûlullah (S): "Allah katinda insanlarin en çok nefret edilmisi, husûmeti siddetli olan kimsedir" buyurdu, demistir [73].

35- Bab: Hakim Zulüm Ile Hükmettigi Yâhud Ilim Ehline Zidd Bir Hüküm Verdigi Zaman, Onun Bu Hükmü Reddedilir

59-.....Bize Ma'mer ibn HâIid> ez-Zuhrî'den; o da Sâlim'den tahdîs etti ki, babasi Ibn Umer (R) söyle demistir: Peygamber (S) Hâlid ibnu'I-Velîd'i Cezîme ogullan kabilesi üzerine bir askerî birlikle gönderdi. (Hâlid onlari Islâm'a çagirdi.) Fakat onlar ('Eslemnâ - Biz müslümân olduk" demeyi güzel yapamiyorlardi da onun yerine "Saba'nâ, saba'nâ - Sirkten çiktik, sirkten çiktik (yânî müslümân olduk)!" dediler. Bunun üzerine Hâlid bunlardan bir kismini öldürmege, bir kismim da esîr etmege basladi. Ve bizden, seriyyede bulunan herbir askere kendi esirini verdi de, bizden herbir askere kendi elindeki esirini öldürmesini emretti. Bu emir üzerine ben:
— Vallahi ben esirimi öldürmem; arkadaslarimdan hiçbirisi de esirini öldürmeyecektir! dedim.
(Suleym ogullari ise esirlerini öldürmüslerdi.) Sefer sonunda Pey-gamber'in huzuruna vardigimizda bunu kendisine arzettik. Bunu duyunca Rasûlullah iki kerre:

— "Allah'im! Ben Hâlid'in isledigibu isten Sana siginiyorum!" diye duâ etti [74].

36- Imâm (Yânî Devlet Baskani) Bir Kavme Gelir Ve Onlarin Aralarini Iyilestirip Düzeltir Babi

50-.....Bize Ebû Hazim el-Medînî tahdîs etti ki, Sehlibn Sa'd es-Sâidî söyle demistir: Medine civarindaki !Ensâr'dan Amr ibn Avf ogullari arasinda bir kavga vardi. Bu kavga Peygamber (S)'e ulasti. Peygamber ögle namazini kildiktan sonra, onlarin aralarini düzeltmek üzere yanlarina gitti. Nihayet ikindi namazi vakti gelince müezzin Bilâl ezan okudu, ikaamet etti ve Ebû Bekr'e namazi kildirmasi için emretti. Ebû Bekr öne geçip namaza durdu. Ebû Bekr namaz içinde iken Peygamber geldi, insanlarin safflarini yara yara nihayet Ebû Bekr'in arkasina geldi ve ona yakin olan saffin içine geçip namaza durdu.
Sehl dedi ki: Insanlar (Ebû Bekr'e Peygamber'in gelisini haber vermek için) el çirptilar. Ebû Bekr ise namaza girdigi zaman, namazi bitirinceye kadar yüzünü baska tarafa çevirmezdi. Ebû Bekr cemâatin kendisi üzerine el çirpmasinin durdurulmamasim görünce basim çevirdi ve Peygamber'i arkasinda namaza durmus gördü. Peygamber Ebû Bekr'e, namazim kildirmaga devam et, diye isaret etti ve eliyle de yerinde durmasini isaret eyledi. Ebû Bekr yerinde birazcik eglendi de Peygamber'in "Yerinde dur" sözünden dolayi Allah'a hamdedi-yordu. Sonra Ebû Bekr geri geri yürüyerek saffa girdi. Peygamber, Ebû Bekr'in geri çekildigini görünce öne geçti ve Peygamber böylece insanlara bu namazi kildirdi. Namazi bitirince:
— "Yâ Ebâ Bekr! Ben sana yerinde olup namaza devam etmeni isaret ettigim zaman seni yerinde durmaktan men' eden neydi?" diye sordu.
Ebû Bekr:
— Ebû Kuhâfe oglu için Peygamber'in önünde imamlik yapmasi îâyik olmaz, dedi.
Bundan sonra Peygamber, cemâate:
— "Namazda iken size herhangibir is ariz olursa erkekler tesbth etsin, kadinlar da el çirpsin!" buyurdu [75].

37- Bâb: Hüküm Yazicisinin Emîn Ve Akilli Bir Kimse Olmasi Müstehâb Olur

51-.....Zeyd ibn Sabit (R) söyle demistir: Ebû Bekr, Yemâme'de sehîd olanlarin sehîd olmalarindan dolayi bana geldi, yaninda Umer de vardi. Ebû Bekr sunlari söyledi: Umer bana geldi ve:
— Yemâme gününün siddetli harbinde Kur'ân hafizlarindan birçogu sehîd oldu. Ben diger harb sahalarinda da harbin siddetli olup Kur'ân hafizlarinin sehîd edilmelerinden, bu sebeble de Kur'ân'dan büyükçe bir kismin zayi' olup gitmesinden endîse ediyorum. Binâenaleyh ben senin Kur'ân'm kitâb hâlinde toplanmasini emretmeni düsünüyorum, dedi.
Ebû Bekr, Zeyd'e söyle dedi: Ben Umer'e:
— Rasûlullah'in yapmadigi bir isi nasil yaparsin? dedim. Umer bana:
— Vallahi bu toplama bir hayirdir, dedi ve bana bu hususta müracaatta devam etti.
Nihayet Allah benim gögsümü, Umer'in gögsünü açmis oldugu is için açti da ben de bu iste Umer'in düsündügü gibi düsündüm.

Zeyd dedi ki: Ebû Bekr bana sunlari söyledi:
— Sen genç ve akilli bir erkeksin. Biz seni hiçbir kusurla ittihâm etmiyoruz. Sen Rasûlullah için vahyi yaziyordun. Binâenaleyh simdi sen Kur'ân'i tetebbu' et ve onu bir araya topla!
Zeyd buna karsi:
— Allah'a yemîn ederim ki, eger bana daglardan bir dagin nakledilmesini teklif etmis olsalardi, o is benim üzerime, Ebû Bekr'in bana teklîf ettigi bu Kur'ân'i toplama isinden daha agir olmazdi, dedi.
Zeyd dedi ki: Ben:
— Sizler Rasûlullah'in yapmadigi bir isi nasil yapiyorsunuz?
dedim.
Ebû Bekr:
— Allah'a yemîn ederim ki, bu hayirli bir istir, dedi ve Ebû Bekr beni tesvik etmege, bana müracaata devam etti.
Nihayet Allah, Ebû Bekr'le Umer'in gögüslerini genisletip akillarini yatirdigi bu ise benim de aklimi açti ve gönlümü ferahlandirdi da ben de bu isi onlarin gördügü gibi gördüm. Bunun üzerine ben de Kur'ân'in ardina düsüp geregi gibi arastirdim ve onu yazili bulundugu hurma dallarindan, inceltilmis deri ve bez parçalarindan, ince tas levhalardan ve hafizlarin ezberlerinden toplamaga koyuldum. Nihayet et-Tevbe Sûresi'nin sonunu "Le-kad câekum rasûlun min en-fusikum azîzun aleyhi mâ anittum..." âyetini nihayetine kadar Huzeyme'nin yâhud Ebû Huzeyme el-Ensârî'nin beraberinde buldum. Ve en sonu o âyeti de Mushaf'taki sûresine kattim.
Neticede toplanan bu sahîfeler tâ Azîz ve Celîl olan Allah kendisini vefat ettirinceye kadar Ebû Bekr'in yaninda kaldi sonra hayâti müddetince Allah onu vefat ettirinceye kadar Umer'in yaninda kaldi. Bundan sonra Umer'in Hafsa'nin yaninda kaldi [76].
Muhammed ibnu Ubeydillah: "el-Lihâf" ile "el-Hazef'i kas-dediyor, demistir [77].

38- Hâkimin, Kendi Emrindeki Âmir Ve Metorlarina; Kaadinin Da Insanlarin Mallarini Ve Haklarini Yazip Korumakla Vazifeli "Eminler" Denilen Me'mûrlarina Yazi Yazmasi Babi

52- Bize Abdullah ibnu Yûsuf tahdîs etti. Bize Mâlik, Ebû Leylâ'dan haber verdi.
H Yine bize Ismâîl ibn Ebî Uveys tahdîs etti. Bana Mâlik Ebû Leylâ ibn Abdillah ibn Abdirrahmân ibn Sehl'den; o da Sehl ibn Ebî Hasme'den haber verdi. O ve kavminin büyüklerinden birtakim adamlar söyle haber vermislerdir: Abdullah ibn Sehl ile Muhayyisa kendilerine isabet eden bir kitlik ve fakîrlikten dolayi hurma satin almak için Hayber'e dogru çikmislardir. (Orada birbirlerinden ayrilip kendi isleriyle mesgul olmuslardi.) Sonunda Muhayyisa'ya, Abdullah ibn Senl'in öldürülüp bir çukura -yâhud bir pinar içine- atilmis oldugu haber verildi. Bunun üzerine Muhayyisa, Yahûdîler'e geldi de onlara:
— Vallahi onu sizler öldürdünüz! dedi. Yahudiler de ona:
— Vallahi onu biz öldürmedik! dediler.
Bundan sonra Muhayyisa döndü ve Medine'ye, kendi kavminin yanina geldi ve onlara hâdiseyi zikretti. Bundan sonra Muhayyxsa ve kardesi Huveyrisa -ki Huveyrisa, kardesi Muhayyisa'dan daha bü-
yük idi- ve öldürülenin kardesi Abdurrahmân ibn Sehl; her üçü geldiler. Hayber'de bulunmus olan

Muhayyisa, Peygamber'e bu da'vâyi konusmaya giristi. Peygamber de Muhayyisa'ya hitaben:
— "Ilk sözü büyüge birak, ilk sözü büyüge birak!" buyurdu. Peygamber bu emriyle yasça büyük olani kasdediyordu. Bunun
üzerine Huveyrisa konustu, ondan sonra Muhayyisa konustu. Bunun ardindan Rasûlullah (S) onlara Hayber Yahudileri hakkinda:
— "Ya Yahudiler arkadasinizin diyetini öderler yâhud da onlar bizimle harb i'lân etmis olur!" buyurdu ve bunu Yahûdîler'e yazip gönderdi.
Onlar tarafindan da Rasûlullah'a:
— "Abdullah'i biz öldürmedik" diye mektûb yazildi.
Bunun üzerine Rasûlullah, Huveyrisa, Muhayyisa ve Abdurrahmân üçlüsüne hitaben:
— "Sizler bu cinayetin Hayber Yahudileri tarafindan islendigine yemîn eder de arkadasinizin kan badeline hakk kazanir misiniz?" diye sordu.
Onlar da:
— Bizler buna yemîn edemeyiz, dediler. Rasûlullah:
— "Öyleyse Yahudiler onu öldürmediklerine dâir size yemin ederler" buyurdu.
Da'vâcilar:
— (Yâ Rasûlallah!) Onlar müslümân degillerdir (onlarin yemîn-lerine nasil inanalim)? diye söylediler.
Bunun üzerine Rasûlullah, öldürülenin diyetini kendi yanindan yüz deve olarak ödedi de sonunda bu develer onlarin evine girdirildi. Sehl ibn Ebî Hasme, bu develerden bir disi deve bana ayagiyle vurdu, demistir [78].

39- Bâb: Hâkime, Müslümanlara Âîd Islerde Bakip Tahkik Etmesi Için Tek Basina Bir Adami Göndermesi Caiz Olur Mu? [79]

53-..... Ebû Hureyre ile Zeyd ibn Hâlid el-Cuhenî (R); ikisi söyle demislerdir: Bir bedevî Arab (hasmiyle beraber) geldi de:
— Yâ Rasûlallah, aramizda Allah'in Kitabi ile hükmet! dedi. Ardindan hasmi olan adam da ayaga kalkip:
— Bu dogru söyledi. Sen bizim aramizda Allah'in Kitabi ile hükmet! dedi.
Bedevî da'vâyi söyle anlatti:
— Benim oglum bu adamin yaninda ücretli idi. Onun karisiyle zina etmis. Bâzi kimseler bana: Oglunun üzerinde taslanmak cezasi vardir, dediler. Ben de bu adama, oglum adina yüz koyun ile bir câriye fidye verip, oglumu kurtardim. Sonra ben bu mes'eleyi ilim ehli olanlara sordum. Onlar da bana: Oglum üzerinde ancak yüz deynek vurulmak ve bir yil da gurbete sürgün gönderilmek cezasi vardir dediler.
Bunun üzerine Peygamber (S):
— "Yemin olsun ki, ben muhakkak aranizda Allah'in Kitabi ile hükmedecegim: Câriye ile koyunlar sana geri verilir, oglun üzerine yüz deynek vurulmak ve bir yil gurbete sürgün edilme cezasi uygulanir" buyurdu.
Sonra: Eslem kabilesinden olan Uneys adindaki bir sahâbîye hitaben:

— "Yâ Uneys! Bu adamin karisina git! (I'tirâf ederse) ona taslama cezasi uygula!" buyurdu.
Akabinde Uneys, o kadina gitti. (Kadin zina suçunu i'tirâf ettigi için) Uneys ona taslama cezasi uyguladi [80].

40- Hâkimlerin Ifâdeleri Tercüme Ettirmeleri (Yânî Sözleri Kendi Dilinden Baska Bir Dille Tefsîr Ettirmeleri) Ve Bir Tek Tercüman Caiz Olur Mu? Babi

Hârice ibnu Zeyd ibn Sabit, babasi Zeyd ibn Sâbit'ten söyledi ki, Peygamber (S) Zeyd ibn Sâbit'e, Yahûdîler'in yazisini ögrenmesini emretmistir.
Zeyd ibn Sabit:
Ben Peygamber'in onlara gönderdigi mektûblanni yazardim, onlarin da Peygamber'e yazdiklari zaman, onlarin yazip göndermekte olduklari mektûblanni kendisine okuyordum, demistir [81].
Umer ibnu'l-Hattâb da yaninda Alî ibn Ebî Tâlib, Abdurrahmân ibn Avf ve Usmân ibn Affân bulunurlarken, yanlarinda hazir bulunan bir kadina:
Bu kadin ne söylüyor? diye sormus. Abdurrahmân ibn Hâtib ibn Ebî Beltea da o kadinin sözlerini Umer'e terceme ederek: Ben "Bu kadin sana iki arkadasi ile yapmis oldugu isi haber veriyor" dedim, demistir [82].
Ebû Cemre (Nasr ibnu Imrân ed-Dab'î el-Basrî) de:
Ben Ibn Abbâs ile insanlar arasinda tercümanlik yapiyordum, demistir [83].
Bâzi Âdem oglu da: Hâkim için iki mütercim zarurîdir, demistir [84].

54-.....Bize Suayb, ez-Ziihrî'den haber verdi. BanaUbeydullah ibnu Abdillah haber verdi ki, ona da Abdullah ibn Abbâs haber vermis, ona da Ebû Sufyân ibn Harb söyle haber vermistir: Kendisi Kureys'ten bir ticâret hey'eti içinde Sam'da bulundugu sirada Bizans Kayseri Hirakl, onlari bir haberci gönderip çagirtmis. Onun huzuruna gelmisler. Sonra Hirakl, kendi tercümanina hitaben:
— Su adamlara söyle de: Ben, bu Ebû Sufyân'a, "Peygam-ber'im" diyen o adamin vasiflarindan bâzi seyler soracagim. Eger bu bana yalan söylerse, sizler bunun sözünü yalanlayiniz! dedi... Ve o hadîsin tamâmim zikretti.
Sonunda Hirakl, kendi tercümanina:
— Ona söyle de: Eger bu dediklerin dogru ise o zât, yakinda su iki ayagimin bastigi yere mâlik olacaktir! Dedi [85].

41- Imâmin (Yâni Devlet Baskaninin) Vâlî, Âmir, Kumandan Ve Me'mûrlarini Hesaba Çekmesi Babi

55-.....Bize Hisâm ibn Urve, babasi Urve'den; o da Ebû Humeyd es-Sâidî(R)'den söyle tahdîs etti: Peygamber (S) Ibnu'l-Utebiyye (veya Ibn Luteybiyye denilen) bir zâti Suleym ogullan sadakalari üzerine âmil ta'yîn etmisti. Bu adam zekât mallarini toplayip geldigi ve Rasûlullah (S) onu hesaba

çektigi zaman, bu adam:
— Bu sizin zekât malmizdir. Bu da bana hediye verilmistir, dedi. Bunun üzerine Rasûlullah ona:
— "Eger sen dogru söyleyen bir kimse isen (mal me'mûru olmayip da) babanin evinde yâhud ananin evinde otursaydin sana hediyen gelir miydi?" buyurdu.
Bundan sonra Rasûlullah mescidde ayaga kalkti ve insanlara bir hutbe yapti, Allah'a hamdedip O'na sena eyledi. Sonra "Amma ba'du —Sözün bundan sonrasi sudur" diyerek sunlari söyledi:
— "Ben sizlerden birtakim adamlari, Allah'in bana tevliyet verdigi bâzi isler üzerine âmil ta'yîn ediyorum, sonra sizlerden herhan-gibiriniz geliyor ve: Bu mal sizindir, su da bana verilen bir hediyedir, diyor! O zât dogru söyleyici bir kimse ise babasinin evinde yâhud anasinin evinde otursa da kendisine verilen hediyesi ona gelecek miydi bir görseydi ya! Allah'a yemîn ederim ki, zekât âmillerinden herhan-gibiriniz topladigi mallardan haksiz olarak herhangi birsey alirsa, muhakkak kiyamet günü o kimse, aldigi mali boynuna yüklenerek Allah'in huzuruna gelecektir. Dikkat edin: Sakin ben sizlerden hiçbir kimseyi, boynunda inlemesi olan bir deve ile yâhud bögürmesi olan bir sigir ile yâhud melemekte olan bir davar ile Allah 'in huzuruna gelmesini tanimayayim!" buyurdu.
Sonra iki elini, ben O'nun iki koltuk altlarinin beyazligim görünceye kadar kaldirdi da:
— "Dikkat edin! Sizlere Allah'in emirlerini teblig ettim mi?" buyurdu [86].

42- Imâmin {Yânî Devlet Balkaninin) Sirdaslari Ve Devlet Islerini Danisip Istisare Ettigi Kimseler Babi

"el-Bitâne", "ed-Duhalâ" (yânî baskanin yanina yalnizken giren ve onun gizli islerini bilen, millet islerinden haber verdiklerinde onu tasdik edip geregiyle amel ettigi kimseler) demektir.

56- Bize Esbag tahdîs etti. Bize Ibnu Vehb haber verdi. Bana Yûnus, Ibn Sihâb'dan; o da Ebû Seleme'den; o da Ebû Saîd el-Hudrî(R)'den haber verdi ki, Peygamber (S) söyle buyurmustur: "Allah Taâlâ bir peygamber gönderdigi ve bir kimseyi halîfe yaptigi zaman, muhakkak onun iki nevi' sirdasi olmustur: Bunun biri ona ma'rûfu, hayir yolunu emreder ve onu o yola tesvik eyler durur. Öbürüsü de ona serri emreder ve onu serr üzerine tesvik eder durur. Ma'-sûm olan ise Yüce Allah'in fenaliklardan korudugu kimsedir" [87].
Ve Süleyman ibn Bilâl söyledi ki, Yahya ibn Saîd el-Ensârî: Bana Ibn Sihâb bu hadîsi haber verdi, demistir. Ibn Ebî Atîk'ten, Mû-sâ ibn Ukbe'den ve Ibn Sihâb'dan da bunun benzeri rivayet gelmistir. Suayb da ez-Zuhrî'den söyle dedi: Bana Ebû Seleme, Ebû Saîd'den Peygamber'in bu sözünün benzerini tahdîs etti. el-Evzâî ile Muâviye ibnu Selâm da söyle dediler: Bana ez-Zuhrî tahdîs etti. Bana Ebû Seleme, Ebû Hureyre'den; o da Peygamber'den tahdîs etti.
Ibnu Ebî Hüseyin ile Saîd ibnu Ziyâd da Ebû Seleme'den; o da Ebû Saîd el-Hudrî'den Peygamber'in bu sözünü söylediler.
Ubeydullah ibn Ca'fer de söyle dedi: Bana Safvân, Ebû Seleme'den tahdîs etti ki, Ebû Eyyûb Hâlid ibn Zeyd el-Ensârî: Ben Pey-gamber(S)'den bu hadîsi isittim, demistir [88].

43- Bâb: Imâm (Yânî Devlet Baskani) Insanlarla Nasil Bey'at Yapar (Yâhud: Insanlar

Imâmla Nasil Bey'at Ederler)?

57-.....Ubâde ibnu's-Sâmit (R) söyle demistir: Biz (Ensâr cemâati Minâ'da, Akabe gecesinde) Rasûlullah(S)'a hem nes'eli hâlimizde, hem kederli zamanimizda emirlerini dinleyip itaat edecegimize, meliklik ve valilik islerine ehil olanlarla niza etmiyecegimize (yânî bu islerde onlarla mukaatele etmiyecegimize), her nerede bulunursak bulunalim muhakkak orada hakki yerine getirecegimize ve hakk söyleyecegimize ve Allah yolunda hiçbir kimsenin kinama ve kötülemesin-den korkmayacagimiza dâir bey'at edip söz verdik [89].

58-.....Enes ibn Mâlik (R) söyle demistir: Peygamber (S) Ahzâb sirasinda soguk bir günün sabahinda Hendek kazilan yere çikip vardi. Muhacirler ve Ensâr hendek kaziyorlardi. Peygamber:
— "Allâhumme inne'l-hayra hayru'l-âhire Fegfir lil-Ensâri ve'l-Muhâcire
(= Yâ Allah! Hayir ancak âhiret hayridir. Sen Ensâr'i ve Muhâ-cirler'i magfiret eyle!)" sözlerini söyledi. Oradaki sahâbîler de O'na:
— Nahnu'llezîne bâyeû Muhammeden Alel-cihâdi mâ bakînâ ebeden
(= Bizler yasadikça dâima cihâd etmek üzere Muhammed'e bey'at edip söz vermis kisileriz!) diye cevâb verdiler [90].

59-..... Bize Mâlik, Abdullah ibn Dinar'dan haber verdi ki, Abdullah ibn Umer (R) söyle demistir: Bizler Rasûlullah(S)*a, emirlerini dinlemek ve itaat etmek üzere bey'at ettigimiz zaman, O bizlere (sefkat ederek): "Gücünüzün yettigi kadar" buyururdu [91].

60-.....Abdullah ibn Dînâr tahdîs edip söyle demistir: Ben, insanlar Abdulmelik ibn Mervân'in halifeligi üzerinde birlestikleri zaman, Ibn Umer'in yaninda hazir bulundum. O: "Ben de Allah'in sünneti ve Rasûlullah'in sünneti üzere Allah'in kulu ve Emîru'l-Mü'minîn Abdulmelik'e gücümün yettigi kadar emirlerini dinlemek ve itaat etmeye ikrar edip söz veriyorum. Ogullarim da bu suretle bey'at ve ikrar etmislerdir" diye mektûb yazdi [92].

61-.....Cerîr ibn Abdillah el-Becelî (R) söyle demistir: Ben Peygamber (S) ile emir ve nehiylerini dinlemek ve itaat etmek üzere bey'at ettim, O da bana: "Gücümün yettigi kadar" kaydini söylememi telkîn buyurdu.
Bir de ben Peygamber'e herbir müslümâna hayirhah olmak üzerine de bey'at ettim.

62-.....Sufyân es-Sevrî söyle demistir: Bana Abdullah ibn Dînâr tahdîs edip söyle dedi: Insanlar Abdulmelik ibn Mervân'a bey'at ettikleri zaman, Abdullah ibn Umer de Allah'in kulu, Mü'minlerin Emîri olan Abdulmelik'e bir mektûb gönderip, bunda: "Ben, Allah'in sünneti ve Rasûlü'nün sünneti üzere Allah'in kulu, Mü'minlerin Emîri olan Abdulmelik ibn Mervân'a gücümün yettigi nisbette emir ve nehiylerini dinlemek ve itaat etmeyi ikrar edip söz veriyorum. Ogullarim da bu suretle ikrar edip bey'at arzetmislerdir" diye yazmistir [93].

63-.....Bize Hatim ibn Ismâîl tahdîs etti ki. Yezîd ibn Ebî Ubeyd söyle demistir: Ben Seleme.ibnu'l-Ekva'a:
— Sizler Hudeybiye günü Peygamber(S)'e hangi sey üzere bey'at ettiniz? diye sordum.
O:
— (Harb vaktinde kaçmayip) ölmek üzere bey'at ettik, diye ce-vâb verdi [94].
64-..... Cuveyriye ibn Esma, Mâlik'ten; o da Zuhrî'den tahdis etti ki, ona da Humeyd ibn Abdirrahmân haber vermis, ona da Misver ibnu Mahrame (R) söyle haber vermistir: Umer ibnu'l-Hattâb'irt kendisinden sonra halifelik isini kendilerine havale ettigi kimseler toplanip aralarinda halifeligi kendisine verip akdedecekleri kimse hakkinda istisare ettiler. O zaman Abdurrahmân ibn Avf, o topluluga söyle dedi [95]:
— Ben bu hilâfet isi üzerine sizlerle çekisecek degilim. (Çünkü benim buna ragbetim yoktur.) Lâkin eger isterseniz, ben sizin içinizden size, birinizi seçeyim! dedi.
Bu teklif üzerine o topluluk bu tercîhi Abdurrahmân ibn Avf'a biraktilar. Onlar kendilerinden birini tercîh etme islerini Abdurrah-mân'a havale edince insanlar Abdurrahmân üzerine meylettiler, hattâ ben insanlardan hiçbir kimseyi o topluluga tâbi' olur ve onun izine basar görmüyordum (yânî insanlari topluluktan yüz çevirip onlarin ardindan yürümezler görüyordum). Insanlar Abdurrahmân üzerine meylettiler. Çünkü onlar bu geceler içinde halifelik isi üzerine istisare yapiyorlardi. Nihayet sabahlayip da Usmân ibn Affân'a bey'at yaptigimiz gece olunca, Misver ibn Mahrame söyle dedi: Geceden bir taife geçtikten sonra Abdurrahmân ibn Avf gelip benim kapimi çaldi. Bunun üzerine ben uykumdan uyandim. O bana:
— Ben seni uyumus görüyorum. Allah'a yemîn ederim ki, benim bu üç geceden beri gözüme büyük bir uyku girmedi. Haydi yürü de ez-Zubeyr ibnu'l-Avvâm'i, SaM ibn Ebî Vakkaas'i çagir! dedi.
Bunun üzerine ben de onun için bu iki sahâbîyi çagirdim.
Abdurrahmân o ikisiyle gizli konusup istisare etti. Sonra Abdurrahmân ibn Avf beni tekrar çagirdi da:
— Bana Alî ibn Ebî Tâlib'i çagir! dedi.
Ben Alî'yi de onun yanina çagirdim. Alî geldi. Abdurrahmân ibn Avf, tâ gece yarisina kadar Alî ile gizli olarak konustu. Sonra Alî ibn Ebî Tâlib, onun yanindan kendisine tevliyet verilmesi arzusu ile kalkip gitti. Abdurrahmân ibn Avf da Alî tarafindan fitneye yönelik bir muhalefet isi meydana gelmesinden endîse edip durmustur.
Sonra Abdurrahmân:
— Bana Usmân'i çagir! dedi.
Ben Usmân'i da çagirdim. Abdurrahmân onunla da tâ müezzin sabah ezam ile aralarini ayirincaya kadar gizli gizli konustu. Nihayet insanlara sabah namazini kildirdigi zaman, bu sûra toplulugu min-berin yaninda toplandilar. Abdurrahmân Muhacirler'den ve Ensâr'dan hazir bulunan kimselere haber gönderip çagirtti. Ordu kumandanlarina da haber gönderip çagirtti. Bunlarin hepsi o yil Umer'le beraber Mekke'ye gelip bulusmus ve beraber hacc yapmislardi (ve Medine'ye de beraber dönmüslerdi).
Bunlar toplandiklari zaman Abdurrahmân (minber üzerinde oturup) sehâdet kelimelerini söyledi. Bundan sonra "Amma ba'du" diyerek, sunlari söyledi:

— Yâ Alî! Ben insanlarin bu isteki tercihlerine iyice bakip arastirdim da insanlarin Usmân'dan sapmalarim görmedim (yâni insanlar Usmân'i halifelik isinde baskalari üzerine tercih ediyorlar gördüm). Onun için sen (benim Usmân'i tercih etmemden dolayi) sakin kendi nefsin üzerinde bir kötüleme yolu tutma! dedi.
Abdurrahmân, Usmân'a hitâb ederek de:
— Yâ Usmân! Ben sana Allah'in sünneti, Rasûlü'nün sünneti ve Rasûlü'nden sonra geçen iki halîfesinin sünneti üzere bey'at ediyorum! dedi.
Ve bu konusmanin ardindan Abdurrahmân, Usmân'a bey'at etti. Ardindan bütün insanlar; Muhacirler, Ensâr, ordu kumandanlari ve bütün müslümânlar da Usmân'a bey'at ettiler [96].

44- (Bir Halette Te'kîd Için) Iki Kerre Bey'at Eden Kimse Babi

65-.....Seleme ibnu'1-Ekva' (R) söyle demistir: Biz Hudeybiye'de agaç altinda yapilan Ridvan Bey'ati'nde Peygamber(S)'e bey'at etmistik. (Sonra agacin gölge tarafina dönüp gelmistik.) Peygamber bana:
— "Yâ Seiemetu! Sen bey'at etmez misin?" buyurdu.
Ben:
— Yâ Rasûlallah! Ben ilk taife içinde bey'at ettim! dedim.
Peygamber:
— "ikinci defa bey'at et!" buyurdu. Ben de ikinci defa bey'at ettim " [97].

45- Bedevî Arablar'in (Islâm Ve Cihâd Üzerine) Bey'at Etmeleri Babi

66-Bize Abdullah ibn Mesleme, Mâlik'ten; o da Muhammed ibnu'l-Munkedir'den; o da Câbir ibn Abdillah(R)'tan söyle tahdîs etti. Bir bedevi Arab, Rasûlullah (S) ile Islâm üzere bey'at etmisti. Sonra bu bedevîye bir humma hastaligi isabet etti de:
— Yâ Rasûlallah! Benim bey'atimi çöz (çöle döneyim)! dedi. Rasûlullah bunu kabul etmedi. Sonra tekrar geldi, yine:
— Yâ Rasûlallah! Benim bey'atimi çöz (de ben yine çöle gideyim)! dedi.
Rasûlullah yine kabul etmedi. Bunun üzerine bedevî, Medîne'-den çöle dönmek üzere çikip gitti. Rasûlullah da:
— "Medine, demirci körügü gibidir, pislikleri disari atar, temiz olani alikor" buyurdu [98].

46- Küçük Çocugun Bey'ati Babi

67-.....Bize Saîd ibnu Ebî Eyyûb tahdîs edip söyle dedi: Bana Ebû Akil Zuhre ibnu Ma'bed, dedesi Abdullah ibnu Hisâm'dan tahdîs etti. Bu Abdullah ibnu Hisâm, Peygamber zamanina yetismis ve annesi Zeyneb bintu Humeyd, kendisini (Mekke fethinde) Rasûlullah'a götürdü ve:
— Yâ Rasûlallah! Oglumla Islâm bey'ati akdetseniz! dedi. Peygamber (S) de ona:
— "O küçüktür!" buyurdu ve çocugun basini, eliyle dokunup oksayarak Abdullah'a (bereketle) duâ

eyledi.
Torunu Zuhre:
— Büyük babam Abdullah ibn Hisâm, bütün ev halki adina bir tek davar kurban ederdi, demistir [99]
.

47- Bey'at Ettikten Sonra Bey'atinden Geri Dönmek Isteyen Kimse Babi

68-.....Bize Mâlik, Muhammedibnu'l-Munkedir'den; oda Câbir ibn Abdülah(R)'tan söyle haber verdi: Bir A'râbî, Rasûlullah (S) ile Islâm üzere bey'at etti. Akabinde A'râbî'ye Medine'de sitma hastaligi isabet etti. Bunun üzerine bu A'râbî, Rasûlullah'a geldi ve:
— Yâ Rasûlallah! Benim bey'atimi geriye döndür (de ben çöle gideyim)! dedi.
Rasûlullah bunu kabul etmedi. Sonra A'râbî yine geldi ve:
— Yâ Rasûlallah! Benim bey'atimi geriye döndür! dedi. Rasûlullah yine kabul etmedi. Sonra yine gelip:
— Benim bey'atimi geriye döndür! dedi.
Rasûlullah yine kabul etmedi. Bunun üzerine o A'râbî Medine'den çikip gitti. Rasûlullah da:
— "Medine ancak demirci körügü gibidir; degersizlerini disari
atar, temizlerini de meydana çikarir" buyurdu [100].

48- Bir Imâma (Devlet Baskanina Allah'a Tâat Maksadiyle Degil De) Sirf Dünyâ Menfaati Için Bey'at Eden Kimse Babi

69..... Ebû Hureyre (R) söyle demistir: Rasûlullah (S) söyle buyurdu: "Uç (sahis vardir ki) Allah kiyamet gününde onlarla konusmaz, onlari temize çikarmaz, onlar için (yaptiklarina karsilik) agritip incilten müdhis bir azâb vardir. Birincisi: Yol üzerinde (ihtiyâcindan) fazla bir suyu bulunan ve onu yolculardan men' eden kimsedir, ikincisi, devlet baskanina yalniz dünyâ menfâati için muahede eder de devlet baskani ona istemekte oldugu dünyaligi verirse, ona yaptigi muâhe*. deye vefa edip yerine getirir, eger vermezse ona ahdini yerine getirmez. Üçüncüsü metâini ikindiden sonra bir adama satar ve Allah adina yemîn ederek bu mata muhakkak söyle söyle fiât verilmistir der. Müsteri de o mala o kadar fiât verilmemis oldugu hâlde, onun yaptigi yalan yemini sebebiyle o kimsenin sözünü dogru kabul eder de o mali ondan o yüksek bedelle satin alir" [101].

49- Kadinlarin Bey'ati Babi

Bu kadinlarin bey'ati hâdisesini Ibn Abbâs, Peygamber(S)'den olmak üzere rivayet etmistir [102]

70-.....el-Leys söyle demistir: Bana Yûnus, Ibn Sihâb'dan tahdîs etti. Bana Ebû Idrîs el-Havlânî haber verdi ki, kendisi Ubâde ibnu's-Sâmit(R)'ten söyle derken isitmistir: Bizler bir mecliste otururken Rasûlullah (S) bize söyle buyurdu: "Allah'a (ibâdette) hiçbir seyi ortak etmemek, hirsizlik

yapmamak, zina etmemek, çocuklarinizi öldürmemek, kendiliginizden uyduracaginiz hiçbir yalanla kimseye bühtan etmemek, hiçbir ma'rûf iste isyan etmemek üzere bana bey'at ediniz (yânî benimle ahd ediniz). Içinizden her kim sözünde durursa, onun ecri (mükâfati) Allah'in fadi ve keremi üzerindedir. Bu dediklerimden birini yapip da ondan dolayi dünyâda îkaab edilirse, bu îkaab ona keffârettir. Bunlardan birini yapip da, yaptigi o fiili Allah Taâlâ örtüp gizlerse, onun isi Allah'a kalir: isterse Allah onu îkaab eder, isterse affeder".

Biz de bu sart üzere Rasûlullah(S)'a bey'at ettik [103].

71-..... Bize Ma'mer ibn Râsid, ez-Zuhrî'den; o da Urve'den haber verdi ki, Âise (R) söyle demisti:
— Peygamber (S) kadinlarla ' 'Kadinlar Allah 'o hiçbirseyi ortak kilmamalari..." (ei-Mümtehine: 12) âyetinin sözleri ile bey'at ederdi.
Âise:
— Rasûlullah'm eli bey'at sirasinda hiçbir kadinin eline dokun-mamistir, ancak (nikâh veya milk ile) mâlik oldugu kadinlar müstesna, demistir [104].

72-.....Ümmü Atiyye (R) söyle demistir: Bizler Peygamber(S)'e Islâm üzere bey'at ettik. Söyle ki, kendisi bize karsi "... Kadinlar Allah 'û hiçbirseyi ortak kilmamalari, hirsizlik yapmamalari... " (ei-Momte-hine: 12) âyetini okudu. Ve bizi ölü üzerine çiglikla ma'tem tutmaktan nehyetti. Bunun üzerine kadinlardan birisi (ki Ümmü Atiyye'nin kendisidir) bey'at etmekten elini çekti ve:
— Yâ Rasûlallah! Fulâne kadin Câhiliyet ma'teminde bana yardim etmisti. Ben simdi onun bendeki hakkini karsilayip ödemek istiyorum! dedi.
Rasûlullah da o kadina hiçbirsey söylemedi. Bunun üzerine kadin gitti. Sonra (o kadindan müsâade alarak) dönüp bey'at etti.
Ümmü Atiyye: Benimle beraber bey'at eden kadinlardan ancak (Enes'in anasi ve Ebû Talha'nin karisi olan) Ümmü Suleym, Ümmü'l-Alâ, Ebû Sebre'nin kizi Muâz ibn Cebel'in karisi yâhud Ebû Sebre'-nin kizi ve Muâz ibn Cebel'in karisindan baskasi bu bey'atteki fer-yâdla aglamama sartina vefa etmedi, demistir [105].

50- Yaptigi Bir Bey'ati Bozan Kimse Babi

Ve Yüce Allah'in su kavli:
"Gerçek sana bey'at edenler ancak Allah'a bey'at etmis olurlar. Allah'in eli, onlarin elleri üstündedir. Su hâlde
kim bu bagi çözerse, kendi aleyhine çözmüs olur. Kim de Allah ile sözlestigi seye vefa ederse, O da ona büyük bir ecir verecektir" (el-Feth: 10) [106].

73-.....Muhammedibnu'l-Munkedir söyle dedi: Ben Câbir ibn Abdillah(R)'tan isittim, söyle dedi: Bir bedevi, Peygamber'e geldi de-
— Yâ Rasûlallah! Benimle Islâm üzere bey'at et! dedi Peygamber de onunla islâm üzere bey'at etti.

Sonra ertesi gün
bu bedevi sitma hastaligina tutulmus olarak geldi ve:
— (Yâ Rasûlallah!) Benim bey'atimi çöz! dedi. RasûluIIah onun bu teklifini kabul etmedi. Adam geri dönün rit-
tigi zaman:
— "Medine sehri demirci körügü gibidir: Degersiz olan kiri pasi disari atar, temiz olani da ortaya çikarir" buyurdu [107].

51- Vefat Ardinda Halîfe Ta'yîn Etmek Babi [108]

74-.....Yahya ibn Saîd söyle demistir: Ben (Âise'nin kardesinin oglu) el-Kaasim ibn Muhammed'den isittim, söyle dedi: Âise (R-bir kerre siddetli bir bas agrisina tutuldu da):
— Vay basim, (ölüyorum)! demisti. RasûluIIah (S) da:
— "Eger sen ölür de ben hayâtta kalirsam, senin için magfiret diler ve senin için duâ ederim!" buyurdu.
Bunun üzerine Âise:
— Vay basima gelen musibete! Vallahi öyle saniyorum ki, muhakkak Sen benim ölümümü istiyorsun. Eger ben ölürsem, muhakkak Sen o son günün gecesinde kadinlarinin birisiyle gerdek olup yasayacaksin! dedi.
Âise'nin bu sözü üzerine RasûluIIah söyle buyurdu:
— "Yâ Âise! (Endiselenme!) Asil ben 'Vay basima!' demeliyim (çünkü senden evvel ölecegim). Yâ Âise! (Hattâ) simdi ben Ebû Bekr'e ve ogluna haber göndermek ve -hilâfet dedikoducularinin sözlerinden ve hilâfet umanlarin temennilerinden nefret ederek- hilâfeti Ebû Bekr'e vasiyet etmemi kasdettim (yâhud istedim). Fakat sonra düsündüm ki, Allah (hilâfeti Ebû Bekr'den baskasina müyesser kilmaktan) çekinir. Mü'minler de Ebû Bekr'den baskasinin halîfe olmasini men' ederler. Yâhud Allah Taâlâ (Ebû Bekr'den baskasinin halîfe olmasini) men eder. Mü'minler de (Ebû Bekr'den baskasina bey'at ve mutâbaatten) çekinirler" [109].

75-.....Abdullah ibn Umer (R) söyle demistir: Babam Umer (vurulup vaziyeti agirlasinca, dostlari tarafindan):
— Yerine bir halîfe ta'yîn etmez misin? diye sorulmustu. Umer:
— Eger yerime halîfe ta'yîn ve tavsiye edersem (aykiri bir is yapmis olmam). Çünkü benden hayirli olan Ebû Bekr, yerine halîfe ta'-yîn ve tavsiye etti. Eger ta'ym etmez de (bu isi ümmete) birakirsam, sübhesiz benden hayirli olan Rasûlullah (S) da (muayyen bir zâti açikça söylemeyip bu isi ümmete) birakmistir, dedi.
Ibn Umer söyle dedi: Halîfe ta'yîni teklifine karsi Umer'in verdigi cevâbi, mecliste hazir bulunan sahâbîler Umer'e karsi takdirle karsilayip, onu övdüler. Bunun üzerine Umer de:
— Ben bir halef ta'yîn etmek ve ta'yîninde isabet ederek med-holunmak isterim. Fakat isabet olunamamasindan da korkarim. Ben bu hilâfet isinden ne kârli, ne de zararli olmayarak; basa-bas kurtuldum. Artik simdi muayyen bir zâti yerime halef ederek hayâtimda, Ölümümde mes'ûliyetini

yüklenmek istemem! Dedi [110].

76-.....ez-Zuhrî söyle demistir: Bana Enes ibn Mâlik (R) haber verdi ki, kendisi Umer ibnu'l-Hattâb'in minber üzerine oturup da yaptigi ikinci hutbesini isitmistir: Bu hutbe, Peygamber(S)'in vefati gününün ertesinde olmustu. Umer sehâdet kelimelerini söyledi. Ebû Bekr ise hiç konusmuyor, susuyordu. Umer söyle dedi:
— Ben Rasûlullah'm. yasayip da bizim islerimizi üzerine alip yazmasini (yâhud düsünüp tedbîr etmesini) ümîd ederdim.
Umer bu sözüyle, Peygamberin vefatinin kendilerinden sonra olmasini kasdetmektedir.
Umer devamla söyle dedi:
— Muhammed Ölmüs ise, sübhesiz Allah Taâlâ sizin aranizda bir nûr (yâni Kur'ân) birakmistir ki, onunla Allah'in Muhammed'e hidâyet ettigi dogru yolu bulacaksiniz. Sübhesiz Ebû Bekr de Rasûlullah'in sahibi ve (magarada) "Ikinin ikincisidir" (et-Tevbe: 40). Hiç sübhe yok ki, o, müslümânlann islerini üzerine almaya en lâyik kimsedir. (Ey hazir bulunanlar!) Kalkiniz ve ona bey'at ediniz! dedi.
Sahâbîlerden bir kismi bundan önce Sâide ogullan sakîfesinde Ebû Bekr'e bey'at etmislerdi. Umûmî bey'at ise, sakîfede yapilan bey'at gününün sabahinda, minber üzerinde yapilan bu bey'at olmustu.
ez-Zuhrî, Enes ibn Mâlik'ten söyledi ki; Enes ibn Mâlik, o gün Umer'in Ebû Bekr'e israrla "Minbere çik!" deyip durdugunu isitmis ve nihayet Ebû Bekr minbere çikinca, insanlar ona umûmî olarak bey'at ettiler, demistir [111].

77-.....Bize îbrâhîm ibn Sa'd, babasindan (yânî Sa'd ibn Ibrâhîm ibn Abdirrahmân ibn Avf ez-Zuhrî'den); o da Muhammed ibn Cubeyr ibn Mut'im'den tahdîs etti ki, babasi Cubeyr ibn Mut'im (R) söyle demistir: Bir kerresinde Peygamber (S)'e bir kadin geldi. Pey-gamber'in ona verecegi birsey hakkinda onunla konustu. (Kadin dönerken) Peygamber kadina tekrar müracaat etmesini emretti. Bunun üzerine kadin, sanki Rasûlullah'in vefatini ifâde etmek isteyerek:
— Yâ Rasûlallah! Ben gelir de Sen'i bulamazsam ne buyurursun? diye sordu.
Rasûlullah da ona:
— "Sayet beni bulamazsan Ebû Bekr'e gelip müracaat et!" buyurdu [112].

78-.....Sufyân es-Sevrî söyle demistir: Bana Kays ibn Müslim, Târik ibn Sihâb'dan tahdîs etti ki, Ebû Bekr (R), Rasûlullah'm vefatindan sonra dînden çikmis ve harble yenilmis olan Tayy, Esed, Ga-tafân ve diger kabilelerin elçilerine hitaben:
— Sizler çöllerde develerin kuyruklarinin arkalarindan gidersiniz, nihayet Allah sizlere, Peygamber'inin halîfesi ve. Muhacirler'i eliyle, bunlarin sizlere kusur ve günâhi çok saymakta olacaklari bir is gösterir! demistir [113].

52- Bâb

(Bu, önceki bâhdan bir fasil gibidir)

79-.....Bize Su'be tahdîs etti ki, Abdulmelik ibn Umeyr söyle demistir: Ben Câbir ibn Semure(R)'den isittim, o söyle dedi: Ben Pey-gamber(S)'den isittim, O: "Oniki emir olacaktir" buyuruyordu.
Yine Câbir: Ben ancak Peygamberdin söyledigi bir kelimeyi isit-memistim. Onu da babam Semure:
— Rasûlullah: "Bunlarin hepsi Kureys'tendir" buyurdu, diye rivayet etti [114].

53- Birbirleriyle Çekisen Hasimlarin, Töhmet Ve Ma'siyet Ehli Olanlarin, Bu Sifatla Taninmalarindan Sonra Evlerden Çikarilmalari Babi

Umer ibnu'l-Hattâb, Ebû Bekr'in vefati üzerine bagirip çagirarak feryâd ettigi zaman, Ebû Bekr'in kizkardesi Ümmü Ferve bintu Ebî Kuhâfe'yi evden disari çikarmistir [115].

80-.....Bana Mâlik, Ebû'z-Zinâd'dan; o da el-A'rec'den; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Rasûlullah (S) söyle buyurmustur: "Nefsim elinde olan Allah'ayemîn olsun, içimden öyle geçiyor ki, emredeyim de birçok odun toplatip yigdirayim. Sonra namaz için ezan okunmasini emredeyim de birine cemâate imâm olsun diyeyim. Sonra o cemâati birakip (namaza gelmeyen) adamlarin üzerlerine gidip (kendileri içlerinde iken) evlerini üzerlerine yakiver ey im! Nefsim elinde olan Allah'a yemîn ederim ki, cemâatten bu geri kalanlarinizin herhangisi burada semiz etli bir kemik parçasi yâhud iki tane iyi paça bulacagini bilir olsaydi, elbette yatsi namazina gelip hazir bulunurdu" [116].
Muhammed ibn Yûsuf el-Firabrî söyle dedi: Yûnus söyle dedi: Muhammed ibn Süleyman söyle dedi: Ebû Abdillah el-Buhârî: t(Mirmât", "Minsât" ve "Mîdât" gibi mîmi kesrelenmis olup, davarin iki tirnagi arasindaki et ma'nâsmadir, demistir [117].

54- Bâb: Imâm Için Mücrimleri Ve Ma'siyet Isleyenleri Konusmaktan, Kendilerini Ziyaret Etmekten Ve Benzeri Seylerden Men1 Etmesi Caiz Olur Mu?

81-.....Bizeel-Leys, Ukayl'den; o da Ibn Sihâb'dan; oda Abdurrahmân ibn Abdillah ibn Ka'b ibn Mâlik'ten; o da Ka'b ibn Mâ-lik'in oglu Abdullah'tan tahdîs etti. Bu Abdullah, Ka'b ibn Mâtik'in gözleri kör oldugu zaman, onun ogullari arasindan kendisine.yedici-lik yapani idi. O söyle demistir: Ben babam Ka'b ibn Mâlik(R)'ten isittim, söyle dedi: Tebûk gazvesinde Rasûlullah'tan geri kaldigi zamanki hadîsini zikretti de, bunda söyle dedi:
—Rasûlullah, kendisinden seferde geri kalanlardan iste su üçümüzle konusmaktan müslümânlari nehyetti. Halk da bizden çekindiler... Bu hâl üzere elli gün kaldik... Rasûlullah, sabah namazini kildigi zaman Allah'in bizim üzerimize tevbesini (pismanligimizin kabulünü) i'lân etmis, halk bize müjdelemege kosmustu [118].

Kastallânî söyle dedi: "Bu, Ahkâm Kitâbi'nin sonudur. Ben bunun serhini 916 yilinin basinda bitirdim. Allah bunda ve bundan sonraki akibetimizi güzel eylesin. Bütün mühim islerimizde bize kifayet eylesin! Herseyi kaplayan fazl dalgaianm üzerimize akitsin. Ve bizi Sirati Mustakîm'e hidâyet eylesin! Bu serhi kitabet ve tahrîr olarak kemâle ulastirmakta bana yardim eylesin! Beni bu-nunla faydalandirip kendi rizâsina hâlis kilsin! Bunu ve bana in'-âm ettigi bütün ni'metleri Yüce Allah'a emânet eder, kendisinden tâati yolunda ömrümü uzatmasini, bana afiyet libâslari giydirme-sini ve vefatimi rizâ ve Islâm ile tayyibetu't-tayyibe içinde kilmasini dilerim. Hamd Allah'a, salât ve selâm da Muhammed'e, O'nun âli ve ashabina olsun!"

Ben Mehmed Sofuoglu da 4 Agustos 1984/7 Zu'1-ka'de 1404 cumartesi günü ikindi vaktinde bu kitabin tercüme ve serhini bitirirken, Kastallânr'nin bu duasini aynen tekrar eder, Yüce Allah'tan gerisini de saglik ve afiyetle tamâma erdirmesini niyaz eylerim!

---

[1] Hüküm, lügatte birseyi baska birseye isnâd ve isbât etmektir. Islâm hukukuna göre Hüküm, Allah Taâlâ'nin insanlarin hâl ve hareketlerine ilgili olan hitâb-lan, yânî emirleri nehiyleridir. Bu emirler ve nehiyler ya îcâbîdir ki, bunlarin ilgilendigi islerin yapilmasi yâhud birakilmasi zaruri olur; yâhud da kulun arzu ve tercihine birakilmis bulunur. Devlet baskaninin ve isleri çözüp baglama erbabinin halk ve cemiyet hakkindaki emirlerine, nehiylerine itaatin vucûbu da Allah'in hükmü geregidir.

[2] ".... Ve aranizdan seçtiginiz (ellerine millî nüfuz ve kudret verdiginiz) emir sâ-hiblerine de itaat ediniz". Zeyd ibn Eslem, bu âyetteki "Emîr sâhibleri"yle mu-râd, âmme velayetini, millet nüfuz ve kudretini temsîl eden devlet adamlaridir, demis ve bu âyetten önceki âyeti okuyarak bu tefsîrindeki isabetini göstermistir: "Sübhesiz ki Allah size emânetleri ehline vermenizi, insanlar arasinda hükmettiginiz zaman adaletle hükmeylemenizi emreder. Allah bununla size gffek ne güzel ögüt veriyor. Sübhesiz ki Allah hakkiyle isitid, hakkiyle görücüdür" (en-Nisâ: 58)

Bu iki âyette devlet kurumunun ve Islâm idare hukukunun en esasli hükümlerine isaret olunmustur ki, Islâm Ümmeti'nin ilk ve en önemli vazifesi, kendisine ehliyetli ve kudretli bir devlet baskani seçmesi ve bu suretle devlet Idaresi kurmasidir.

Diger taraftan devlet idaresi kendilerine birer emânet olarak verilen devlet adamlarina da millet üzerinde adaletle tasarruf etmeleri emrolunmustur ki, bu da idare adamlarinin en esasli ve karsilikli vazifesi bulunuyor.

Emir sâhiblerine itaat, milletle hükûmein karsilikli seçim ve adalet vazîfe-lerI geregidir. Hukuken millet, devlet baskanini seçmek ve onun kurdugu hükümeti kabul etmekle "Emir sahihleri" denilen idare âmirlerine vekâlet vermis oluyor. Vekilin âdil tasarruflarini kabul etmek, müvekkil için hukukî bir zarurettir. Bu sebeble mesru' ve âdil bir hükümete karsi isyan Allah'a ve Rasûlü'ne karsi isyan kabul edilmistir.

Bu âyetteki kayidlardan birisi de mü'minlere hitaben ilMinkum = Sizden olan" kaydidir ki, ma'nâsi açiktir.Mü'minlerden olmayan ulü'1-emre itaat dînen vâcib kilinmamistir. Bu hususta itaat degil, varsa bir ahde riâyet bahis konusu olacaktir... Fahru'd-dîn er-Râzî: Allah ve Rasûlü'nden sonra bir Içtimaî hey'et hâlinde kesin itaatleri vâcib kilinan ulü'l-emrden murâd hali ve akd erbabi denilen ve ittifaklari bütün ümmeti temsil ederek Kitâb ve Sünnet'ten sonra dogrudan dogruya bir ser'î delîl teskil eden icmâ ehli olmasi lâzim geldigini, Allah ve Peygamber'e itaatten sonra en mutlak itaatin ancak bu olabilecegini, efrâd-i ümerâ ve hükkâm ve ulemâya itaat de bunlardan birine müteferri' bulundugunu müdellel ve mufassal bir surette beyân etmistir... (HakkDîni, II, 1375 -1377).

[3] Hadîs, mesru' emir sâhiblerine itaatin Allah'a ve Peygamber'e Itaat oldugu, bunlara isyanin da Allah'a ve Rasüle isyan olmasi düstûruna apaçik delâlet etmektedir. Bunun bir rivayeti daha genis bir metinle Magâzî'nin sonlarinda geçmisti.

[4] Basliga uygunlugu, baslik, imamlara itaat ve haklarini yerine getirmenin vucû-buna delâlet etmekte ve yine böyle idare edilenlerin islerini yerine getirmek, imamlar ve idareciler üzerine vâcib olduguna delâlet etmesi bakimindandir. Bu kadar uygunluk da yeterlidir.

Dîn bakimindan güdücü ve güdülen olmadik hiçbir mükellef yoktur. Herkes bir bakima güdücü ve diger bakima güdülendir. Cemiyetin her ferdi, baskasinin ya zatina, ya malina güdücüdür. Hattâ kendi organlari, kuvvetleri ve hasselerinin güdücüsüdür. Bunlar, güzel muhafaza ile Allah'in rizâsina aykiri islerde kullanmamakla mükelleftir ve bundan sorumludur. Bu hadîs, ferdî ve ic-timâî huzuru te'mîn edecek muazzam bir düstûrdur. Bunun bir rivayeti Cumu-a'da geçmisti.

[5] Basliga uygunlugu hadîsin sonundadir. Bunun bir rivayeti Kureys'in Menkabe-leri bâbi'nda geçmisti.

Abdullah ibn Amr Tevrat okur ve orada gördügü seyleri Rasûlullah'a is-nâd etmeksizin, bir Tevrat haberi olarak nakledderdi. Bu arada Kahtân'dan bir melik çikacagini da nakletmisti. Muâviye, emirligi zamaninda bunu duymus, ve kizarak Kureys hey'eti karsisinda bu konusmayi yapmistir.

Tenbîh: Zaman degisip de putlara ibâdet olunmadikça kiyamet kopmaz bâbi'nda Ebû Hureyre'den: "Kahtân'dan bir adam çikip da asâsiyle insanlari sev-ketmedikçe kiyamet kopmaz" hadîsi vardir. Bunda Kahtânli Melik'in, zamanin âhirinde îmân ehlinin kabzediimesi sirasinda olacagina isaret vardir. Abdullah ibn Amr'in bu hadîsi Ebû Hureyre'nin bu merfû' hadîsine muvafik olunca, Muâviye'nin inkârinin asla ma'nâsi yoktur... (Bunu Ibn Hacer söyledi) (Kastallâ-nî).

[6] Bunun bir rivayeti Menkabeler'de geçti, Müslim de bunu Magâzî'de getirmistir.

[7] Buhârî burada zikrettigi âyetle yetindi. Bunlar 44., 47., 50. âyetlerde "Onlar zâlimlerdir", "Onlar kâfirlerdir" diye siralanan hükümlerdir. "Her kim Allah'in indirdigi hükümler ile hükmetmezse, iste bunlar da /âsiktirlar", Yânî Allah'in hükmünden veya îmândan çikmis kimselerdir... Ya Allah'in hükmüne îmân ettigi hâlde o hükümden hârice çikmis âsî bir fâsiktir. Veya o gün onu kalben de tanimamak veya istihfaf etmekle îmândan çikmis kâfir bir fâsiktir. Ve her iki hâlde fâsik, cezasina hakk kazanacaktir. Binâenaleyh Tevrat'a mutabik hükmü kabul etmeyen Yahûdîler, Incîl'e mutabik hükmü kabul etmeyen Hnstiyan-lar kendi nazarlarinda ve i'tikaadlarmda dahî kâfir veya zâlim veya fâsiktirlar, veya hepsidirler. KezâlIk bunlara benzeyenler de bunlar gibidirler. Küfürleri ilâhî hükmü inkâr veya küçük görmelerinden, zulümleri, hakk mi'yân olan ilâhî hükmü atip baska hükümler ile hükmettiklerinden, fisklari da Hakk'in hükmünden disari çiktiklarindan dolayidir. Su hâlde ya bu üç vasfin hepsi birliktedir veya herbiri hükümden imtinaa eklenmis olan bir hâle göre müstakili sifatlardandir {Hakk Dîni, II, 1695-1696).

[8] Basliga uygunlugu "Allah'in hikmet verdigi, da bu hikmetle hükmeder ve onu baskalarina ögretir olan kimsedir" sözündedir.

Bunun birer rivayeti Ilim ve Zekât'ta da geçmisti. Bundaki hased, meshur ma'nâsmca hased degil, gibtadir. Bir kimsenin diger kimsenin hayir ve güzelliklerine gibta etmesi ve ondan meydana gelen güzel amellerin benzerlerinin, kendinden de meydana gelmesini temenni edip tahsil yollarini aramasi kötülenmis degil, makbuldür.

Kötülenmis olan, hakîkî haseddir ki, hased edilenin ni'meti-nin gitmesini temennî etmektir.

[9] Âmil, büyük küçük bir yeri idareye hükümet tarafindan ta'yîn edilen vâlî ve emîre denir. Benzetme yönü saçlarinin kara, kivircik, kisa ve basinin küçük olmasi gibi seylerdir. Bu hadîsin bir rivayeti Namaz Kitâbi'nda da geçmisti. Köle nin emîrlik ve vâlîligi sahîh olunca, arkasinda namaz kilmak da sahîh olmak lâzim gelir.

[10] Bunun bir rivayeti Fiten'de geçmisti. Müslim de Magâzî'de getirmistir.

[11] Itaatin vâcib olmamasi, isyan ve ihtilâlin vucûbunu gerektirmez, itaatin mecburî olmamasiyle Isyan mecburiyeti arasinda mülâzemet yoktur. Kötü emîrler ve idareciler hakkinda âlimlerin görüsü sudur: Bir fitneye, bir fesada, bir zulme sebeb olmadan azl ve düsürülmesi mümkin olursa def etmek, mümkin olmazsa sabretmek ve kalben onun küfür ve ma'siyetini inkâr eylemek. Bunun bir rivayeti Cihâd'da da geçmisti.

[12] Bunun bir rivayeti Magâzî, Peygamber'in bir askerî birlik göndermesi bâbi'nda geçmisti. Bu birligin üçyüz yâhud dörtyüz kadar oldugu, kumandaninin da Abdullah ibn Huzâfe es-Sehmî oldugu bildirilmistir.

Eger bu emirle atese girselerdi, Intihar etmis ve ebeden ateste kalmis olacaklardi.

"Halika ma'siyette mahlûka itaat yoktur" ve "Tâat ancak ma'rûftadir" hadîsleri de bunu te'yîd edicidir. Su hâlde âmirin her emri, me'mûru mes'ûli-yetten kurtarmaga kâfi gelmez. Bi'1-farz bir me'mûr, âmirinin emriyle rüsvet alsa veya hirsizlik yapsa, mes'ûliyetten kurtulamaz. Bu ma'nâ "Amirin kaanû-na aykiri emri, me'mûru mes'ûliyetten kurtarmaz" diye de ifâde olunur (Hakk Dîni, II, 1375).

[13] Abdurrahmân ibn Semure, Mekke fethi günü müslümân olmustu. Abdu's-Sems evlâdindan ve Mekke'nin esrafindan oldugundan, Islâm'da da emirlik gibi serefli bir vazife adaylarindan idi. Peygamber ona, kendiliginden emirlik istememesini, fakat millet tarafindan teklif olunursa kabul etmesini ve bu suretle Allah'in yardimina nail olacagini vasiyet etmisti. Nitekim Abdurrahmân Irak fetihlerinde çalismis, SîcIstân ile Kabil, Abdurrahmân'm eliyle fetholunarak buralarda teklif olunan emirliklerde bulunmustur.

Hadîsteki emaretten maksad, devlet nüfuz ve kudretini temsil eden millî büyük makaamlardir. Bu makaamlarin arkasinda kosan Ihtirasli kisilerin bu ma-kaamlara getirilmemesine de isaret buyurulmustur.

[14] Bu da ayni hadîsin baska yoldan bir rivayeti olup, basliga delâleti açiktir. Bunlarin da birer rivayeti Nezirler ve Keffâretler'de geçmisti.

[15] Yânî yüksek mevki'in baslangici ne güzel bir süt-anadir! Sonu da ne aci sütten kesicidir! Hadîste kötülenen, me'mûriyet degil, fakat me'mûriyet ihtirasidir;bu ihtiras ile mevki' ve makaam talebinde bulunmaktir.

[16] Buhârî burada hadîsin baska bir yolunu göstermis olmaktadir.

[17] Hadîsin basliga delâleti gayet açiktir. Hadîsteki emaret, yine devlet nüfuz ve kudretini temsîl eden büyük me'mûriyetlerdir. Hadîste bu makaamlara istekli ve hirsli kisilere geçirilmemesine isaret olunmustur. "Tâlibu't-tevliyeti Iâ-yuvellâ = Âmme velayeti ve nüfuzunu almak talebinde bulunan bir kisiye âmme velayeti yöneltilmez" düstûru, Islâm idare hukukunda en mühim düstûrlardan birisidir.

[18] Ubeydullah ibn Ziyâd, MuâvIye ve oglu zamaninda Basra vâlîsi idi. Taberânî'-nin el-Mu'cemu'l-Kebîr'inde su vardir: Hasen Basrî dedi ki: Günün birinde Mu-âviye sefih, kandökücü Ubeydullah ibn Ziyâd'i Basra'ya vâlî gönderdi, Vâlî kan dökmege basladi. O sirada sahâbîlerin büyüklerinden Abdullah ibn Mu-gaffel (R) aramizda bulunuyordu. Bir gün bu zât, Vâlî îbn Ziyâd'm yanma gitti ve ona:

— Isledigin bu fenaliklardan vaz geç! dedi. O da:

— Sen kim oluyorsun ki, böyle emrediyorsun? diye karsiladi. Ibnu Mugaffel onun yanindan çikti, dogru mescide gitti. Biz:

— Su sefihin sözüyle halka karsi ne yapacaksin? dedik.

— Ben bilirim ki, Ibn Ziyâd, zina mahsûlü bir piçtir. Bu hakikati mescidde halka i'lân etmeden ölmek istemiyorum! dedi.

Sonra çok geçmedi, vefatina sebeb olan hastaliga tutuldu. Hastaligi sirasinda Vâlî Ubeydullah hasta ziyaretine geldi. Ibnu Mugaffel bu sirada Ma'kil ibn Yesâr'm bu hadîsini Vâlî'ye söyleyerek, uyanmaya çagirdi... (Kastallânî).

[19] Hadîsin ikinci fikrasi zahirdeki rivayet sekline göre mevkuftur, yânî mecliste hazir bulunanlar Cundeb'den daha nasîhat etmesini istediklerinde, o da: "Öldükten sonra insanin ilk kokusan kismi karnidir... " diye söze baslamis ve bunu Rasûiullah'a yükseltmemistir. Fakat bu, hükmen Rasûlullah'a yükseltilmis olup merfû'dur. Çünkü râvî Cundeb, bunu kendi re'yi >'e söylemis degildir. Nitekim mevkuf olmak sübhesini gidermek ve hükmen merfû' oldugunu tesbît etmek için Buhârî'nin râvîlerinden Firabrî, bunu Buhârî'ye sormus, o da cevâbinda açikça "Evet Cundeb'dir" diye beyân etmistir.

[20] Merv Kaadisi Yahya ibn Ya'mer'in hükmünü Ibnu Sa'd Tabakaat'mda senediyle getirmis. Sa'bî'ninkini de yine Ibn Sa'd rivayet etmistir.

[21] Basliga uygunlugu "Mescidin süddesi yaninda" sözünden alinir. Çünkü "Südde" evin önündeki saha yâhud evin kapisi yâhud kapiyi yagmurdan, günesten korumak için yapilan kapi üzerindeki gölgelik ma'nâlarina gelir.

Hadîsin bir haylî rivayetleri vardir. Bunlardan biri Edeb'de "Allah'i sevmenin alâmetleri bâbi"nda geçmisti.

Hadîsin bir rivayetinde Enes ibn Mâlik söyle demistir: Biz:

— Yâ Rasûlallah, âhirette biz de sevdiklerimizle beraber miyiz? diye sorduk.

— "Evet berabersiniz!" diye tasdik buyurdu. Biz bu cevâbdan pekçok israh ve sevinç duyduk

[22] Basliga uygunlugu "Kadin, Peygamber'in kapisma geldi de O'nun kapisi yaninda hiçbir kapici bulmadi" sözündedir. Bu hadîsin bir baska yoldan rivayeti Cenâzeler'de, "Kabirleri ziyaret bâbi"nda geçmisti. Müslim'in bir rivayetinde "Kendi çocugu üzerine agliyordu" seklinde gelmistir.

Hadîs, RasûluIlah'm bütün hayâti ve zamaninin halk arasinda geçtigine, kapisi önünde sultan saraylarindaki gibi, insanlarin girmesine engel olan bekçiler, kapicilar, muhafizlar olmadigina açikça delâlet etmektedir.

[23] Basliga uygunlugu, hadîsin ma'nâsmdan alinir. Çünkü Kays ibn Sa'd, Rasûlul-lah (S) Medine'ye geldigi zaman, O'nun korumasinda olur ve O'nun islerini yerine getiricisi bulunurdu. Bu da basliga girer. el-Kirmânî: Hadîsteki "Kâne yekûnu = Olur idi" diye "Kâne" tekrarinin fâidesi istimrar ve devamliligi beyândir demistir... (Aynî).

es-Surîa "Gurfe" vezninde "Surat" lafzinin müfredi olur. "Çarkaci" ta'-bîr olunan asker Öncüsüne denir, sâir askerden önce düsmanla mukaateleye bas-Iamalanyla gûyâ ki, nefislerini ölüme ta'yîn ve hazir ederler. "Sunlar harb sur-taiaridir" denir ki, harbe ilk girenler ve ölüme hazirlananlar demektir. Ve "Sur-îa", vâlî, hâkim ve dâbit yardimcilarindan husûsî taifeye denir ki, sâirlerinden seçilmek için husûsî alâmetler ile alâmetli, nisanli olurlar, Farsça'da "Serhenk" denir; tüfekçi-basi, bas-çavus, kolluk çorbacisi, eskdâr ustasi ve sâir dâbitan nia-kûlesinin mecmû'una denir, müfredi "Türkî" vezninde "Surtî"dir... (Kaamûs Ter.).

Hadîste geçmis birseyin daha sonra meydana gelen birseye benzetilmesi vardir. Çünkü "Sâhibu's-Surta", Peygamber zamaninda valilerden hiçbirinin yaninda mevcûd

degildi. Bu emniyeti korumakla mükellef sinif, ancak Emevîler Devleti'nde meydana gelmistir-Enes, Kays ibn Sa'd'in hâlini dinleyicilere yaklastirmak istedi de, onu, dinleyicilerin bilmekte olduklari "Sâhibu's-Surta"ya benzetti (Kastallânî).

[24]
Bu, Mürtedlerin Tevbe Ettirilmesi Kitâbi'nda "Mürted ve mürteddenin hükmü bâbi"nda bu senedle geçmis olan uzunca hadîsten bir parçadir. Hadîsin evveli söyledir: Ebû Mûsâ: Ben Peygamber'e geldim.Yanimda Es'arîler'den iki adam vardi. Onlardan biri sagimda, digeri solumda idi. Rasûlullah bu sirada dislerini misvâkliyordu. O iki adam da Rasûlullah'tan me'mûriyet istediler. Bunun üzerine Rasûlullah: "Yâ Ebâ Mûsâ!" yâhud "Yâ Abdalîah ibn Kays!" buyurdu. Ben: Seni hakk ile gönderene yemîn ederim ki, bu iki adam gönüllerindekini bana bildirmemislerdi, ben bunlarin me'mûriyet isteyeceklerini bilmedim, dedim. Ben onun dudaginin altinda misvakinin hareketine bakiyor gibiyim. Söyle buyurdu: "Biz isimiz üzerine, onu isteyeni ta'yîn etmeyiz. Lâkin sen yâ Ebâ Mûsâ -yâhud: Ey Abdalîah ibn Kays-! Yemen'e git!" buyurdu. Sonra onun arkasindan Muâz ibn Cebel'i de yolladi... Sonra müslümân olup da ardindan Yahûdî olan adamin kissasini zikretti...

[25]
Bu, bundan önceki hadîsin bir rivayetidir. Buhârîbunu da aslindan kisaltmak suretiyle vermistir. Basliga uygunlugu "Allah'in hükmü ve Rasûlü'nün hükmü olarak" sözündedir.

[26]
Suâlin cevâbi hazfedildi, çünkü onu hadîs açiklamaktadir

[27]
Öfke hâlinde hüküm vermekten men'in sebebi, öfke hâlinde iken intikaam al-re hükmetmesi ihtimâli olmasidir. Fakîhler insanin suurunda degisikligi gerektiren hâlleri, kaza âdabina aykiri saymislardir. Bunlar çok açlik, çok tokluk, agrili ve sizili hastalik, fazla korku, siddetli ferah, uyku galebesi, ziyâde sicak, fazla soguk zamanlan gibi hâllerdir. Bu gibi hâllerde hâkim hükmünü baska bir güne birakmalidir. Kaza âdabi hakkinda haberler ve eserler çoktur; hukukçular tarafindan ayri kitâblar yazilmistir.

Ebû Bekre hadîsinin zahirine göre öfkeli iken verilen hükmü Hanbelî fa-kîhleri geçerli ve sahîh bulmamislardir. Diger mezheblerde kerâhetli olarak nafiz ve sahîhtir.

[28]
Bunun birer rivayeti ilim Kitabi, "Mev'izede öfke babi" ila Namaz Kitabi, "Imâmin kiyamda hafifletme yapmasi bâbi"nda da geçmisti.

Buhârî bunu burada ancak va'z ve hitabet esnasinda heyecan ve öfke izhâr etmenin mesru' oldugunu isaret etmek üzere getirmistir.

[29]
Basliga uygunlugu açiktir. Bunun birkaç rivayeti Talâk Kitâbi'nda geçmisti.

[30]
Buhârî bununla Ebû Hanîfe'nin kavline isaret etti. Çünkü onun mezhebi insan haklarinda hâkimin kendi bilgisi ile hükmetmek hakki vardir, haddler gibi Allah haklarinda ise hâkimin kendi ilmi ile hükmetmek hakki yoktur. Ve bunun cevazi hususunda Buhârî iki sart kostu: Biri töhmet olmamasi, digeri de mes'e-fenin söhreti bulunmasi. Nitekim Ebû Sufyân'in aile geçimindekI cimriligi ve aile nafakasini onun malindan alacagi, Hind'in de sikâyeti kissasi gibi.

[31]
Bu hüküm meshurdur. Nafakalar'da ve daha baska yerlerde geçmisti. Buhârî'-nin "Bu meshur bir is oldugu zamandir" sözü, mes'elenin belli bir is oldugu zamandir ma'nâsmadir ki, Ebû Sufyân'in aile nafakasiyle mükellef olusu ve karisi Hind'in vâki' olan sikâyeti kissasi gibi... Buhârî bunu hâkimin kendi bilgisi ile hükmetmesi görüsünde olan lehine hüccet için getirdi. Çünkü Peygamber, Hind lehine ve çocuklari lehine nafakalarini Ebû Sufyân aleyhine hükmetmistir. Bunu da nafakanin ona vâcib oldugunu bilmekle vermistir.

[32]
Basliga uygunlugu, hadîsin sonundan alinir. Çünkü orada Peygamber'in kendi ilmi ile hüküm vermesi vardir. Nitekim bu bilgi mes'elesini biz yakinda zikretmistik. Bu hadîsin bir rivayeti Nafakalar Kitabi, "Hind'in kaziyyesi"nde Bu-hârî'nin "Erkek ailesine infâk etmedigi zaman kadin için onun malindan almak hakki vardir... babi" dedigi yerde geçmisti... (Aynî).

HInd, kocasi Ebû Sufyân ile beraber Mekke fethi günü müslümân olmus, ve Islâm'da sebat ve güzel hareket etmistir. Yermûk harbi'nde de kocasiyle beraber hazir bulunmus, bu muharebede de Islâm mücâhidlerini Rûmlar'a karsi atesli hitâbeleriyle heyecanlandirip tesvik etmistir... Rasûlullah yalniz kaleler, memleketler fethetmemistir. Onlardan daha yalçin ve sert gönülleri de feth etmistir. Iste Hind'in bu hadîste Rasûlullah'a karsi i'tirâflari ve samîmi beyânlari bu ha-kîkatin delîllerindendir!

[33]
Imâm Buhârî'nin bu "Ba'zu'n-nâs" ta'bîriyle, mu'tâdi üzere Ebû Hanîfe ile taraftarlarini kasdettigI söylenmistir.

[34]
Umer ibnu'l-Hattâb'm mektubunu Abdurrazzâk; Umer ibnu'1-Abdilazîz'inkini Ebû Bekr el-Halâl ve îbrâhîm en-Nahaî'hin haberini de Ibn Ebî Seybe senedle-riyle rivayet etmislerdir.

[35]
es-Sa'bî'nin bu görüsünü ve digerlerinin görüs ve uygulamalarini, senedli olarak diger hadîsçiler rivayet etmislerdir.

[36]
Sehâdete mâni' olan sey, ancak sehâdet edecegi seyi tam bilmemesidir.

[37]
Bu, Diyetler Kitabi; "Kasâme bâbi"nda geçen hadîsten bir parçadir. Kissayi burada kisaca özetleyelim:

Huveyyisa ile Muhayyisa, kardestirler ve Ensâr'dan Mes'ûd ibn Zeyd'in ogullaridir. Abdullah ibn Sehl ile Abdurrahmân ibn Seril de kardes olup, onlarla amca-ogullandirlar. Bu dört amca ogullarindan Mes'ûd'un oglu Muhayyisa ile Sehl'in oglu Abdullah, ailelerine hurma satin almak üzere Hayber'e gitmislerdi. Hayber'e vardiklarinda satin almak için ayrildilar. Muhayyisa isini görüp geldiginde, Abdullah'in bir sû'-i kasde ugradigini ve kanlar içinde yattigini gördü. Onu defnedip Medine'ye geldi. Merhumun kardesi Abdurrahmân ile kendi kardesi Huveyyisa ile birlikte her üçü Rasûlullah'a varip sikâyet ettiler. Rasû-Iullah da Hayber Yahûdîleri'ne bir mektûb gönderdi. Bu rivayette haber verildigi üzere, bu mektubunda: "Ya maktulün diyetini verirsiniz, yâhud da sizi ahdi bozmus ve harb i'lân etmis sayarak, sizinle harb ederiz" diye bildirdi.

Yahudiler: "Biz ser'î muhakemeye haziriz, maktulü biz öldürmedik, Öldüren kimseyi de bilmiyoruz" diye cevâb yazdilar.

Bunun üzerine Rasûlullah, Huveyyisa ile iki arkadasina:

— "Bu cinayetin Hayber Yahudileri tarafindan islendigine yemîn eder misiniz?" diye sordu.

Onlar da:

— Yaninda bulunmadigimiz ve görmedigimiz bir cinayet hakkinda nasil yemîn ederiz? diye çekindiler.

Rasûlullah da Yahûdîler'den elli kisiye kasâme suretiyle yemîn teklîf edilmesini söyledi. Da'vâcilar:

— Yahûdîler'in yeminlerine nasil i'tibâr edelim? diye buna da razi olmadilar. Bunun üzerine Rasûlullah, maktulün diyetini Beytu'i-mâl'den yüz deve vererek, da'vâ sona erdi....

Bunun bir rivayeti Cihâd'da geçtigi gibi, bu kitâbda "Hâkimin kendi âmillerine mektubu bâbi"nda da gelecektir.

[38]
ez-Zuhrî'nin bu haberini Ebû Bekr ibn Ebî Seybe senediyle rivayet etmistir. Bunun geregi, erkegin kadin için sehâdet yaparken, kadini görmesinin sart olmadigi, fakat kadini sâdece hangi yolla olursa olsun tanimasinin yetecegidir.

[39]

Hadîsin basliga uygunlugu,bunun birçok hükümleri sâmil olmasi yönündendir. Onlardan biri mühürlü yazi üzerine sâhidliktir. Bu hadîste ise hem yazi, hem de mühür vardir.
Bu mühür yüzükle mühürlenip Rûmlar'a gönderilen mektûb "Vahyin Baslangici Bölümü"nde rivayet edilmis olan uzun Ebû Sufyân hadîsinde beyân edilmisti. Mühürle ilgili bâzi hadîsler, Abdest ve Libâs Kitâblari'nda da geçmisti.

[40]
el-Kevâkib'ds: Yânî ne zaman hüküm vermeye ehil olur? dedi... Müctehid olmakla ki, o da Kur'ân hükümlerini, sünnet hükümlerini, kiyâsi ve nevi'Ierini bilen kimsedir. Kur'ân nevi'lerinden ve sünnetten: Âmm, hâss, mücmel, mü-beyyen, mutlak, mukayyed, nass, zahir, nâsih, mensûh; Sünnet nevi'lerinden: Mütevâtir, âhâd, muttasil, ve diger hadîs nevi'leri; Kiyas nevi'lerinden: Kiyâsu'i-ûlâ, müsâvî ve'1-edven... gibi.

[41]
Umer ibn AbdIIazîz'in kaadida olmasi lâzimdir dedigi bu hasletleri Saîd ibn Man-sûr Sünen 'inde; Ibn Sa'd de: Tabakaal'mda senedli olarak rivayet etmislerdir. Buradaki "Sûlen ": Ilimden çok sorucu ve arastirici sifati besin tamamlayicisi-dir. Çünkü ilmin kemâli ancak suâl ile hâsil olur, çünkü kendi yamndakinden daha kuvvetli olan, sormakla meydana çikar.. (Kastallânî).

[42]
Rizk, devlet baskaninin müslümânlarm islerini yapan kimselere Beytu'1-mâl'-den tertîb etmekte oldugu ücrettir. Vâlîler, kumandanlar, tahsildarlar, zekât me'-mûrlari ve diger me'mûrlann ücretleri Beytu'l-mâPden verilir.

[43]
Kaadi Surayh, ki o Ibnu'l-Hâris ibn Kays en-Nahaî el-Kûfi'dir, Küfe kaadisi-dir. Onu Umer ta'yîn etmisti, Umer'den sonra da Kûfe'de Usmân, Alî ve Hac-câc devirlerinde uzun zaman kaadihk etmistir. Yüzyirmi yasini geçtikten sonra seksen yilindan önce vefat etmistir. Bunu Abdurrazzâk ile Saîd ibn Mansûr senedli olarak rivayet etmislerdir.

[44]
Âise'nin bunu "Velîlerden kim zengin ise (yetîmin malindan yemekten) kaçinsin. Kim de fakir ise o hâlde örf e göre birsey yesin..." {en-NIsâ: 6) âyetinin nu-zûlü hakkinda söyledigini Ibn Ebî Seybe rivayet etmistir.
Ebû Bekr es-Siddîk'm halîfe seçildigi zaman Beytu'l-mâl'den ücret aldigini, Buhârî Buyû'da, Umer'in de ücret aldigini Ibn Ebî Seybe ile Ibn Sa'd sahîh sened ile rivayet etmislerdir.

[45]
Hadîsin basliga uygunlugu meydandadir. Bu hadîste dört sahâbi birlesmistir. Bunun Müslim de Zekât'ta birkaç rivayetini getirmistir. Müslim'deki bir rivayette Abdullah'in oglu Salim: Iste bundan dolayi babam Ibn Umer, kimseden birsey istemez ve kendisine verilen bir seyi de reddetmez idi, demistir: Müslim Ter., III, 233-234, 110-112 "104I"

[46]
Burada uygulamalari bildirilen bu zâtlarin bu uygulamalari Ibn Ebî Seybe ve diger hadîsçiler tarafindan senedli olarak rivayet edilmistir.

[47]
Bu hadîsler daha uzun metinlerle La'netlesme Bölümü'nde geçmisti. Bu hadîslerde mescidde la'netiesme yapmanin cevazi hükmü vardir. Evlâ olan ise, mescidin bu gibi islerden korunmasidir. Bunun gibi bâzi âlimler, mescidde hüküm vermeyi müstehâb görmüslerdir. Mâlik: Bu kadîm bir istir, çünkü mescidde kadin, zaîf herkes kaadiya ulasabilir, evinde oldugu zaman ise perdeleme imkânindan dolayi insanlarin hepsi ona rahatça ulasamaz, dedi. Bâzi âlimler de mescidde hüküm vermeyi kerîh görmüstür... (Kastallânî).

[48]
Umer ibnu'l-Hattâb'm bu emrini Ibn Ebî Seybe ile Abdurrazzâk Sahîhayn'm sarti üzere olan bir senedle rivayet etmislerdir. Alî'nin emrini de Ibn Ebî Seybe rivayet etmistir.

[49]
Hadîsin daha tafsîlli bir rivayeti Hudûd'da geçmisti. Bunu Müslim de Hudûd'-da "Kendi nefsi aleyhine zina iftira eden kimse babi" basliginda, birbirini tef-sîr eden ondan fazla rivayetini ayri ayri sahâbîlerden çok güzel bir tertîble getirmistir. Bu Ebû Hureyre hadîsi de orada, babin ilk hadîsidir. Ondan daha sonra gelen Ebû Saîd hadîsinde su bilgiler verilmistir:
Eslem kabîlesinden Mâiz ibn Mâlik denilen biri Rasûlullah'a geldi ve:
— Ben zina fiiline düstüm, bana zina cezasi tatbîk et, dedi. Peygamber onu tekrar tekrar reddetti. Sonra kabîlesinden Mâiz'In deli olup olmadigini sordu. Onlar:
— Mâiz'de bir delilik hâli bilmiyoruz. Su kadar var ki, o bir günâh islemistir ve vücûduna ceza tatbîk edilmesinden baska hiçbir seyin kendisini bu günâhtan çikaramayacagina inanmaktadir, dediler.
Mâiz tekrar Peygamber'in yanma döndü. Peygamber bizlere recm etmemizi buyurdu... (Müslim Ter., V, 267-298, "1691-1698").

[50]
Basliga uygunlugu pek açiktir. Rasûlullah bu eskimez ögüdü bütün hukukçulara bir düstûr yapmistir. Bu hadîsin bâzi rivayetleri Mezâlim, Hileleri Terk ve Sehâdetler Kitâblari'nda da geçmisti. Müslim de Kazâ'da getirmisti. Bundan birçok hükümler alinmistir:
* Hâkim, Peygamber bile olsa, hâkimin hükmü, aslinda haram olan birseyi halâl kilmaz, halâl olan birseyi de haram kilmaz.
* Hâkim cerh ve ta'dîl hususunda sirf ilmi ile hükmedebilmektedir.
* "Aranizda birbirinizin mallarinizi haksiz sebeblerle yemeyin ve kendiniz bilip dururken insanlarin mallarindan bir kismini günâhla yemeniz için onlari hâkimlere aktarma etmeyin" (el-Bakara: 188) âyetinin güzel bir tefsîri olup, ma'-nâsindan: "Lisân talâkat ve açikligi ile hüccet getirerek hüküm kazanmakla, Allah'in haram kildigi bîrsey halâl olmaz" hükmü alinabilir...
* Bu hadîs, Peygamber'in kendi içtihadi ile hüküm verebildigini de gösterir.
* Her müctehidin içtihadinda isabet etmedigi mes'eleler bulundugu da sabit olmaktadir.
* "Belig sözleri dogru zannederek onun lehine hükmedebilirim" kavlinden, zann ile amelin cevazi da bundan alinabilir.

[51]
Bunu Sufyân es-Sevrî Cami 'inde senediyle Abdullah ibn Subrume'den; o da es-Sa'bî'den olmak üzere rivayet etmistir.

[52]
Bunu da Sufyân es-Sevrî rivayet etti, Umer bununla kötü hâkimlerin kendi istedikleri lehine hüküm vermekte kendi bilgilerini ileri sürmeye bir yol bulmamalari için, vesileleri kesmek için yapmadigina isaret etmistir. Hâlbuki Umer'in yaninda recm âyeti hakkinda saglam bir sehâdet vardi. "Recm âyeti" sözü ile kasdedilen, Kur'ân olma sartlarini hâiz olmadigi için Mushaf'a girmeyen, fakat sünnette sabit olan su ifâdelerdirYasli bir erkek ve yasli bir kadin zin â ederlerse, bunlari A Hah -tan bir tenkil olmak üzere mutlakaa taslayin. Allah azizdir, hakimdir".

[53]
Bununla Rasûluüah'in Mâiz üzerine recm ile hükmetmesi, Mâiz'in kendi i'tirâ-fi ile olup etrafindaki kimselerin sehâdetleriyle olmadigina isaret etmis oluyor.

[54]
Bu iki görüsü Ibn Ebî Seybe, es-Sa'bî yolundan rivayet etmistir.

[55]
Bunun birer rivayeti Buyu', Humus ve Magâzî'de "Huneyn gazvesi"nde geçti. Müslim de bunu Cihâd ve Siyer'de, "Düsman öldüren mücâhidin, öldürdügü kimsenin silâh ve esyalarina hakk kazanmasi bâbi"nda, "1751" rakami ile getirmistir: Müslim Ter., V, 351-352.

[56]

Bu hadîsin daha uzun birer rivayeti t'tikâf'ta ve îblîs'in sifati'nda geçmisti. Buhârî bunu burada bundan evvel getirdigi "Bu kadin ancak Safiyye'dir" haberini beyân olarak getirmisir.
Safiyye hadîsini kendi bilgisiyle hüküm vermeye delîl getirme yönü sudur: Peygamber, Ensârî iki kisinin gönlüne seytân vesvesesinden herhangibirsey düsmesini kerîh görünce, ismetiyle beraber kendisinde töhmet olmamasini gözetmesi, baskalarindan da töhmet olmamasini gözetmeyi gerekli kilmis olmasidir (Kastallânî).
[57]
Bu hadîsin uzun bir rivayeti Magâzî Kitâbi'nin sonlarinda geçmisti. Peygamber bu büyük ve Yemenli iki sahâbîyi, Yemen'in ayri iki büyük kit'asma vâlî olarak göndermis ve onlara verdigi ta'lîmâtta ebediyyen eskimeyecek idarecilik ve ögreticilik düstûrlarini ögretmistir. Buna birbirlerinize uygun hükümde bulunun ve birbirinize aykiri hükümde bulunmayin. Çünkü ihtilâfiniz, tab'alarmizin ihtilâfina götürür ve bu takdirde aranizda düsmanlik ve muharebe olur buyurmustur. Bir de Yüce Allah'in "öm islerinde üzerine hiçbir güçlük de yükleme-di..." (el-Hacc: 78) buyurdugu gibi, müsamahali Hanîf Dîni islerinde hiçbir darlik ve zorluk olmamasinda emir buyurmustur (Kastallânî).
[58]
Hadîsin basliga delâleti açiktir. Bâzi hukukçular, hâkimin dügün da'vetlerin-den baska olan yemek da'vetlerine icabetini mahzurlu görmüslerdir.
[59]
Basliga uygunluguimeydandadir.Bu hadîsin birer rivayeti Zekât'ta, Yûsuf ibn Musa'dan; Cumua'da ve Nuzûr'da Ebû'l-Yemân'dan; Hibe'de Abdullah ibn Muhammed'den ve Hileleri Terk'te de Ubeyd ibn Ismail'den olmak üzere geçmisti. Müslim de bunu Magâzî'de, Ebû Bekr ibn Ebî Seybe ve digerlerinden getirmisti.. (Aynî).
Bu hadîste devlet âmir ve me'mûrlarma hediye verilen seylerin ve sultâna saltanati sebebiyle verilen seylerin Beytu'1-mâle âid olacagi, ancak imâmin, kendisine hediye kabul etmesini mübâh kilmis oldugu kimsenin hediyesi kendisine âid olur (Kastallânî).
[60]
Basliga uygunlugu Ebû Huzeyfe'nin kölesi olan Sâlim'in imamligidir. O, zikro-lunan hürlere o mescidde imamlik yapmistir. Kendisi Kur'ân'i çok iyi ezberleyip çok güzel okuyan en basta gelen hafizlardan idi.
Namaz KItâbi'nda "Kölelerin imamligi bâbi"nda buna yakin bir hadîs geçti, fakat orada Ebû Bekr'i zikretmedi. Burada Ebû Bekr'i açikça söylemesi müskil görüldü. Çünkü Medine'ye gelmesinden önce Ebû Bekr, Peygamber'in refiki idi. Öyleyse onu onlarin içinde nasil zikretti? Beyhakî buna söyle cevâb verdi:
Sâlim'in, Peygamber'in Medine'ye gelmesinden ve Ebû Eyyüb'un evine konmasindan sonra da namaz kildirmaga devam etmesi ihtimâli vardir...
Enes'ten: Peygamber (S) "Üzerinize basi kuru kara üzüm tanesi gibi olan bir Habes/i köle de devlet âmiri ve me'mûru ta'yîn edilmis olsa, onu dinleyiniz ve itaat ediniz" buyurmustur. Bu hadîsin namaz ile ilgisi kendisine me'mûriyet havale olunan emîr, vâlî gibi kimselerin namazlarda imâm olmalari sünnet geregi olmasidir. Kölenin emîrtik ve valiligi sahîh olunca, arkasinda namaz kilmak da sahîh olmak lâzim gelir. Bu hadîsi Buhârî abd ile mevlâmn, zina çocugunun, bedevinin, bulûga varmamis çocugun imametleri hakkinda zikretmistir... Abd'in, zina çocugunun, bedevinin imametleri cumhura göre sahihtir. Yalniz Imâm Mâlik: "Köle olan hürlere imâm olamaz" demistir. Su kadar ki, içinde okuyucu bulunmazsa, cumuadan mâada namazlarda abde iktidâ edilebilir. Çünkü cu-mua abde vâcib degildir, der... (Tecrîd Ter., II, 542 "401").
[61]
Basliga uygunlugu açiktir. Buhârî bunun bâzi rivayetlerini Vekâlet, Humus, Ma-gâzî, Itk, Hibe Kitâblan'nda da getirmis ve oralardaki bâblara delîl olan yönleri gösterilmisti. Burada ise her kabîlenin haklarim koruyan, idaresini, siyâset islerini tedbîr edip çeviren isbilir arifleri oldugu, Rasûlullah'in bütün ferdlerde degil, ancak kabilelerin bu arîf kisileri araciligi ile halkin isteklerini ögrendigi ve bunlarin toplulukklarin sevk ve idaresinde gerekli oldugu hususlari Ögrenilmis oluyor.
Lügatte su bilgiler verilmistir: Arîf, emîr vezninde "Ma'rife"den vasiftir ki "Bilgiç" ta'bîr olunan kimseye denir ve kendi kavminin rical, ahvâl ve fiillerini bilmege muayyen ve muhassas olan kimseye denir. Cem'i "Ura/â" gelir... Ve bir kavmin reîsine denir, riyasette bilindigi içün. Bir kavle göre kavmin na-kîbine denir ki, payesi reîsten asagi olur, kavmin islerini ve maslahatlarini o bakip yürütür ve gereken mühim islerde reîse müracaat eder, kavmin söz sahibi kethüdasi olacaktir... Sârih der ki, Arab kaaidesi üzere sergerdeleri ki, emîrdir, ondan asagica kârguzârlarina "Nakîb" ve "Menkeb" ve ondan asagicasina "Arîf" denir... (Kaamûs Ter.)
[62]
Bu hadîste harbî, siyâsî, hukukî, içtimaî ve ahlâkî bakimlardan mühim düstûrlar ve ibretli hususlar vardir. Ibn Battal: Imâmin arifler ta'yîn etmesi mesrü'-dur. Çünkü imâma bizzat bütün isleri görmek mümkin olmaz. Bunun için kendisi yerine bâzi isleri yerine getirmeye yetecek ve kendisine yardim edecek kisiler ta'yûi etmeye muhtâc olur, demistir.
[63]
Çünkü bu bir isi gizleyip, diger bir isi açiga çikarmaktir. Bununla, onun küfür oldugu murâd edilmez, fakat bu küfür gibi bir çirkin huydur. Onun için hiçbir mü'mine sultâna karsi olsun yâhud baskasina karsi olsun, yüzüne karsi övüp, arkasindan kötülüklerini söylemek yakismaz.
[64]
Müslim'in Abdullah ibn Umer'den rivayet ettigi bir hadîste münafik kisi, iki davar sürüsü arasinda sasirmis bir koyuna benzetilmistir. Saskin koyunun iki sürüden bazen birisine, bazen ötekine kostugu gibi, münafik da cemiyet içinde bazen bir halk zümresine, bazen de öteki halk zümresine kosar buyurulmustur: Müslim, Sifâtu'l-Munâfikîn ve Ahkâmuhum, rak: 17-"2789".
[65]
Ma'rûflu demek, yemekte israf etmiyerek ma'nâsmadir. Sâfiîler'den ve baskalarindan bir âlimler toplulugu bu hadîsle, hazir olmayan kimse üzerine hüküm verilecegine delîl getirmislerdir, Nevevî: Bu istidlal sahîh olmaz. Çünkü bu kissa Mekke'de oldu, Ebû Sufyân Mekke'de hazirdi. Gâib üzerine hükmün sarti, gaibin beldeden gâib olmasidir...
Bu gâib üzerine hüküm olmayip, ancak bir fetvadir, demistir (Kastallânî)
[66]
Bu hadîsin birer rivayeti Mezâlim, Hîleleri Terk ve Sehâdetler'de de geçmisti. Eskimez ve ebedî bir hukuk düstûru va'z ettigi apaçik meydandadir.
[67]
Basliga uygunlugu, hükmün zahire göre olmasi yönündendir. Çünkü Peygamber zahir hukuk kaaidesine göre, çocugu, Abd ibn Zem'a'nin lehine hükmetmis, çocugun nesebini ona katmistir. Çocugun Utbe'ye benzemesinden dolayi da Sevde'ye ihtiyaten çocuktan perdelenmeyi emretmistir. Buhârî, Peygamber'-in çocuk aslinda Zem'a'nin olmasa da, Zem'a'mn cariyesinin oglu hakkinda zahir hukuk kaaidesine göre hükmettigine isaret etmisti. Bu hadîsin bâzi rivayetleri Buyu', Muhâribûn, Ferâiz, Vasiyetler Kitâblan'nda da geçmisti. (Kastallânî)
[68]
Ibn Battal'm dedigi gibi bu hadîste hâkimin hükmü zahire göre olup, harami halâl kilmadigi ve bir mahzuru da mübâh kilmadigi hükmü vardir. Çünkü Peygamber, ümmetini yalan bir yemîn ile kardesinin hakkini koparip alan kimsenin ukubetinden sakindirmistir. Bu âyet de Kur'ân'da gelen en siddetli tehdîdler-dendir. Bu hadîsin bâzi rivayetleri Sirb, Eshas, Sehâdetler, Nuzûr, Tefsîr Kitâbla-n'nda geçmistir.
[69]
Sufyân ibn Uyeyne bunu Abdullah ibn Subrume'den alarak kendi Câmi'inde böylece zikretmistir (Aynî).
[70]
Basliga uygunlugu "Her kime bir müslümânin hakkini hükmetmis isem..." sözünden alinir. Çünkü bu aza da, çoga da uzanir. Hadîsin bir rivayeti yakinda geçmisti.
Hadîsin sonundaki "Bu ates parçasini dileyen alsin, dileyen biraksin" fikrasi hakkinda Sevrî: Bu muhayyer kilma degil, bunun ma'nâsi "Dileyen îmân etsin, dileyen küfretsin" (d-Kehf: 29) kavli gibi, bir vaîd ve tehdîddir. Dilediginiz isi isleyiniz" (Fussilet: 40) hitabi da böyledir, demistir.
"Dileyen terketsin" emri, vucûb içindir, denilmistir..
[71]
Bu hadîsin bir rivayeti Buyû'da, "Müdebber kölenin bir ihtiyâç üzerine satilmasi bâbi"nda geçmisti. Oradaki hadîste Peygamber o fakir zâttan köleyi alip müzayede ile

satiliga çikarmis, sonunda köleyi Ebû Nuaym satin almisti. Peygamber de kölenin bedelini Ebû Mezkûr'e göndererek: "Bu para daha çok senin hakkindir, Allah bundan müstagnidir" buyurmustu. Ölümden sonra hürr olacagi bildirilen müdebber kölenin satilip satilmayacagi konusunda görüs ayriliklari ve tafsîlât vardir. Bunlar yerinden incelenmelidir

[72] Bu i'ürâzlarm asil sebebi, bu baba ile ogulun köle ve köle çocugu olmalari idi. Arablar arasinda kölenin baskanligi Câhiliyet zamaninda hos görülmezdi. Fakat Islâm Dîni, fitratan hürr olan Insanlar arasindaki bu farki kaldirmis ve Câ-hilîyet devrinde hakîr görülen sinifi, Islâm'daki kidemi, hicreti, ilmi, takvasi sebebleriyle yükseltmisti. Kaldi ki, bu baba ile ogulun kumandanlik ve yüksek idarecilik hususlarinda Peygamber'in iyice bildigi ve Kur'ân'da da isaret edilen büyük kâabiliyet ve meziyetleri vardi... Kur'ân'da sahâbîlerden yalniz bu Zeyd'in Ismi açikça söylenmistir: (el-Ahzâb: 37).

[73] Bu "E/erftf"ta'bîri, Kur'ân'da da geçer:

"Insanlardan öyle kimse vardir ki, onun bu dünyâ hayâtina âidsözü hosunuza gider ve o kalbinde olana Allah h sâhid getirir. Hâlbuki o, düsmanlarin en yamanidir" (el-Bakara: 204).

"Iste biz onu (Kur'ân'i) ancak onunla takvaya erecekleri müjdeleyesin, (batikla) mücâdele ve inâd edenleri korkutasin diye senin dilinle (indirerek) kolaylastirdik " (Meryem: 97).

Bunun bir rivayeti Mezâlim ve Tefsîr'de geçmisti.

[74] Basliga uygunlugu, Peygamber'in duasindan alinir ki, Hâlid "Saba'nâ" diyen kimseleri, onlarin bu sözlerinden maksadlarmm ne oldugunu sormadan, onlari öldürmesi isinden teberri' edip Allah'a siginmistir. Bunda tbn Umer'in ve arkadaslarinin Hâlid'in öldürme emrine uymamalarini dogrulama vardir... (Aynî).

Peygamber, Hâlid'e ceza vermedi. Çünkü o da bir müctehid idi. Âlimler kaadi bir zulm ile hükmettigi yâhud ilim ehlinin üzerinde bulundugu hükmün ziddina bir hüküm verdigi zaman, onun bu hükmünün merdûd oldugu, kabul edilmiyecegi üzerinde ittifak etmislerdir. Hâlid'in yaptigi gibi bir ictihâd üzere ve hatâ oldugu zaman böyledir, bunda günâh düser, fakat zarari ödemek lâzim gelir. Eger hüküm katli hakkinda ise diyet Beytu'l-mâl'den Ödenir... (Kastallâ-nî).

Ibn Sa'd, bu kuvvetin üçyüzelli kisilik oldugunu ve harbetmek üzere degil, Islâm'a da'vet için gönderildigini bildirmistir. "Saba'", bir dînden çikip baska bir dîne girmek ma'nâsmadir. Kureys müsrikleri de her müslümân hakkinda da bu ta'bîri kullanirlardi. Yaygin olan bu kullanmadan dolayi Ibn Umer Cezîme ogullan'nin "Saba'nâ! Saba'nâ!" sözleri ile hakîkaten "Müslümân olduk" demek istediklerini anlamisti..Hâlid ise bununla yetinmeyerek Islâm kelimesinin açikça söylenmesinin lâzim oldugu içtihadinda idi. Peygamber, Hâlid'i acele ettigi ve bu isin ser'î vaziyetini tesbît etmedigi için duâ ederek sifahî ukubetle yetinmistir.

Ibn Ishâk'in beyânina göre Alî'yi bir mikdâr mat ile Cezîme ogullari'na gönderip onlarin can ve mal kayiplarinin bedellerini, diyetlerini vermis, zararlarini karsilamistir.

Bunun bir rivayeti Magâzî'de geçmisti.

[75] Bu hadîste hâkimin, hasimlar arasini düzeltmeye tesebbüs etmesinin ve hâkimin, is bunun için zarurî oldugu zaman aralarini düzeltip ayirmak için husûmet yerine kadar gitmesinin cevazi hükmü vardir (Kastallânî).

Sehl ibn Sa'd es-Sâidî el-Ensârî, Medine'de en son kalan sahibidir. Ismi Hazn ibn Sa'd iken Rasûlullah tefe'ülen ona "Sehl" adini vermistir. "Hazn", sert ve sarp yer; "Sehl" ise düz ve yumusak yer demektir. Peygamber'in vefati siralarinda onbes yasinda olup kendisinin vefati 88 yâhud 91 senesindedir.

Amr ibn Avf ogullari Evsîler'den bir koldur. Meskenleri Küba'da idi. Bu-hârî'nin diger rivayetinde söyledir: Kubâ ehli bir defa kavga etmisler birbirine girip tas atismislar. Bu, Rasûlullah'a haber edildi. Rasûlullah: "Haydi gidelim de baristiralim" buyurdu denilmistir.

Bu hadîsin bir rivayeti Namaz Kitabi, "Insanlara imâm olmak için içeriye giren kimse bâbi"nda da geçmis ve orada namazla ilgili bâzi açiklamalar verilmisti.

[76] Basliga uygunlugu "Sen genç ve akilli bir erkeksin. Biz seni hiçbir kusur ile ittihâm etmiyoruz..." sözlerinden alinir.

Bu hadîsten, hâkimin akilli, zekî, sehâdeti makbul bir kâtib edinmesi, kâtibin re'yde hâkime müracaati ve bâzi hususlarda onunla ortak çalismasi gibi hükümler alinmistir. Kâtibin emîn olmasi, kitabetinde tama'dan uzak olmasi, ücretinde emsalin ücretinden fazla almamasi, akilli olmasi, gafil olmayip insanlarin haklarini iyi zabtedip korumasi gibi sifatlardir.

Buhârî bunun bâzi rivayetlerini Tefsîr'de, Berâe Sûresi'nde ve Kur'ân'in Faziletleri Kitâbi'nda getirmisti

[77] el-Hazef iki fetha ile destiye denir, cer' ma'nâsmadir. Ve mutlakaa çamurdan islenip ateste pisirilen sey'e denir ki, saksi ta'bîr olunur. Çanak, tabak, küp, testî ve çömlek gibi zarflardir... (Kaamûs Ter.)

[78] Basliga uygunlugu "Rasûlullah (S) kendisine nakledilen bu haberi ve hükmünü Hayber ehline yazdi" sözündedir. Ibn Münîr: Hasimlara yazmanin mesrû'lu-gundan, baskalari hakkinda nâiblere yazmanin cevazi evleviyet yoluyla alinir, demistir. Buhârî hadîsi burada iki senedle getirmistir.

Bunun birer rivayeti Cihâd'da ve Kasâme'de geçtigi gibi, bu kitabin baslarinda da kisa bir rivayeti geçmisti.

Abdurrahmân ibn Sehl, öldürülen Abdullah ibn Sehl'in kardesidir. Her ikisi de Muhayyisa ve Huveyrisa'nin kardesi ogullandir.

Kastallânî de: Da'vâcilar yemîn etmekten çekindikleri ve da'vâli olan ka-sâmecilerin yeminlerini de kabul etmediklerinden Rasûlullah, Yahûdîler'i Islâm'a alistirmak ve onlarin Islâm'a girmelerini saglamak maksadiyle da'vâyi uzatmayarak maktulün diyetini kendisinden ödeyip nizâ'a son vermistir, demistir.

[79] Suâlin cevâbi, hadîste verilecegi için onunla yetinilip cevâb hazfediimistir.

[80] Basliga uygunlugu "Yâ Uneys! Bu adamin karisina git!"... sözünden alinir. Bunun zahiri Ibn Ebî Zi'b'in dedigi gibi: Uneys o kabilede hâkim bulunuyordu, gitti, tahkîk sonucunda i'tirâf ettigi için tasladi.

Bu hadîsin bâzi rivayetleri Vekâlet, Sulh, Eymân ve'n-Nuzûr, Muhâribûn, VâhId Haberi ve î'tisâm Kitâblan'nda da geçmistir.

[81] Buhârî, Hârice'nin bu sözünü ancak muallak olarak Zebâih'de getirmistir. Bunu uzunca bir metinle Târih Kitâbi'nda Ismâîl ibn Ebî Uveys'den; o da Abdurrahmân Ibn Ebi'z-Zinâd'dan; o da babasindan; o da Hârice ibn Zeyd'den; o da Zeyd ibn Sâbit'ten olmak üzere senediyle ulastirip rivayet etmistir.

[82] Abdurrahmân ibn Hâtib, Umer'in huzurunda o kadinin mütercimligini yapiyordu. Kadin Nubiyeli bir câriye olup Iki kisi ile zina etmisti. Bu suçunu i'tirâf ediyordu. Bunu Abdurrazzâk ile Sa'd ibn Mansûr rivayet etmislerdir.

[83] Ebû Cemre'nIn Ibn Abbâs ile insanlar arasinda onun derslerini tercüme edip tercümanlik yaptigini Müslim ile en-Nesâî de rivayet etmislerdir.

[84] "Bâzi Âdem oglu" ile Ebû Hanîfe ve talebeleri kasdedilmektedir. Ibn KurkûT-da, cemi' sîgâsiyle rivayetle: "Çünkü kendi dilinden baska bir dille konusanlar için ayri ayri mütercimler zarurîdir, diller ayri ayri olunca, ona göre mütercimler de ayri ayri olurlar", demistir.

[85] Bu hadîsin uzun bîr rivayeti kitabin basinda Vahy Bâbi'nda geçmisti. Bunun buraya girmesi, kâfir olan HirakPm fiiliyle hüccet getirilemiyecegi bakimindan müskil görülmüs ve buna söyle cevâb verilmistir: Hirakl'in peygamberlik ve ra-sûllük ile ilgili olan hususlardaki istidlali sahihtir. Bu bakimdan baslikla uygunluk bu sözlerden ve istidlalden alinabilir. Çünkü Hirakl, peygamberlerin serîatlerini bilir bir kimse idi... Onun bu sözlerinin, tutunmakta oldugu serîate uygun olduguna hamledilir... Buhârî bu baslikta kendilerine uyulan en büyük imamlardan biri bulunan Ibn Abbâs'in takrirlerinin tercümesini de buna hamletmis ve bu sebebden Ibn Abbâs'in, Ebû Cemre'nin kendi

takrirlerini tercüme etmesiyle yetinmesini buna hüccet yapmistir... Bu iki is de îbn Abbâs'a dönücüdür. Çünkü bunun biri kendi tasarrufundandir. Digeri de onun takrûierin-dendir. Buna Umer'den ve beraberindeki sahâbîlerden nakledilen seyler de eklenince ve baskalarindan bunun hilafi nakledilmeyince, bu hüccet kuvvetli olmustur. Fakat bir tercümanin yeterli olup olmayacagi konusunda fakîhler arasinda görüs ayriliklari vardir. Muhammed ibn Hasen: Iki erkek yâhud bir erkekle iki kadin tercüman zarurîdir, dedi. el-Kerâbisî: Mâlik ve Safiî'den bir tercümanla yetinmeyi nakletmistir. Ihtilâfin kökü, tercüme isinin haber veya sehâdet olmasina döner. Bâzilari: Haber vermede tek tercüman yeterlidir, sehâdet yerinde ise, iki tercüman gereklidir, demislerdir... (Kastallânî).

[86]
Bu hadîste devlet baskaninin devlet âmir ve me'mûrlarmi kendi isleri hakkinda hesaba çekmesi ve onlari hediye kabulünden men' etmesinin mesrû'iyyeti hükmü vardir. Bunun bir rivayeti bundan önce "Âmillere verilen hediyeler ve digerleri bâbi"nda geçmisti.

[87]
Bu hadîsin bir rivayeti Kader Kitâbi'nda geçmisti.

el-Bitâne: Kitabe vezninde sirr ve serîreye denir... ve bir adamin isleri ve hallerine, mahrem ve hemzâr olan hâssasina ve hemdemine denir ve libâsin astarina denir...
ed-Dahîl: Kisinin su içten dostuna ve hemdemine denir ki, bilcümle gizli islerine, mahrem her isine ihtilât eder.. (Kaamûs Ter.)

[88]
Buhârî burada hadîsin çesitli gelis yollarini siralayip göstermistir.

[89]
Burada devlet baskani ile hangi maddeler üzere bey'at edilecegi keyfiyeti açiklanmistir. Bu hadîs seçim veya herhangibir usûl ile devlet nüfuz ve kudretini temsil eden devlet baskaninin emirlerini dinleyip itaat etmek ve ona karsi isyan ve kitale tesebbüs etmemek hususunda açik bir nâsstir. Hadîste sayilan diger bey'at maddeleri de milleti ayakta tutacak ve hiç eskimeyecek ebedî nizâm düstûrlaridir. Bunu Müslim de Magâzî'de getirmistir.

[90]
Bunda da sahâbîlerin Muhamrned ile hayatta kaldiklari müddetçe hakk yolunda cihâd etmek üzere bey'at etmis kimseler olduklari dile getirilmistir. Basliga uygunluk noktasi da burasidir. Bu hadîsin daha bütün bir rivayeti Hendek Gazvesi bâbi'nda geçmisti.

[91]
Bu hadîsteki "Gücünüzün yettigi kadar" kaydi, Peygamber'in ümmetine olan sefkat ve merhametinden dolayi konan bir kayit idi.

[92]
Hicrî 65 senesi ramazâninin üçünde babasinin ölmesi üzerine kendisine Sam'da bey'at yenilendigi zaman, Abdulmelik ibn Mervân'a Sâm, Misir ve civari halki ile halifeligini kabul etmeleri üzerine Abdullah ibn Umer de bir mektûb yazarak, hadîste bildirilen sartlarla kendinin ve ogullarinin bey'atini bildirmistir.
Ogullan: Abdullah, Ebû Bekr, Ebû Ubeyde, Bilâl, Umer, Salim, Abdullah, Hamza, Abdurrahmân ve Zeyd olmak üzere on kadardir (Kastallânî).
Abdullah ibn Umer gibi yüksek bir zâtin Mervân oglu'na bey'at etmis olmasi, müslümânlan tefrikadan ve içtimaî daginikliktan korumak bakimindan çok mühim ve gerekli bir siyâsî ve diyânî davranis idi.

[93]
Bunun bir rivayeti bir hadîs önce geçmisti.

[94]
Bunun daha bütün bir rivayeti Cihâd Kitabi, "Harb etmek üzere bey'at bâbi"n da gemisti. Oradaki hadîsin son kisminda Ibnu'l-Ekva'in râvîsi Yezîd ibn Ebî Ubeyd tarafindan:
— (Ey Ebâ Müslim!) O gün siz hangi madde üzerine bey'at etmistiniz? diye sorulmus da Ibnu'1-Ekva':
— Ölmek (ve kat'iyyen dönmemek) üzere, demistir.

[95]
Umer yaralandigi zaman "Yerine bir halîfe tavsiye et" dediklerinde: Rasûlul-lah su alti zâttan hosnûd ve razi olarak vefat etti, dedi ve bu alti sahâbînin isimlerini Usmân, Alî, Talha, Zubeyr, Abdurrahmân ibn Avf, Sa'd ibn Ebî Vakkaas diye açikça sayip halifelik seçim ve kararini verecek sûra üyelerini ta'yîn etmisti (Buhârî, Umer'in vurulmasi).

[96]
Bu hadîste diyanetlerine ve dirayetlerine güvenilmis cemâatin istisare ve ictihâddan sonra, bir sahis lehine halifelik ahdi yaptiklarinda, baskalarinin bu akdi çözmeye haklari olmadigi hükmü vardir. Nitekim Usmân'in halifelik bey'atma âid çalismalar, arastirma ve istisareler gece-gündüz bütün ciddiyet ve az'imle devam edip öylece.mesrû' olarak gerçeklesmis ve hiçbir i'tirâza ugramamistir (Özetle: Kastallânî).

[97]
Seleme ibnu'1-Ekva' sahâbîlerin en yigit ve harbde en sebatli olanlarindan biri oldugundan Peygamber kendisini daha fazla bir seref olmasi için ikinci defa bey'at ettirmistir. Bunun bir rivayeti Cihâd'da "Harbde bey'at bâbi"nda, Hudeybiye'de geçmisti.

[98]
Bunun bir rivayeti Hacc Kitabi sonlarinda Medine'nin Faziletleri bölümünde geçmisti. însâallah I'tisâm Kitâbi'nda da gelecektir.

[99]
Basliga uygunlugu, içindeki mübhemligi açiklamasi yönündendir. Çünkü Peygamber "O küçüktür" buyurdugundan, o küçüktür, ona bey'at lâzim gelmez demis olmaktadir. Bu zât, Peygamber'in duasi bereketiyle her isinde bereketi ve kazanci çok olmus, kendisi de uzun zaman yasamistir. Bunun bir rivayeti Serîket Kitâbi'nda da geçmisti.

[100]
Basliga uygunlugu meydandadir. Bunun bir rivayeti bir bâb önce geçmisti.

[101]
Bunun bîr rivayeti Sirb Kitabi, "Ihtiyâcindan fazla suya mâlik olup da bunu yolcularin kullanmasindan men' eden kimsenin günâhi bâbi"nda geçmisti. Oradaki rivayette Rasûlullah bunun sonunda "Hakikat Allah'a olan ahidîerine ve yeminlerine bedel az bir bahâyi satin alanlar; iste onlar; Onlar için âhirette hiçbirnasîb yoktur. Allah kiyamet günü onlarla konusmaz, onlara bakmaz, onlari temize çikarmaz. Onlar için pek acikli bir azâb vardir" (Âlu Imrân: 77) âyetini okumustur.
Bu üç kisiden biri mal ve mevki' sahibi olmak maksadiyle devlet baskanina bey'at akdi yapip da emeline erisemeyince ahdini bozan kimsedir. Bu, sübhesiz ahlâksizligin sekaavet derecesidir. Içtimaî kargasaya sebeb olacak bir kimsedir. Esas i'tibâriyle müslümânlik, devletçi bir dîndir. Her vesîle ile devlet baskanina ve siyâsî otoriteye itaati emreder ve onun baskanligi altinda ümmetin birlik ve düzenliginin korunmasini ister.

[102]
Buhârî bununla îydeyn Kitâbi'nda Ibn Abbâs'in rivayet ettigi bayram namazindan sonra el-Mumtehine: 12. âyetini okuyarak, bundaki sartlarla kadinlardan bey'at ve taahhüd almasina isaret etmistir.
Buradaki hadîsin "Kadinlar bey'ati" basliginda zikrinin sebebi, bu bey'at, Kur'ân'da kadinlar hakkinda gelmis ve onlarla taninmis, sonra erkekler hakkinda da kullanilmis olmasidir.

[103]
Bu ilk Akabe gecesinde olan bey'attir ki, onda, el-Mumtehine Sûresi'ndeki "Ey Peygamber, mü 'min kadinlar, Allah 'a hiçbirseyi ortak kilmamalari, hirsizlik yapmamalari, zina etmemeleri, evlâdlarini öldürmemeleri, elleriyle ayaklari arasindan bir iftira düzüp getirmemeleri, herhangibir iyilik hususunda sana âsî olmamalari sartiyle, sana bey'atlesmeye geldikleri zaman bey'atlerini kabul et. Onlar için Allah 'tan magfiret isteyiver. Sübhesiz Allah çok magfiret edici, çok merhamet eyleyicidir1' (Âyet: 12) kavlinin nutkettigi bey'at sartlarinin ayniyle vâki' ol dugundan, buna "Bey'aîu'n-Nisâ = Kadinlar Bey'aîi"denilmistir. Bu sartlarla mükellef olmakta erkekler ve kadinlar müsavidirler. Ikinci Akabe'de ise Ensâr, evlâd ve iyâllerini nasil müdâfaa ve himaye ederlerse, Rasûlullah'i da öylece müdâfaa ve himaye etmek üzere bey'at etmisler ve ahdlerini hakkiyle îfâ eyleyerek kendilerinden sonra tâ kiyamete kadar Islâm'a girmis ve girecek olanlara veliy-yi ni'met olmuslardir.

[104]
Bu Kadinlar Bey'atI sonralari bir çok defalar yapilmistir. Medine'ye hicret edildiginde de kadinlardan ayni sartlarla bey'at alinmisti. Mekke fethinde de evvelâ erkekler, sonra da kadinlardan bey'at alindi. Kadinlarla kâh sözle, kâh Rasûlullah'm elini batirdigi bir su kabina kadinlarin da ellerini batirmalari suretiyle olmustu...

[105]
Bunun bir rivayeti Cenazeler Kitabi, "Ölü üzerine bagirip çagirmak siddetle aglamaktan nehy bâbi"nda geçmisti. Oradaki hadîste Ümmü Atiyye: Peygamber (S) biz kadinlardan bey'at aldiginda ölüye nevhâ etmiyecegimize dâir de söz almisti. Bes kadindan baska bizden hiçbir kadin (o siradaki) ahdini îfâ etmedi. (Bu bes kadin) Ümmü Suleym, Ümmü'1-Alâ, Muâz'in karisi olan Ebû Sebre kizi ve daha iki kadindir. Yâhud Ebû Sebre kizi ile Muâz'in karisi ve daha bir kadindir, demistir.

[106]
Çünkü Rasûl'e Rasûl olmasi haysiyetiyle itaat, O'nu gönderene itaattir... Bunun inmesi Hudeybiye'de agacin altinda yapilan Ridvan Bey'ati hakkindadir. Kaçmamaga veya ölüme söz vererek bey'atlesmis idiler. Fakat mefhûm umûmî olmak lâzim gelir. "Allah'in eli onlarin ellerinin üstünde", yâm bey'atlesme bir alim-sattm gibi elele vererek karsilikli bir mukaavele ve ivâzlasma hâlinde Ise de, hakikatte bundan Istifâde edecek olanlar onlardir. Çünkü Allah'in eli onlarin ellerinin fevkindedir. Ibn Cerîr Tefstr'inde der ki: Bunda iki vecih vardir: Birisi, bey'at yaparlarken Allah'in eli onlarin ellerinin fevkinde demektir. Çünkü onlar Allah'in Peygamberi'ne bey'at etmekle, Allah'a bey'at etmis oluyorlardi. Birisi de: Allah'in kuvveti onlarin kuvvetinin fevkindedir demektir... (Hakk Dîni, VI, 4413).

[107]
Bu hadisin bir rivayeti yakinda "Bedevîler'in bey'ati bâbi"nda geçmisti.

[108]
Halifenin olumu sirasinda kendisinden sonra yerine geçecek bir halîfe ta'yîn etmek yahud kendirinden birisini halîfe seçmeleri için bir cemâat ta'yîn eylemek babi.

[109]
Basliga uygunlugu "Ebû Bekr'e ve ogluna haber göndermek ve ona vasiyet etmemi kasdettim yâhud arzu ettim..." sözlerinden alinir.
el-Muhelleb: Bunda Ebû Bekr'in halifeligine kesin bir delîl vardir. Bu Ebû Bekr'e va'd edilen seylerdendir. Nitekim Peygamberlik alâmetlerinden olarak va'd edildigi gibi oldu, demistir... (Aynî).
Hadîsin sonundaki sekk, râvîdendir. Müslim'in bir rivayetinde: "Ebû Bekr'i çagirin da ona bir yazi yazayim. Çünkü ben temenni edicinin temenni etmesinden endîse ediyorum. Fakat Allah ve mü'minler Ebû Bekr'in (hilâfetinden) baskasini kabul etmezler..." seklindedir.
Bu hadîste muradin ancak hilâfet olduguna isaret vardir. Iste Buhârî de hadîsten bunu anlayip, bunu baslik yapmistir. Bu hadîsin bir rivayeti Tibb Ki-tâbi'nda da geçmisti (Kastallânî).

[110]
Bunun üzerine Umer muayyen bir zâti yerine halef kilmadi da bu isin ta'yînini alti kisilik bir sûra hey'etine havale etti.
Nevevî söyle dedi: Yerine bir halef ta'yîni ile ve hail ü akd erbabi denilen büyük devlet adamlarinin bir zât için olusan kararlariyle hilâfetin sihhatinde âlimlerin icmâi vardir. Devlet baskam seçimi isinin adedi mahdûd veya gayrimah-dûd sûraya havalesi caiz oldugunda da âlimlerin icmâi vardir. Yine böyle halîfe ta'yîninin vâcib oldugunda ve vucûbun aklî olmayip ser'î oldugunda da âlimlerin icmâi vardir. Yalniz A'sam ile bâzi Haricîler, devlet baskani ta'yîninin vâcib olmadigini iddia etmislerdir.

[111]
Basliga uygunlugu "Sübhesiz o, müslümânlann islerini üzerine almaya en lâyiktir" sözlerinden alinir.
Umer'in bu ikinci hutbesi, Peygamber'in vefati günü heyecanindan sasirarak: "Muhammed ÖlmemistIr. O muhakkak dönecektir" seklinde kendisinden sâdir olan birinci hutbesinden bir özür beyân etme gibi olmustur. Bu ikinci hutbesini Ebû Bekr'e Saîde ogullan sakîfesinde yapilan bey'atten sonra, mescidde-ki umûmî bey'at töreninden önce yapmisti,
Saîde ogullari sakîfesi, daha önce de bildirildigi üzere, onlarin mühim hükümler ve kararlar için toplanti yapmakta kullandiklari bir mekândir. Bu ha dîste bu bey aiiu sakîtede nazir bulunmayanlarin bey'ati sebebiyle yapildigina delâlet vardir... (Kastallânî).

[112]
Basliga uygunlugu hadîsin son fikrasindan alinir. Çünkü o fikra, Peygamber'-den sonra halîfenin Ebû Bekr olacagini bildirir. Bunun bir rivayeti Ebû Bekr'In fazileti bâbi'nda da geçmisti. Bu hadîs Ebû Bekr'in halifeligine en açik delillerdendir... (Aynî).

[113]
Basliga uygunlugu "Nihayet Allah size Peygamber'inin halîfesi ve Muhâcirler'i eliyle..." sözlerindedir.
Bu, kisaltilmis bir rivayettir. Bunun aslini Humeydî el-Cem' Beyne's-Sahîhayn kitabinda daha genis olarak getirmistir.
"Develerin kuyruklari ardindan gidersiniz" demek, çöllerde deve çobanligi yaparsiniz ma'nâsinadir. Çünkü onlar harbde yenilip de kendilerinden harb âletleri geri alininca, çöllere silâhsiz olarak dönecekler ve artik onlar için develerinin kendilerine saglayacagi menfaatlerden baska bir yasayislari olmayacaktir... (Kastallânî).

[114]
Câbir ile babasi Semure, Ikisi de sahâbîdir. Bu hadîsi baba ile ogul müsterek olarak rivayet etmislerdir. Emaret iddia eden oniki kisinin Kureys'ten olduklarim Semure rivayet ederek, oglunun eksigini tamamlamistir. Bununla beraber hadîs çok kisa bir metin ile rivayet edilmistir. Bunun Için hadîsten istenen ma'-nâyi anlamakta güçlük çekilmistir. Bâzilari bu "Oniki emîr"in emaretleri Râ-sid Halîfeler'den sonra oldugunu, bâzilari bunlarin emaretleri arka;arkaya bulunacagini, bâzilari bunlarin ayri ayri zamanlara âid bulundugunu, bâzilari hepsinin bir zamanda emirlige kalkisacaklarini iddia etmislerdir. Enjmeshûr tabiî âlimlerinden Ibnu Ebî Süfre, bu iddialari sayip döktükten sonra söyle demistir: Ben bu hadîsin ma'nâsi hakkinda kesin kanâat sahibi olan bir kimseye kavusmadim. Fakat gâlib bir zanna göre Rasûlullah, kendisinden sonra son derece acâib fitneler meydana gelecegini, hattâ bir devirde halk, oniki emîrin arkasina takilarak firkalara ayrilacagim haber verip, ümmeti böyle içtimaî daginiklik ve basibozukluktan sakmdirmistir, denilebilir. Nitekim bu ihtilâflar, Râsid Halîfeler devrinden sonra görülmüstür... (özetlenerek verilmistir).

[115]
Bunu Ishâk ibn Râhûye kendi müsnedinde Saîd ibnu'l-Müseyyeb yolundan rivayet etmistir. Umer, Hisâm ibnu'l-Velîd'e: Kalk, kadinlari disari çikar! demis. O da teker teker kadinlari disari çikarmis, nihayet Ümmü Ferve'yi de disari çikarmistir.

[116]
Basliga uygunlugu ma'nâsmdaki mübalaga bakimindandir. Çünkü bunda evlerden çikarma ve evleri atesle yakma vardir...
Bunun birer rivayeti Namaz Kitabi, "Cemâatle namaz babi" ve MezâlIm'-de geçmisti (Aynî).

[117]
"Paça" diye tercüme edilen lafiz "Mirmâfdir ki, kâh paçayla, kâh davarin tirnaklari arasindaki ufak et parçalariyle tefsîr ediliyor. Bazen de ok ta'lîminde kullanilan demirsiz bir nevi' okun adidir deniliyor. Bir kavle göre de bir nevi' ok oyununda yenenin kullandigi okun adidir... ilk iki raa'nâya göre, bu da yiyecekle ilgili olursa da diger ma'nâlara göre maksad degismis olur. "Mirmâ-teyn"In "Haseneteyn" lafziyle vasiflanmasi da ikinci ihtimâli kuvvetlendiriyor. Buna göre cemâati terk edenleri, en hakîr dünyevî istifâde ile en ma'nâsiz oyunlari bile uhrevîbüyük sevâblarin asagisinda tutmakla kötülemis oluyor... (Tec-TId Ter, II, 493-494).

[118]
Hadîsin basliga uygunlugu son cüz'ünde olup, basliktaki soruyu açiklamaktadir. Bunda üç günden daha fazla müddetle ayrilmanin cevazi vardir. Üç günden fazla ayrilmaktan nehye gelince, o nehiy, ayrilmasi ser'î olmayan kimseye hamledilmistir. Bu hadîs, uzun bir metinle Magâzî Kitabi, Tebûk gazvesi bâbi'-nda geçmisti. Kisaltilmis olarak baska yerlerde de birçok kerreler geçti.